111 Τεύχος Ιούλης – Αύγουστος 2015

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Σύνταξη: Κώστας Βλασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, Εξώφυλλο, σελιδοποίηση: Παντελής Γαβριηλίδης, Υπεύθυνη διακίνησης: Ελεάννα Τσώλη, 210 5247140, Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: **sosialismosapotakato@gmail.com** **www.socialismfrombelow.gr**

3/7, συγκέντρωση υπέρ του ΟΧΙ στο δημοψήφισμα. Κατάμεστο το Σύνταγμα και οι γύρω δρόμοι.

Σαρ

...ρωτική νίκη του ΟΧΙ

Δέκα συγκλονιστικές μέρες που σκόρπισαν πανικό στην άρχουσα τάξη. Η Μαρία Στύλλου εξηγεί πώς φτάσαμε εδώ και πώς συνεχίζουμε.

Στο δημοψήφισμα του 1974, ο κόσμος ψήφιζε ΟΧΙ για να τελειώνει με τη Μοναρχία και τα Ανάκτορα. Σαρανταένα χρόνια αργότερα, η πλειοψηφία αυτών που ψηφίζουν ΟΧΙ στο τωρινό δημοψήφισμα θέλουν να τελειώνουμε με το Ευρώ, την ΕΕ και τους τραπεζίτες. Και παράλληλα, ένα μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό, για να τελειώνουμε με το ίδιο το σύστημα.

Το βράδυ του δημοψηφίσματος ενάντια στη Μοναρχία, η επαναστατική αριστερά διαδήλωνε στους δρόμους, ενώ τα μπαλκόνια σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη γιόρταζαν με κόκκινες σημαίες. Ήταν ένα αποτέλεσμα που δεν καθόρισε μόνο την τύχη του βασιλιά, αλλά και την ορμή του εργατικού κινήματος εκείνα τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης. Υπάρχει μεγάλη παράδοση για τη δυναμική που δημιουργούν τέτοιες νίκες.

Στην Ιταλία μέσα στη διετία 1974-75 έγιναν δυο δημοψηφίσματα: ένα για το διαζύγιο και ένα δεύτερο για τις εκτρώσεις. Μέχρι τότε η Καθολική εκκλησία και το Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα είχαν κρατήσει το ασφυκτικό νομικό πλαίσιο που δεν άφηνε περιθώρια ούτε για το ένα ούτε για το άλλο. Σχεδόν κανένας δεν πίστευε ότι ήταν δυνατόν να κερδηθούν αυτές οι δυο μάχες ενάντια στην κυρίαρχη τάξη και την παντοδυναμία του Πάπα. Το αποτέλεσμα ήταν συγκλονιστικές νίκες υπέρ του διαζύγιου και των εκτρώσεων, νίκες που έχουν μπει στην ιστορία ως μεγάλες κατακτήσεις των γυναικών και του εργατικού κινήματος.

Οι ελίτ της ΕΕ έχουν πανικοβληθεί από το δημοψήφισμα στην Ελλάδα, γιατί έχουν την εμπειρία από τα προηγούμενα δημοψηφίσματα, όταν γνώρισαν ήττες πάνω σε καθοριστικά ζητήματα για την ΕΕ.

Ανάμεσα στα πιο σημαντικά ήταν αυτά που έγιναν το 2005 στη Γαλλία και την Ολλανδία για το Ευρωσύνταγμα. Υπολόγιζαν ότι θα τα κέρδιζαν και βρέθηκαν να χάνουν πανηγυρικά. Το περιοδικό Σοσιαλισμός από τα κάτω στο τεύχος 53 είχε ένα άρθρο με τίτλο «Άνεμος του Μάη φυσάει στην Ευρώπη» στο οποίο έδινε την πιο καλή περιγραφή για τη σημασία εκείνων των αποτελεσμάτων:

«Βόμβα μεγατόνων το ΟΧΙ στο Ευρωσύνταγμα που στη Γαλλία κέρδισε το 55% και στην Ολλανδία μέσα σε τέσσερις μέρες εκτινάχτηκε σε 63%. Για τη δική μας μεριά είναι μια μεγάλη νίκη. Σε όλους τους εργατικούς χώρους αυτό συζητάει όλος ο κόσμος και θέλει να δώσει συνέχεια.

Στις Βρυξέλλες επικρατεί πανικός. Βρίσκονται μπροστά στη μεγαλύτερη κρίση της ΕΕ τα τελευταία 13 χρόνια. Και αυτή όχι εξαιτίας των διαφορών τους αλλά λόγω του κινήματος.

Όταν ξεκίνησε η καμπάνια στη Γαλλία, υπήρχε ήδη ένα σημαντικό κομμάτι που υποστήριζε το ΟΧΙ. Ήταν οι εργάτες που το 2003 και το 2004 απεργούσαν και διαδήλωναν ενάντια στην κυβέρνηση Ραφαρέν, ήταν οι φοιτητές και μαθητές που είχαν βγει στους δρόμους ενάντια στο χάος της αγοράς στην εκπαίδευση, ήταν οι αντιρατσιστές που πάλευαν ενάντια στην απαγόρευση της μαντήλας στα σχολεία. Πάνω απ' όλα ήταν το κίνημα ενάντια στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση που πριν από δυο χρόνια είχε οργανώσει στη Γαλλία το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ.

(...) Το αποτέλεσμα δεν ήταν προδιαγραμμένο, αν η αριστερά δεν έδινε όλη μαζί αυτή τη μάχη ...ο κόσμος από το

να φοβούνται για τη ριζοσπαστικοποίηση που απειλεί να απλωθεί παντού.

Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, ο φόβος τους είναι ότι ένα Grexit μπορεί να έχει οικονομικές και πολιτικές συνέπειες σε όλο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα και να επηρεάσει τις αντιστάσεις και το κίνημα σε κάθε χώρα.

Στη Βρετανία, ο Κάμερον μπορεί να κέρδισε τις εκλογές, αλλά αντιμετωπίζει διπλές πιέσεις. Η Σκοτία ψήφισε μαζικά κατά των Συντηρητικών και εγκατέλειψε το Εργατικό κόμμα επιμένοντας στη στροφή υπέρ της ανεξαρτησίας από το Ηνωμένο Βασίλειο. Και ταυτόχρονα ο Κάμερον πιέζεται από τους δικούς του ευρωσκεπτικιστές στους οποίους έχει υποσχεθεί δημοψήφισμα μέσα στο 2016 με ερώτημα για τη σχέση της Βρετανίας με την ΕΕ.

Στην Ιρλανδία, που προβάλλεται σαν παράδειγμα για την επιτυχία της Μνημονιακής πολιτικής σε αντιπαράθεση με την Ελλάδα, ήρθαν τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος για το γάμο των ομοφυλόφιλων να δείξουν την έκταση της ριζοσπαστικοποίησης. Στη χώρα όπου η δύναμη της Καθολικής εκκλησίας κρατάει ακόμη τις εκτρώσεις παράνομες, ο κόσμος την αψήφισε μαζικά.

Μέσα σε ένα τέτοιο ευρωπαϊκό τοπίο, η νίκη του ΟΧΙ στην Ελλάδα λειτουργεί εκρηκτικά για τα επιτελεία των Βρυξελλών και της Φρανκφούρτης.

Η εικόνα της κυρίαρχης τάξης όπως την παρουσιάζει ο George Grosz, στον πίνακα "Οι κολώνες του συστήματος"

αντικαπιταλιστικό κίνημα, από το Attac, από το Κομμουνιστικό Κόμμα, από την Αριστερή πτέρυγα του Σοσιαλιστικού Κόμματος και από την επαναστατική αριστερά βρέθηκε μαζί σε ένα πρωτοφανές ενιαίο μέτωπο».

Δέκα χρόνια αργότερα, το δημοψήφισμα στην Ελλάδα βρίσκει την Ευρώπη σε αρκετά διαφορετική κατάσταση που κάνει τις ανησυχίες των από πάνω πιο έντονες. Η οικονομική κρίση είναι πολύ βαθύτερη, η πολιτική αστάθεια δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο αλλά εκδηλώνεται παντού. Και μόνο οι κρίσιμες εκλογές που έρχονται στην Ισπανία κάνουν τις άρχουσες τάξεις της Ευρώπης

Η στροφή αριστερά επιμένει

Ήδη η νίκη της Αριστεράς στις εκλογές του Γενάρη στην Ελλάδα είχε πυροδοτήσει τις προσπάθειες των ηγετών της ΕΕ να κλείσουν αυτή την εστία αποσταθεροποίησης. Αλλά πάνω από πέντε μήνες αργότερα το κίνημα δεν έχει ησυχάσει, το αντίθετο.

Οι Τροϊκανοί ξέρουν ότι ο λόγος που η κυβέρνηση δεν προχώρησε να υπογράψει τη Συμφωνία που διαμόρφωσαν ήταν ο φόβος για τις αντιδράσεις του εργατικού κινήματος και της νεολαίας. Ένα μεγάλο μέρος από τον κόσμο που ψήφισε ΣΥΡΙΖΑ τοποθετούσε τον εαυτό του ενάντια στη Συμφωνία και αυτή η δυναμική ήταν ορατή. Μια αναδρομή στις εικόνες, μήνα το μήνα, επιβεβαιώνει ότι αυτό που επικρατούσε και επικρατεί δεν είναι η ανάθεση και η παθητικότητα αλλά η εγρήγορση και η κινητοποίηση.

Ο Φλεβάρης είχε τα συλλαλητήρια στις πλατείες που τυπικά στην αρχή είχαν χαρακτήρα στήριξης της κυβέρνη-

σης στις διαπραγματεύσεις που ξεκινούσαν. Το σύνθημα ήταν «Ούτε βήμα πίσω» και ο Τσίπρας χαιρέτιζε την παρουσία του κόσμου. Αλλά σύντομα τα συνθήματα έγιναν πιο σκληρά πολιτικά και μετά τη συμφωνία της 20 Φλεβάρη η κυβέρνηση εγκατέλειψε κάθε κάλεσμα για κινητοποίηση.

Αυτό που ακολούθησε ήταν οι κινητοποιήσεις των εργαζόμενων.

Οι διεκδικήσεις των εργαζομένων στην ΕΡΤ, των καθαριστριών, των σχολικών φυλάκων, των διαθέσιμων στους εκπαιδευτικούς, στα ΑΕΙ και σε άλλους κλάδους για να πάρουν πίσω τις δουλειές τους. Για να γίνει αυτό που υποσχέθηκε η κυβέρνηση, δια στόματος Κατρούγκαλου, ότι όλοι οι απολυμένοι θα ξαναπροσληφθούν με απλή υπουργική απόφαση. Τίποτα απ' αυτά δεν έγινε, χρειάστηκαν μάχες, χρειάστηκε συντονισμός, συλλαλητήρια, συγκεντρώσεις έξω και μέσα στο Ραδιομέγαρο για να δηλώσει ο Παππάς ότι στις αρχές Απρίλη θα ανοίξει η ΕΡΤ και να πάρει ακόμα δυο μήνες για να γίνει. Στις 11 Ιούνη, δυο χρόνια από το μαύρο, οι εργαζόμενοι και οι συμπαραστάτες οργάνωσαν μια μεγάλη συγκέντρωση για να ανοίξουν πανηγυρικά την ΕΡΤ και να γιορτάσουν τη νίκη τους.

Αντίστοιχα μέσα στα Νοσοκομεία εκδηλώθηκε μαχητικά η αντίσταση στην υποχρηματοδότηση και τις ελλείψεις προσωπικού. Όσο οι υπουργοί συγκέντρωναν χρήματα για να πληρώνονται οι δόσεις προς το ΔΝΤ περιορίζοντας τις κοινωνικές δαπάνες, τόσο φούντωνε η αγανάκτηση. Στις 20 Μάη έγινε απεργία σε όλα τα νοσοκομεία, έστω κι αν η συνδικαλιστική ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ/ΜΕΤΑ στον κλάδο την κατάγγειλε.

Είχε προηγηθεί η Πρωτομαγιά που ήταν μαζική και μαχητική, αλλά και η κήρυξη αντιφασιστικής στάσης εργασίας από την ΑΔΕΔΥ στις 20 Απρίλη, μέρα που ξεκινούσε η δίκη της Χρυσής Αυγής. Στις 7 του Μάη απεργούσαν οι εργαζόμενοι στα λιμάνια με απόφαση της ΟΜΥΛΕ, της Ένωσης Λιμενεργατών Πειραιά και μαζί τους οι ναυτεργάτες της ΠΕΝΕΝ, ενάντια στην απόφαση της κυβέρνησης να προχωρήσει την ιδιωτικοποίηση των λιμανιών. Η καμπάνια ενάντια στο ξεπούλημα του ΟΛΠ κέρδιζε τη μαζική στήριξη ολόκληρου του εργατικού κόσμου του Πειραιά και όχι μόνο.

Τις τελευταίες μέρες του Ιούνη αυτό το ρεύμα εργατικής αντίστασης εκφράστηκε και κεντρικά ενάντια στην υπογραφή Συμφωνίας με ΕΕ-ΔΝΤ-ΕΚΤ. Την Κυριακή 21 Ιούνη πλημμύρισε το Σύνταγμα από το συλλαλητήριο που κάλεσε η ΑΔΕΔΥ. Ήταν μια πρόγευση για αυτά που θα ακολουθούσαν. Σημαίες της ΑΝΤΑΡΣΥΑ κυμάτιζαν στο προαύλιο της Βουλής.

Την Παρασκευή 26 Ιούνη, συνεδρίασε το Γενικό Συμβούλιο της ΑΔΕΔΥ με πρόταση να κηρύξει γενική απεργία στις 30 Ιούνη ενάντια στη νέα Συμφωνία που θα υπογράφονταν μέσα στο Σαββατοκύριακο. Η πρόταση αυτή των Παρεμβάσεων υπερψηφίστηκε, αλλά με διαδικαστικές κινήσεις η απόφαση δεν πάρθηκε. Έστω και έτσι το μήνυμα προς την κυβέρνηση ήταν σαφές: υπογραφή Συμφωνίας σημαίνει πανεργατική απεργία.

Την ίδια μέρα, Τρίτη 30 Ιούνη, είχε κηρύξει απεργία η ΠΝΟ και η πρόταση της ΠΕΝΕΝ ήταν να συνεχιστεί η 24ωρη με μια ακόμα 48ωρη. Η απεργία στα καράβια, από μόνη της είναι ένα μεγάλο γεγονός. Πολύ περισσότερο την συγκεκριμένη στιγμή, που μπορούσε να μετατραπεί σε κέντρο για όλα τα σωματεία και κύρια για τους λιμενεργάτες που δίνουν τη μάχη ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις. Την προηγούμενη φορά που τα ναυτεργατικά σωματεία κατέβηκαν σε απεργία (Μάρτης 2013), η κυβέρνηση των Σαμαροβενιζέλων προχώρησε σε επιστράτευση, και όμως παρ'όλη την

Σύνταγμα 5/7, το μπλόκ του ΣΕΚ στην πανηγυρική διαδήλωση για τη νίκη του ΟΧΙ

επιστράτευση, οι ναυτεργάτες συνέχισαν να απεργούν. Δύσκολος κλάδος για την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, ιδιαίτερα γιατί ένα κομμάτι συνδικαλιστών που στήριξε την απεργία είναι μέλη και στελέχη του.

Χωρίς αυτή την εικόνα για το εργατικό κίνημα, για την εργατική αντίσταση, για τις μάχες που έδωσε μαζί με τη νεολαία, για να γίνει η δίκη της Χρυσής Αυγής, για να πάρουν άσυλο οι πρόσφυγες από τη Συρία και από παντού αλλού, για να μην τολμήσουν οι φασίστες να ξανασηκώσουν κεφάλι, για να μην τολμούν οι Φορτσάκηδες να κλείνουν τις σχολές, για να μην μπορούν τα ΜΑΤ να καταργούνε το άσυλο ακόμη και με απόφαση του Πανούση – υπουργού στην κυβέρνηση της αριστεράς – δεν μπορούμε να καταλάβουμε γιατί η κυβέρνηση το βράδυ της Παρασκευής 26 Ιούνη αποφάσισε αντί να υπογράψει τη Συμφωνία, να προχωρήσει σε δημοψήφισμα.

Δέκα μέρες εκτός ελέγχου

Το Σάββατο στις 27/6, ο κόσμος μάθαινε για το δημοψήφισμα, ξεχυνόταν στους δρόμους γεμάτος χαρά, άρπαζε την προκήρυξη με το ΟΧΙ και άνοιγε την πολιτική συζήτηση. Πώς θα κερδίσει το ΟΧΙ, τι θα κάνουμε τη Δευτέρα μετά το δημοψήφισμα, πώς δεν θα αφήσουμε την κυβέρνηση να χρησιμοποιήσει το δικό μας ΟΧΙ για μια καινούργια συμφωνία.

Τη Δευτέρα 29/6 οι εργαζόμενοι στους χώρους τους, ξεκίνησαν την οργάνωση της καμπάνιας για το ΟΧΙ. Οι πιο τολμηροί προχώρησαν σε συνελεύσεις και σε πανό με το ΟΧΙ στη Συμφωνία που έβαλαν στην πύλη τους. Και το απόγευμα νεολαίοι και εργάτες/τριες γεμίζουν το Σύνταγμα. Φαίνεται ότι τα ΜΜΕ δεν είδαν αυτές τις μεγάλες συγκεντρώσεις του ΟΧΙ και γι' αυτό γέμισαν τις οθόνες τους με τις ουρές έξω από τα ΑΤΜ.

Στα εργοστάσια τα αφεντικά πιέζουν τους εργαζόμενους για να πάρουν μέρος στις κινητοποιήσεις που οργανώνουν την Τρίτη 30/6 για το ΝΑΙ. Η εικόνα ήταν ότι σχεδόν παντού όχι μόνο απότυχαν, αλλά γύρισαν το κλίμα εναντίον τους. Στην Ιντρακόμ, το ψηφοδέλτιο της «Γένοβας» βρέθηκε μπροστά και έγινε το κέντρο για να κερδηθεί η μεγάλη πλειοψηφία στο ΟΧΙ. Εκεί το ΚΚΕ έχει τέσσερις έδρες στο Δ.Σ., όμως ο κόσμος που τους ψήφισε, ακόμα και μέλη τους, δεν ήταν με τη γραμμή της ηγεσίας «Στην γραμμή του κόμματος κάποιος είναι αόμματος», όπως τραγουδούσε ο Λάκης Καραλής στο δίσκο που κυκλοφορούσε μέσα στη Χούντα με τον τίτλο «Σουπερμάρκετ». Τότε αναφερόταν στη στάση του ΚΚΕ μέσα στην εξέγερση του Πολυτεχνείου που κατηγορούσε τους φοιτητές που οργάνωσαν την κατάληψη «προβοκάτορες».

Στα νοσοκομεία γίνονται συνελεύσεις που αποφασίζουν να ψηφίσουν ΟΧΙ, στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη η ριζοσπαστική αριστερά εμπόδισε τη διοίκηση των Δικηγορικών Συλλόγων να βγάλουν απόφαση για το ΝΑΙ. Μια πρωτοβουλία τραπεζοϋπαλλήλων από την ΑΝΤΑΡΣΥΑ οργάνωσε τη βοήθεια στους συνταξιούχους και έξω από τις τράπεζες στα ΑΤΜ και μέσα, εξασφαλίζοντας ότι θα πάρουν τις συντάξεις τους.

Αυτές οι μέρες έδειξαν τη δύναμη της τάξης όταν παίρνει την πρωτοβουλία να οργανώσει τη μάχη της. Τα προηγούμενα χρόνια με τις πανεργατικές απεργίες, τώρα με την εκστρατεία ενάντια στη νέα Συμφωνία. Ήταν μια βδομάδα πολέμου. Η κυρίαρχη τάξη, συσπειρωμένη και χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα και τις εφεδρείες της: κανάλια, εφημερίδες, Καμίνηδες, ταυτόχρονα με απειλές για απολύσεις και κλεισίματα, και από την άλλη ο αντίπαλος, η εργατική τάξη, γυναίκες και άντρες, να οργανώνουν το ΟΧΙ, και ταυτόχρονα την επόμενη μέρα.

Η αναμέτρηση είναι πιο σκληρή από τις εκλογές της 25 Γενάρη, και το αποτέλεσμα της Κυριακής, είναι πιο οδυνηρό για την κυρίαρχη τάξη. Κάποτε το «Αλήτες ρουφιάνοι δημοσιογράφοι» το φώναζαν οι αναρχικοί, σήμερα είναι γενικευμένη αντιμετώπιση για όλα τα ιδιωτικά κανάλια και τις εφημερίδες. Εάν βγάλουν ποτέ την ακροαματικότητα των καναλιών και τη διακίνηση των εφημερίδων που υποστήριζαν το ΝΑΙ, θα ανακαλύψουν κάθετη πτώση. Και το πιθανότερο είναι ότι θα συνεχιστεί. Μέσα σ' αυτή την εβδομάδα έγιναν τα μεγαλύτερα πολιτικά ξεκαθαρίσματα. Η ΠΕΝΕΝ, ένα από τα μεγαλύτερα σωματεία στα πλοία, καταγγέλλει τη ΓΣΕΕ για τη στάση που πήρε στο δημοψήφισμα, κι αυτή η ανακοίνωση βγήκε από συνδικαλιστές του ΣΥΡΙΖΑ. Κόσμος που ανήκει στο ΚΚΕ, όχι μόνο στην Ιντρακόμ, αλλά παντού, αποστασιοποιείται από το άκυρο και συμμετέχει στην καμπάνια για το ΟΧΙ.

Εάν στα Ιουλιανά, τα ανάκτορα και ο στρατός πήγαν να ρίξουν την κυβέρνηση, κι αυτό έβγαλε τον κόσμο στο δρόμο, η απόπειρα που έκαναν τώρα, θα τους κοστίσει πολύ πιο ακριβά. Μια βδομάδα στους δρόμους, και οργανώνοντας κάθε εργατικό χώρο για το ΟΧΙ, προοιωνίζει ότι η επόμενη μέρα θα είναι διαφορετική. Κανένας δεν εμπιστεύεται τον Τσίπρα να αξιοποιήσει τη νίκη του ΟΧΙ, κανένας δεν θα αφήσει τις Τρόικες να προχωρήσουν σε νέα μέτρα επειδή η κυβέρνηση θα ξαναγυρίσει στους συμβιβασμούς. Το ΟΧΙ στα μνημόνια παλιά και νέα, είναι κοινός στόχος, ακούστηκε σε όλες τις πλατείες, και οργανώνονται οι προετοιμασίες για την επόμενη μέρα.

Μάχη χωρίς επιστροφή

Η κυρίαρχη τάξη είδε με τα ίδια της τα μάτια τι σημαίνει ταξική αναμέτρηση. Την Παρασκευή 3 Ιούλη, μετρήθηκαν αυτοί με μας και η σύγκριση ήταν συντριπτική εναντίον τους. Ήταν σίγουρα αριθμητικά, αλλά είναι και πολιτικά.

Εκατοντάδες χιλιάδες στο συλλαλητήριο του ΟΧΙ στο Σύνταγμα, λίγες χιλιάδες έξω από το Παναθηναϊκό στάδιο για το ΝΑΙ. Αλλά δεν είναι μόνο το μέγεθος. Τα κόμματα της κυρίαρχης τάξης είναι διαλυμένα, έχουν χάσει την αξιοπιστία τους στον κόσμο, ακόμα και σ' αυτούς που τους ψηφίζουν. Στην καμπάνια του ΝΑΙ έβαλαν στην πρώτη γραμμή ,όχι τα κόμματα τους αλλά τις εφεδρείες τους. Το δήμαρχο της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, τους «υπεράνω» πολιτικής ένταξης, την εκκλησία, θεσμούς και πρόσωπα που ο ρόλος τους είναι να κρατάνε τον έλεγχο μέσα στην «κοινωνία των πολιτών», κύρια με την «ουδετερότητα» τους.

Η πραγματικότητα είναι ότι τα κόμματα τους δεν μπορούν να παίξουν αυτόν τον ρόλο, και αναγκάζονται να καίνε τα χαρτιά τους. Η κυρίαρχη τάξη θα αντιμετωπίζει αυτά τα προβλήματα και μετά το δημοψήφισμα, ιδιαίτερα μετά τη σαρωτική νίκη του ΟΧΙ.

Βρίσκονται σε κατάσταση όπου θέλουν να επιβάλουν τη συνέχιση των μνημονίων αλλά δεν έχουν τον έλεγχο της κυβέρνησης που θα τα επιβάλει. Δεν έχουν έτοιμη εναλλακτική για τον ΣΥΡΙΖΑ, και δεν είναι σίγουροι ότι ο ΣΥΡΙΖΑ θα μπορέσει να ελέγξει τις αντιδράσεις. Έδωσαν λυσσαλέα μάχη αρχικά για να μην γίνει το δημοψήφισμα και στη συνέχεια για να νικήσει το ΝΑΙ και αυτό να σημάνει μια νέα κυβέρνηση «τεχνοκρατών» όπως είπε ανοιχτά ο

Η πορεία της ΑΝΤΑΡΣΥΑ προς το Σύνταγμα το βράδυ μετά τα αποτελέσματα.

πρόεδρος του Ευρωκοινοβούλιου, Σουλτς. Η ήττα αυτής της εκστρατείας σημαίνει οι ελπίδες τους κρέμονται από τους συμβιβασμούς του Τσίπρα.

Το ΟΧΙ είναι μια απόκρουση των σχεδίων, αλλά δεν θα είναι η τελευταία.

Ο ρόλος της επαναστατικής αριστεράς σ' αυτό το δεκαήμερο ήταν κρίσιμος. Αυτό δεν σημαίνει ότι έκανε την επανάσταση, αλλά κατάφερε τρία πράγματα.

Το πρώτο, να σπρώξει και να οργανώσει από την αρχή και σε όλη την διάρκεια την καμπάνια για το Όχι. Η παρουσία της σ' αυτή την καμπάνια ήταν καθοριστική, ακόμα και στο να γίνει, αλλά και στο να κερδηθεί. Και στο ξεκίνημα, όπου επικρατούσε μπέρδεμα, ιδιαίτερα στον κόσμο του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και στη συνέχεια, απέναντι στις απανωτές παλινωδίες της ηγεσίας του. Προτάσεις για νέα Συμφωνία και συνεργασία με την Τρόικα στην κορύφωση της καμπάνιας για το ΟΧΙ, δηλώσεις μελών της κυβέρνησης, όπως των Δραγασάκη και Σταθάκη, δηλώσεις του ίδιου του Τσίπρα ότι σε 48 ώρες μετά το δημοψήφισμα θα υπάρχει καινούργια Συμφωνία. Ποιος του είπε ότι το εργατικό κίνημα δίνει τη μάχη περιμένοντας μια νέα συμφωνία;

Το δεύτερο πράγμα που πέτυχε η παρέμβαση της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και του ΣΕΚ είναι να επηρεάσει το περιεχόμενο της ίδιας της καμπάνιας. «Όχι σε παλιά και νέα μνημόνια», διαγραφή του χρέους, κρατικοποίηση των τραπεζών, ήταν αιτήματα που έγιναν αποδεκτά πλατιά στις επιτροπές για το ΟΧΙ, όπου πρόλαβαν να οργανωθούν, στις συζητήσεις μέσα στους εργατικούς χώρους, και σε όλη την διάρκεια της καμπάνιας.

Μέσα σ' αυτές τις μέρες άνοιξε το ζήτημα του εργατικού ελέγχου παντού: στις τράπεζες, στα νοσοκομεία, στους δήμους, ακόμα και μέσα στα εργοστάσια. Ιδιαίτερα εκεί που τα αφεντικά απειλούσαν με απολύσεις. Αυτή είναι υποθήκη που έβαλε η αντικαπιταλιστική αριστερά μέσα σε όλους τους εργατικούς χώρους και τα συνδικάτα.

Το τρίτο είναι η σύνδεση με περισσότερο κόσμο που ψήφισε ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές αλλά που τώρα είναι κριτικός απέναντί του. Μπορεί να μοιάζει ότι η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ, μέσα από την πρωτοβουλία για το δημοψήφισμα, ξανασυσπείρωσε κόσμο που είχε αρχίσει να χάνει, αλλά αυτό είναι πολύ προσωρινό κα περιορισμένο. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη από ποτέ δυνατότητα της επαναστατικής αριστεράς και να μεγαλώσει η ίδια, και να απλώσει το δίκτυο της εργατικής εναλλακτικής μέσα στους χώρους. Η βάση του ΣΥΡΙΖΑ ανακάλυψε το ρόλο της επαναστατικής αριστεράς, και της το αναγνωρίζει και για το ΟΧΙ και για τη συνέχεια.

Αυτό σημαίνει ότι η ΑΝΤΑΡΣΥΑ χρειάζεται να ξεκαθαρίσει τον προσανατολισμό της. Η πολιτική της δεν μπορεί να είναι τα θολά μέτωπα και το νέρωμα της αντικαπιταλιστικής προοπτικής. Το άμεσο καθήκον της αντικαπιταλιστικής αριστεράς είναι η σύνδεση με τα εργατικά προχωρήματα, τα βήματα που έκανε ο κόσμος της τάξης μας μέσα στις συνθήκες σκληρής ταξικής πόλωσης και τα οποία η αντικαπιταλιστική αριστερά έπαιξε ρόλο αυτές τις μέρες να τα εξασφαλίσει. Χιλιάδες αγωνιστές αναγνωρίζουν ποιος στάθηκε μπροστά σε αυτή τη μάχη και θέλουν να δώσουν συνέχεια.

Η συζήτηση για την εναλλακτική στρατηγική είχε ήδη ανοίξει μετά την εκλογή του ΣΥΡΙΖΑ, και τους συμβιβασμούς της ηγεσίας του με την ηγεσία της Ευρώπης και την κυρίαρχη τάξη στην Ελλάδα. Όμως μια συζήτηση που γινόταν περιορισμένα, αυτές τις μέρες απλώθηκε μαζικά σε πηγαδάκια στο Σύνταγμα, σε εργατικές συνελεύσεις και στα δίκτυα επικοινωνίας. Τώρα ο αντικαπιταλισμός μπορεί να γίνει μαζικά χειροπιαστή εναλλακτική. Η εργατική τάξη δεν είναι δυνατή μόνο για να οργανώσει το ΟΧΙ στο δημοψήφισμα, είναι δυνατή για να οργανώσει μια καινούργια κοινωνία, στη σοσιαλιστική.

Οι εξελίξεις δίνουν και πιο συγκεκριμένη απάντηση για το τι θα σημαίνει η σύγκρουση και η έξοδος από το Ευρώ και την Ε.Ε. Το ότι σε όλη την Ευρώπη αυτή την εβδομάδα έγιναν μεγάλα συλλαλητήρια συμπαράστασης, δείχνει ότι η Ελλάδα δεν είναι μόνη της. Όλη η Ευρώπη είναι ξεσηκωμένη, οι εργάτες/τριες παντού παλεύουν ενάντια στη λιτότητα και τα μνημόνια, και παντού ο σπινθήρας της Ελλάδας σκορπάει τον ενθουσιασμό και ανοίγει το δρόμο για τις μεγάλες μάχες.

Η Διεθνιστική Σοσιαλιστική Τάση κυκλοφόρησε διακήρυξη συμπαράστασης που καταλήγει ως εξής:

«Συντασσόμαστε μαζί με τους συντρόφους μας του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος στην Ελλάδα και τους συμμάχους τους στο Αντικαπιταλιστικό Μέτωπο (ΑΝΤΑΡΣΥΑ) που καλούν για ψήφο στο «ΟΧΙ» στο δημοψήφισμα. Η απόρριψη της πρότασης του Γιούρογκρουπ θα δυναμώσει την πάλη ενάντια στη λιτότητα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Καλούμε τους αντικαπιταλιστές και τους σοσιαλιστές όπου και αν βρίσκονται να δείξουν την αλληλεγγύη τους στον αγώνα που δίνουν οι μάζες στην Ελλάδα, με λόγια και αν γίνεται με πράξεις. Ο δικός τους αγώνας είναι και δικός μας.

Το Συντονιστικό της Δ.Σ.Τ. 29 Ιούνη 2015». (Εφ. Εργατική Αλληλεγγύη 1180, σελ. 8).

Πενήντα χρόνια από τα Ιουλιανά, χρειάζεται η τάξη που στηρίζεται στην εκμετάλλευση, στα πραξικοπήματα, στους πολέμους και στον ρατσισμό, να πληρώσει. Κι αυτό μπορεί να γίνει οργανώνοντας με την προοπτική ότι αυτή τη φορά θα νικήσουμε. ■

Η Πολιτική Οικονομία των τελεσίγραφων

Όλοι οι προπαγανδιστές του Ναι θεωρούσαν σαν αυταπόδεικτη αλήθεια ότι η κρίση χρέους είναι ελληνικό πρόβλημα και κατά συνέπεια, όσο η κυβέρνηση καθυστερούσε να υπογράψει μια συμφωνία με τους «εταίρους-δανειστές» τόσο η οικονομική κατάσταση χειροτέρευε. Οι πιο ανεγκέφαλοι έφταναν στο σημείο να προσθέτουν ότι αυτό ήταν μια «κρυφή ατζέντα» του ΣΥΡΙΖΑ που ήθελε την επιδείνωση για να κάνει το χατήρι της αντικαπιταλιστικής αριστεράς –όπως ο Αντώνης Καφετζόπουλος που ήταν ομιλητής στη συγκέντρωση του Ναι στο Καλλιμάρμαρο και βγήκε στο ΣΚΑΙ για να πει ότι η κυβέρνηση καθοδηγείται από την ...ΑΝΤΑΡΣΥΑ!

Πέρα από τέτοιες γελοιότητες, όμως, το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην ελληνική κρίση και τη γενικότερη εικόνα του καπιταλισμού είναι υπαρκτό. Ακριβώς την ίδια βδομάδα του δημοψηφίσματος στην Ελλάδα, η είδηση που διεκδικούσε να εκτοπίσει τις ελληνικές εξελίξεις από τα πρωτοσέλιδα του διεθνούς τύπου ήταν η δραματική πτώση του Χρηματιστήριου της Σαγκάης. Οι Financial Times έβαλαν σε δεύτερη μοίρα το κινδυνολογικό άρθρο τους που «αποκάλυπτε» σχέδιο κουρέματος των καταθέσεων στην Ελλάδα κατά 30%, για να δώσουν την πρώτη θέση στο πρωτοσέλιδο του Σαββάτου 4 Ιούλη στην είδηση ότι η πτώση στη Σαγκάη έφτασε στο 30% μέσα στις προηγούμενες τρεις βδομάδες και ότι «οι διεθνείς επενδυτές ανησυχούν για την οικονομία της Κίνας»! Το σχετικό ρεπορτάζ υπογράμμιζε αυτές τις ανησυχίες καθώς οι κινεζικές αρχές δεν είχαν κατορθώσει να ανακόψουν την πτώση με μια σειρά παρεμβάσεις.

Δίπλα στις ανησυχίες για τον έναν γίγαντα της παγκόσμιας οικονομίας, ήρθαν στην επιφάνεια και τα προβλήματα στο νούμερο 1: «Η κρίση χρέους στην πίσω αυλή της Αμερικής» ήταν ο τίτλος ανάλυσης στην ίδια εφημερίδα για το Πουέρτο Ρίκο που είναι τμήμα των ΗΠΑ και χρωστάει 72 δις δολάρια. Το χρέος αυτό όχι μόνο δεν είναι βιώσιμο, αλλά και δεν διαφαίνεται κανένα σχέδιο «διάσωσης» καθώς το ΔΝΤ δεν μπορεί να παρέμβει (αφού το Πουέρτο Ρίκο δεν είναι ανεξάρτητο κράτος) και η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση του Ομπάμα δεν θέλει.

Όσοι χάνουν από τα μάτια τους τις συστημικές και διεθνείς διαστάσεις της κρίσης, καταφεύγουν σε θεωρίες συνομωσίας. Και οι μεν δεξιοί απολογητές του καπιταλισμού και της ΕΕ απλά γελοιοποιούνται και είναι καθήκον μας να ξεσκεπάζουμε τα παραμύθια τους. Αλλά υπάρχει πρόβλημα με τις απόψεις μέσα στην Αριστερά που κατεβαίνουν σε αντίστοιχο επίπεδο.

Μέσα στο πεντάμηνο των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ και τους «θεσμούς», υπήρχαν πολλές αυταπάτες ότι ο Τσίπρας και ο Βαρουφάκης θα κατάφερναν να αξιοποιήσουν τις αντιθέσεις ανάμεσα στο ΔΝΤ και την ΕΕ. Πολλοί πίστευαν ότι υπάρχει ένας καταμερισμός ρόλων, του στιλ «ο καλός μπάτσος και ο κακός μπάτσος». Άλλοτε προβαλλόταν το ΔΝΤ στο ρόλο του «καλού» (αναγνωρίζει ότι το ελληνικό χρέος δεν είναι βιώσιμο, θεωρεί ότι τυχόν κούρεμα θα το επιβαρυνθούν οι ευρωπαίοι), και άλλοτε η Κομισιόν και η ΕΚΤ (η «φιλία» του Γιουνκέρ ήταν «ατού» του Τσίπρα, ενώ ο Βαρουφάκης είχε ξεκινήσει τη διαπραγμάτευση με την πεποίθηση ότι η ΕΚΤ δεν θα παίξει πολιτικά παιχνίδια).

Τελικά, στη γνωστή συνάντησή τους στο Βερολίνο οι Μέρκελ, Ντράγκι, Λαγκάρντ, Ολάντ και Ντάισελμπλουμ διαμόρφωσαν τους όρους του τελεσίγραφου παίρνοντας τις χειρότερες πλευρές όλων των «θεσμών»: καμιά ελάφρυνση του χρέους, κανένα συνοδευτικό «αναπτυξιακό πακέτο», όχι φορολόγηση στα κέρδη, μόνο σκληρή μονόπλευρη λιτότητα.

Αυτό είναι το πραγματικό πρόσωπο των κορυφαίων διαχειριστών ενός συστήματος μέσα στη χειρότερη κρίση του εδώ και δεκαετίες. Δεν χωράει καμιά αυταπάτη για συμβιβασμούς μαζί τους. Ο αντικαπιταλισμός είναι μονόδρομος. ■

Π.Γκ.

Σκίτσο του George Grosz, που ειρωνεύεται τη συμμαχία εργατών-καπιταλιστών

Ο Πάνος Γκαργκάνας εξηγεί γιατί η πολιτική των συμβιβασμών δεν μπορεί να αξιοποιήσει την δυναμική της εργατικής τάξης.

Οι αντινομίες του ρεφορμισμού

Η σύγκρουση ανάμεσα στο Όχι και στο Ναι στο δημοψήφισμα της 5 Ιούλη αποδείχθηκε μια τρομερά ταξικά πολωμένη αναμέτρηση. Στο στρατόπεδο των υποστηρικτών του Ναι δεν βρέθηκαν μόνο οι εκπρόσωποι όλων των θεσμών της ΕΕ, αλλά και όλοι οι εκπρόσωποι και οι εφεδρείες της άρχουσας τάξης στην Ελλάδα. Δίπλα στη ΝΔ, το Ποτάμι και το ΠΑΣΟΚ βρέθηκαν ο ΣΕΒ, οι βαρόνοι των ΜΜΕ, οι τραπεζίτες, η Εκκλησία, οι Καμίνηδες και οι Μπουτάρηδες.

Αναπόφευκτα, μια τέτοια εξέλιξη ανοίγει τα μεγάλα ερωτήματα μέσα στον κόσμο της Αριστεράς. Πώς αντιμετωπίζεται μια τόσο πολωμένη ταξική επίθεση;

Η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ, ιδιαίτερα από τη στιγμή που αναδείχθηκε και σε ηγεσία της κυβέρνησης, μπήκε σε αυτή την αντιπαράθεση με μια ανοιχτά ρεφορμιστική αντιμετώπιση: η καλύτερη στάση είναι η προσπάθεια κατευνασμού. Δεν χτυπάς γροθιά στο μαχαίρι, αναζητάς ρωγμές στο αντίπαλο στρατόπεδο, κάνεις υποχωρήσεις, επιδιώκεις συμβιβασμούς, ελίσσεσαι και προχωράς.

Όλα αυτά έμοιαζαν με τετράγωνη λογική για μεγάλο μέρος των στελεχών αλλά και των οπαδών του ΣΥΡΙΖΑ. Με βάση αυτή τη συλλογιστική υπήρξε αρχικά ανοχή για τις κινήσεις που έκανε ο Αλέξης Τσίπρας και το επιτελείο του.

Το πρώτο βήμα ήταν ο σχηματισμός κυβέρνησης παρέα με τους ΑΝΕΛ. Τότε, αυτό θεωρήθηκε ως υποχρεωτική κίνηση, αφού ο ΣΥΡΙΖΑ δεν είχε συγκεντρώσει 151 βουλευτές. Η σκέψη ότι θα μπορούσαν να γίνουν νέες εκλογές που θα έδιναν αυτοδυναμία απορρίφθηκε, αφού υπήρχε η πίεση να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις με τους «θεσμούς» πριν από το τέλος Φλεβάρη.

Εκ των υστέρων, δεν θα ήταν ισχυρότερη η διαπραγματευτική θέση της κυβέρνησης αν έκανε ξανά εκλογές τότε, αντί να φτάσει σε νέες κάλπες με το δημοψήφισμα τώρα, έχοντας στο μεταξύ ξοδέψει δισεκατομμύρια για τις δόσεις προς το ΔΝΤ; Και έχοντας χρεωθεί ως συνεταίρο ένα δεξιό κόμμα που οι βουλευτές του προτιμούν το Ναι είτε ανοιχτά είτε υπόγεια.

Ένα δεύτερο βήμα ήταν η επιλογή του Προκόπη Παυλόπουλου για τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Τότε, αυτό προβλήθηκε ως έξυπνη κίνηση που κάνει άνοιγμα στην καραμανλική πτέρυγα της Νέας Δημοκρατίας, ενισχύει τη θέση της κυβέρνησης και αποδυναμώνει την ηγεσία Σαμαρά στο χώρο της δεξιάς. Τώρα ξέρουμε ότι ο Καραμανλής μπήκε μπροστά στο στρατόπεδο του Ναι και ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αξιοποιήθηκε στο έπακρο κατά του δημοψηφίσματος και του Όχι. Πρακτικά, η πολιτική του κατευνασμού χάρισε στο

Η Εκκλησία τάχθηκε με το ΝΑΙ στο δημοψήφισμα

αντίπαλο στρατόπεδο τον έλεγχο ενός ακόμη θεσμού.

Εξίσου αποτυχημένη αποδείχθηκε η τακτική του συμβιβασμού και απέναντι στους εκπρόσωπους της Τρόικας. Η συμφωνία της 20 Φλεβάρη υπογράφηκε με μεγάλες υποχωρήσεις της κυβέρνησης, εγκαταλείποντας το αίτημα της διαγραφής του χρέους και αναλαμβάνοντας δεσμεύσεις κατά των «μονομερών ενεργειών». Τότε η δικαιολογία ήταν ότι η κυβέρνηση κέρδισε με αυτόν τον τρόπο χρόνο.

Τώρα ξέρουμε ότι ο χρόνος οδήγησε σε σκλήρυνση της στάσης όλων των «θεσμών» και ότι οι ελπίδες για να αναδιπλωθούν οι εκβιαστές στηρίζονται σε ένα ισχυρό Όχι μέσα από το δημοψήφισμα. Δεν θα ήταν πιο αποτελεσματικό να είχε ειπωθεί αυτό το Όχι από την αρχή, χωρίς να έχουν ρημάξει στο μεταξύ τα νοσοκομεία από το στράγγισμα για να πληρώνονται οι δόσεις; Δεν αποδείχθηκαν λεφτά πεταμένα τα 8 δις που πήρε το ΔΝΤ όλο αυτό το διάστημα που υποτίθεται ότι κερδίζαμε χρόνο;

Ακολούθησαν ανοίγματα προς τον Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο. Στις αρχές Μάρτη ο πρωθυπουργός πήγε σε επίσημο γεύμα στην Αρχιεπισκοπή. Η Εκκλησία θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, υποτίθεται. Τώρα ξέρουμε ότι τάχθηκε ανοιχτά με το Ναι που συνεχίζει την ανθρωπιστική καταστροφή.

Οι προσπάθειες για να δημιουργηθούν μέσα από φιλικούς εναγκαλισμούς ρήγματα στις πολιτικές δυνάμεις στα δεξιά του ΣΥΡΙΖΑ απέτυχαν ακόμη και στα πιο κοντινά του τμήματα. Η υπουργοποίηση του Πανούση, εκτός από χειρονομία με στόχο να καθησυχάσει την ιεραρχία της Αστυνομίας ήταν και άνοιγμα προς το χώρο της ΔΗΜΑΡ και όλου του βάλτου που βρέχεται από το Ποτάμι και το ΠΑΣΟΚ. Ο Τσίπρας έχει επιμείνει πεισματικά σε αυτή την κίνηση. Όταν η νεολαία του ΣΥΡΙΖΑ ζήτησε την παραίτηση Πανούση για την προκλητική στάση που κρατούσε, ο πρωθυπουργός τον αναβάθμισε δίνοντάς του τον έλεγχο και της ΕΥΠ.

Πού κατέληξαν όλα αυτά; Ο Κουβέλης και η ΔΗΜΑΡ στήριξαν ανοιχτά το Ναι και ο Πανούσης ήταν ο πρώτος υπουργός που αναγκάστηκε να διαψεύσει (χωρίς να πείθει κανέναν) τα δημοσιεύματα ότι τάχθηκε κατά του δημοψηφίσματος και του Όχι.

Δυστυχώς, δεν ήταν ο μόνος υπουργός για τον οποίο κυκλοφόρησαν πληροφορίες ότι προτιμούσε το συμβιβασμό ακόμη και όταν προκηρύχθηκε το δημοψήφισμα. Ο Δραγασάκης και ο Σταθάκης κατονομάστηκαν από τους Financial Times και το δημοσίευμα είχε αξιοπιστία γιατί στη μέση της πιο κρίσιμης βδομάδας, το βράδυ της Τρίτης 30 Ιούνη, ο Δραγασάκης εμφανίστηκε σε συνέντευξη στην ΕΡΤ να αναπτύσσει όλη την επιχειρηματολογία για το πόσο κοντά βρίσκονται οι κυβερνητικές θέσεις με τις προτάσεις των «θεσμών». Μέχρι που να βγει ο Τσίπρας στην τηλεόραση την επόμενη μέρα και να ανακοινώσει ότι το δημοψήφισμα θα γίνει, οργίαζε το παρασκήνιο ότι η κυβέρνηση ταλαντεύεται ακόμη και να ακυρώσει την απόφασή της.

Στρατηγικές επιλογές

Όλα αυτά δεν αφορούν μόνο το παρελθόν, αλλά και το μέλλον. Κανένας δεν μπορεί να πιστέψει ότι αυτά ήταν κάποια «λάθη» που επανορθώνονται με το δημοψήφισμα. Πρώτα απ' όλα γιατί σύσσωμη η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ βλέπει το Όχι σαν εργαλείο διαπραγμάτευσης και όχι σαν βήμα ρήξης. Στην ίδια τη μεγάλη συγκέντρωση στο Σύνταγμα την παραμονή του δημοψηφίσματος, ο Αλέξης Τσίπρας φρόντισε να δηλώσει ότι η πόλωση τελειώνει από Δευτέρα και θα προχωρήσουμε «όλοι ενωμένοι». Από τη μεριά της κυβέρνησης και του ΣΥΡΙΖΑ η πόρτα παραμένει ανοιχτή για να επαναληφθούν οι ίδιες κατευναστικές τακτικές.

Αυτή η αντιμετώπιση είναι ριζωμένη σε μια ρεφορμιστική στρατηγική που

30/7, συνέντευξη του Δραγασάκη στην ΕΡΤ

αναγορεύει τον «αμοιβαία επωφελή συμβιβασμό» σε κορυφαία εναλλακτική επιλογή απέναντι στη στρατηγική της ανατροπής. Όταν ο Βαρουφάκης έγραφε ότι καθήκον της Αριστεράς είναι «να σώσει τον ευρωπαϊκό καπιταλισμό από τον εαυτό του» δεν έκανε απλά ένα λογοπαίγνιο ή έστω μια αναφορά στον Κέινς. Διατύπωνε με σημερινούς όρους μια αντίληψη που έρχεται από παλιά.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς αναγκάστηκαν να κάνουν σκληρή κριτική σε ανάλογες αντιλήψεις από τα πρώτα βήματα της Αριστεράς και του εργατικού κινήματος στη Γερμανία. Στην Κριτική του Προγράμματος της Γκότα επικρίνουν τις εκσυγχρονιστικές αντιλήψεις της εποχής τους που ήθελαν να «απελευθερώσουν» το κράτος και να το χρησιμοποιήσουν για να προσφέρει βοήθεια στους συνεταιρισμούς ως βήμα προς το σοσιαλισμό.

Αργότερα, αυτή η στρατηγική πήρε πιο ολοκληρωμένη μορφή με τις θεωρίες του Μπερνστάιν και του Κάουτσκι. Ο πρώτος ήταν ο πατέρας του κοινοβουλευτικού δρόμου προς την κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη, προτρέποντας την Αριστερά να ξεχάσει την προοπτική μιας επανάστασης στις αρχές του 20ου αιώνα, τότε ακριβώς που ξεκινούσε η πιο θυελλώδης περίοδος επαναστάσεων.

Ο Κάουτσκι, που αρχικά στάθηκε απέναντι στον Μπερνστάιν, ακολούθησε τον ίδιο κατήφορο μέσα από άλλη διαδρομή: διαμόρφωσε τη θεωρία του υπεριμπεριαλισμού που εκτιμούσε ότι οι καπιταλιστές δεν έχουν συμφέρον από τον πόλεμο, ακριβώς τις παραμονές του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Έγινε έτσι ο πρώτος μιας σειράς ρεφορμιστών που νόμιζαν ότι μπορούν να σώσουν τον καπιταλισμό από τον κακό εαυτό του.

Αυτές οι αντιλήψεις έχασαν σε μεγάλο βαθμό το κύρος τους μέσα στο εργατικό κίνημα μετά τη νίκη της επανάστασης στη Ρωσία το 1917. Αλλά επανήλθαν μετά τη σταλινική αντεπανάσταση και μάλιστα όχι μόνο μέσα από τα σοσιαλιστικά κόμματα αλλά και από τα κομμουνιστικά που παρέμειναν πιστά στη Μόσχα του Στάλιν. Οι αυταπάτες για διάσπαση της άρχουσας τάξης μέσα από μια πολιτική συμμαχιών με τα «προοδευτικά» τμήματά της κόστισαν ακριβά στη Γαλλία και στην Ισπανία στη δεκαετία του 1930, όπως και οι αυταπάτες ότι ο βρετανικός και ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός ήταν «αντιφασίστες σύμμαχοι» των κινημάτων αντίστασης ενάντια στους Ναζί.

Μια νέα ώθηση δόθηκε αργότερα στις ρεφορμιστικές αντιλήψεις με την άνθηση του ρεύματος του Ευρωκομμουνισμού, με τον Μπερλιγκουέρ στην Ιταλία και τις θεωρίες του Νίκου Πουλαντζά που άσκησαν επιρροή στην Αριστερά όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σε όλη την Ευρώπη. Η ορμή των κινημάτων μετά την έκρηξη του Μάη του 1968 θα μπορούσε να διοχετευθεί στην κατάκτηση ερεισμάτων σε τομείς του κράτους, ανοίγοντας νέες δυνατότητες για τον κοινοβουλευτικό δρόμο, έλεγε ουσιαστικά εκείνη η αντιμετώπιση.

Όμως, ξανά και ξανά αποδείχθηκε ότι το κράτος δεν είναι κρεμμύδι για να το ξεφλουδίζεις λίγο-λίγο, ούτε ο καπιταλισμός είναι μια τίγρη που μπορεί να δαμαστεί κόβοντας ένα-ένα τα νύχια της. Οι σύγχρονες κυβερνήσεις της αριστεράς που βγήκαν μέσα από συμμαχίες τέτοιας συλλογιστικής στη Γαλλία ή στην Ιταλία αποδείχθηκαν πιο αναποτελεσματικές και από τα ιστορικά προηγούμενα της δεκαετίας του 1930.

Και τώρα;

Οι ρεφορμιστικές ρίζες του ΣΥΡΙΖΑ βρίσκονται σε αυτή την παράδοση. Όπως μετά τον Μάη του ‘68 ο Ευρωκομμουνισμός φάνηκε να ανανεώνει την Αριστερά, ο Συνασπισμός που προερχόταν από το ίδιο ρεύμα ανέλαβε να παίξει αντίστοιχο ρόλο μέσα στη νέα ριζοσπαστικοποίηση του 21ου αιώνα. Από τα πρώτα σκιρτήματά του νέου κινήματος στη Γένοβα το 2001 και στα Ευρωπαϊκά Κοινωνικά Φόρουμ του 2002-2006, η ηγεσία του ΣΥΝ και στη συνέχεια του ΣΥΡΙΖΑ πρόβαλε την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός αντινεοφιλελεύθερου μετώπου σε αντιπαράθεση με την προοπτική της αντικαπιταλιστικής ανατροπής.

Ο κορμός της στρατηγικής του ήταν και παραμένει η λογική της αλλαγής διαχείρισης: δεν μπορούμε και δεν χρειάζεται να τραβήξουμε τη σύγκρουση μέχρι τη ρήξη και την ανατροπή, είναι εφικτό να σπάσουμε τη λιτότητα αναζητώντας συμμαχίες μέσα κι έξω από την Ελλάδα σε αυτή τη βάση- αποδοχή του κυρίαρχου πλαίσιου και επιδίωξη «αμοιβαία επωφελών» συμβιβασμών. Αυτή ήταν η βάση του φαύλου κύκλου των υποχωρήσεων του πεντάμηνου που ζήσαμε μετά τις εκλογές.

Η πίσω όψη της ανάδειξης του ΣΥΡΙΖΑ σε ηγετικό τμήμα της Αριστεράς, ήταν η συστηματική επιμονή της ηγεσίας του ΚΚΕ ότι η ρήξη μπορεί να είναι θεωρητικά επιθυμητή, αλλά δεν βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη. Ανήκει στο μάξιμουμ πρόγραμμα που θα γίνει επίκαιρο αν και όταν αλλάξουν οι συσχετισμοί. Στο μεταξύ το μόνο που απομένει είναι η καταγγελία μέχρι να αλλάξουν οι συσχετισμοί. Ακραία κατάληξη αυτού του σεχταρισμού ήταν η θέση για άκυρο ή αποχή στο δημοψήφισμα.

Σήμερα, μέσα στις ραγδαίες εξελίξεις του τελευταίου διαστήματος, έχουν αρχίσει να φαίνονται τα όρια και των δυο παραδοσιακών ηγεσιών της Αριστεράς. Ο σεχταρισμός δείχνει πόσο άχρηστο εργαλείο είναι για τα προχωρήματα του κινήματος. Απέναντι στις προσπάθειες του Αλέξη Τσίπρα να οδηγήσει τον κόσμο που έδωσε τη μάχη του Όχι πίσω στις ράγες των συμβιβασμών, χρειαζόμαστε την ενίσχυση της αντικαπιταλιστικής αριστεράς. Όλοι και όλες που δώσαμε μαζί στο δημοψήφισμα τη μάχη του Όχι πρέπει να αντλήσουμε τα κατάλληλα συμπεράσματα για την ανεπάρκεια της ρεφορμιστικής στρατηγικής ώστε να αξιοποιήσουμε τη δυναμική της τάξης που αντιστέκεται στους εκβιαστές και πάτησε πόδι απέναντι στον κατήφορο των συμβιβασμών. ■

Η νέα μάχη για την ιθαγένεια

Ο Θανάσης Καμπαγιάννης περιγράφει τη μάχη για την ιθαγένεια στα παιδιά δεύτερης γενιάς χωρίς αποκλεισμούς.

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, η οριστικοποίηση της ψήφισης του νέου νόμου για την ιθαγένεια των παιδιών "δεύτερης γενιάς" (που γεννήθηκαν δηλαδή ή και μεγάλωσαν στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς) είναι ακόμα στον αέρα. Η ψήφιση κατ' άρθρον δεν πραγματοποιήθηκε εξαιτίας της προκήρυξης του δημοψηφίσματος και είναι ανοιχτό τι πρόκειται να γίνει, με δεδομένες και τις ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις.

Η υπόσχεση για την ψήφιση νέου νόμου για την ιθαγένεια ήταν μία από τις πρώτες υποσχέσεις της νέας κυβέρνησης: την συμπεριέλαβε ο Αλέξης Τσίπρας στις προγραμματικές δηλώσεις στη Βουλή και την επανέλαβε πολλές φορές η νέα αναπληρώτρια Υπουργός Μετανάστευσης, Τασία Χριστοδουλοπούλου.

Οι προηγούμενοι σταθμοί της υπόθεσης "ιθαγένεια" επιγραμματικά ήταν: η ψήφιση του νόμου 3838/2010 (γνωστού ως νόμου Ραγκούση) τον Μάρτιο του 2010 από την κυβέρνηση Γιώργου Παπανδρέου· η ρατσιστική καμπάνια της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς για την κατάργηση του νόμου που εκφράστηκε και με την υποβολή αίτησης ακύρωσης λόγω αντισυνταγματικότητας στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ)· το "πάγωμα" του νόμου από την τρικομματική κυβέρνηση Σαμαρά τον Νοέμβρη του 2012 εν όψει της έκδοσης της απόφασης του ΣτΕ· η δημοσίευση της απόφασης 460/2013 της Ολομέλειας του ΣτΕ τον Φλεβάρη του 2013 με την οποία ο νόμος Ραγκούση κηρυσσόταν αντισυνταγματικός· τέλος, η συζήτηση για κατάθεση νέου νόμου "που θα συμμορφώνεται με την απόφαση του ΣτΕ" από πλευράς της προηγούμενης κυβέρνησης, ο οποίος όμως – με εντολή Μπαλτάκου – έμεινε στα συρτάρια και ποτέ δεν εισήχθη στη Βουλή. Τελικά, στις 14 Μαΐου 2015, το νέο νομοσχέδιο τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση και στις 25 Ιουνίου ψηφίστηκε επί της αρχής στη Βουλή από τον ΣΥΡΙΖΑ, το ΠΑΣΟΚ και το Ποτάμι (το ΚΚΕ

ψήφισε παρών), με τη Δεξιά σε όλες τις της εκφάνσεις (ΝΔ, ΑΝΕΛ, Χρυσή Αυγή) να καταψηφίζει σύσσωμη το νομοσχεδιο. [ΣΣ: Τη στιγμή που γράφεται αυτό το κείμενο, η ψήφος κατ' άρθρον εκκρεμεί καθώς η Βουλή έκλεισε μετά την προκήρυξη του δημοψηφίσματος].

Τι νομοθέτησε λοιπόν η νέα κυβέρνηση; Όσον αφορά τη λήψη της ιθαγένειας λόγω γέννησης, ο νέος νόμος προβλέπει πως δικαίωμα θεμελιώνουν παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και γράφτηκαν στην Α' Δημοτικού, από νόμιμους γονείς κατά την υποβολή της αίτησης: ο ένας γονέας πρέπει να είναι νόμιμος πέντε χρόνια πριν τη γέννηση, ειδάλλως πρέπει να διαθέτει "ισχυρή" κάρτα (επί μακρόν διαμένοντος, δεκαετούς νόμιμης διαμονής, άσυλο κλπ). Όσον αφορά τη λήψη ιθαγένειας λόγω φοίτησης σε ελληνικό σχολείο, ο νόμος προβλέπει πως δικαίωμα θεμελιώνουν παιδιά που ολοκλήρωσαν "επιτυχώς" εννέα χρόνια φοίτησης, ή έξι χρόνια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (δηλαδή από την Α' Γυμνασίου μέχρι την Γ' Λυκείου) ή παιδιά που έλαβαν δίπλωμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ-ΤΕΙ) αφού είχαν ολοκληρώσει επιτυχώς τη δευτεροβάθμια (απολυτήριο Λυκείου).

Από την πρώτη ματιά, οι συγκεκριμένες διατάξεις είναι σαφώς συντηρητικότερες από αυτές του νόμου Ραγκούση. Με εκείνον τον νόμο, τα παιδιά έπαιρναν ιθαγένεια είτε με τη γέννησή τους αν και οι δύο γονείς τους ήταν νόμιμοι επί πέντε χρόνια είτε με την εξαετή επιτυχή φοίτησή τους αν οι δύο γονείς τους ήταν νόμιμοι κατά την υποβολή της αίτησης. Η Υπουργός προσδιόρισε τα παιδιά που θα μπορέσουν να κάνουν χρηση των νέων διατάξεων σε λιγότερα από 100.000, τα μισά δηλαδή από τα 200.000 παιδιά δεύτερης (ή "μιάμισης") γενιάς στην Ελλάδα (σύμφωνα με κυβερνητικούς παράγοντες, τα παιδιά υπολογίζονται σε 170.000, ενώ βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας τα υπολόγιζαν σε 230.000: η αλήθεια είναι κάπου στη μέση). Πού βρίσκεται όμως η ρίζα αυτών των αποκλεισμών, και μάλιστα από μια κυβέρνηση με κορμό τον ΣΥΡΙΖΑ που έχει υποστηρίξει εμφατικά το δικαίωμα αυτών των παιδιών στην ιθαγένεια;

Μια "εθνοκεντρική" ιθαγένεια

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό, πρέπει καταρχάς να εξετάσουμε το κείμενο της αιτιολογικής έκθεσης η οποία συνοδεύει κάθε νόμο που εισάγεται προς ψήφιση και που ορίζει τι συνιστά την ελληνική πολιτική κοινότητα και σε τι αντιστοιχεί η ιθαγένεια: "... η ελληνική πολιτική κοινότητα εξ αντικειμένου προκύπτει από τη σύμπτωση των βουλήσεων των ανθρώπων που ενσωματώνονται σε μια εθνική συλλογικότητα που ζει μαζί και συναπαρτίζεται από τον Ελληνισμό της διασποράς. Αυτή η βούληση αφορά σήμερα ένα σημαντικό αριθμό αλλοδαπών που είναι ριζωμένοι στην Ελλάδα. Αφορά πρωτίστως τα παιδιά τους, τα οποία γεννιούνται, ανατρέφονται και εκπαιδεύονται στη χώρα μας, διαμορφώνοντας, με τον τρόπο αυτό, ελληνική εθνική ταυτότητα...".

Με το κείμενο αυτό, ο νομοθέτης αποδέχεται ολοκληρωτικά την λαθεμένη εκτίμηση της πλειοψηφίας του ΣτΕ ότι ιθαγένεια και εθνικότητα ταυτίζονται αφού: α. η ελληνική πολιτική κοινότητα ισοδυναμεί με το ελληνικό έθνος και κατά συνέπεια β. το δικαίωμα της ιθαγένειας αντιστοιχεί στη διαμόρφωση ελληνικής εθνικής ταυτότητας.

Χρειάζεται να ξεκαθαρίσουμε ότι δεν υπάρχει τίποτα το "αυτονόητο" σε αυτές τις παραδοχές. Σε αντίθεση με την εθνοκεντρική αντίληψη της Δεξιάς για την ιθαγένεια, υπήρχε και υπάρχει η ριζωμένη δημοκρατική αντίληψη ότι ιθαγένεια σημαίνει υπηκοότητα και πολιτικά δικαιώματα, χωρίς την εξαναγκαστική προσπάθεια της "ενσωμάτωσης σε μια εθνική συλλογικότητα". Ο ελληνικός λαός, δηλαδή η ελληνική πολιτική κοινότητα, δεν είναι ταυτόσημος με το ελληνικό έθνος, αλλά συγκροτείται από πολίτες που μπορούν να έχουν διαφορετική εθνική συνείδηση και παρ' όλα αυτά διαθέτουν "γνήσιο δεσμό" με το ελληνικό κράτος, συναποτελώντας την ελληνική κοινωνία (τον ελληνικό "λαό"). Η ιθαγένεια δεν είναι τίποτα άλλο παρά η τυπική αναγνώριση αυτού του νομικού δεσμού ανάμεσα στον πολιτογραφούμενο πολίτη – ανεξαρτήτως εθνικότητας – και το εκάστοτε κράτος. Αυτή είναι εξάλλου και η άποψη της μειοψηφίας του ΣτΕ στην με αριθμό 460/2013 απόφαση. Αξίζει να την παραθέσουμε καθώς η κυβέρνηση με την αιτιολογική έκθεση υποχώρησε πίσω ακόμα και από τους μειοψηφούντες δικαστές:

"Για την αναγνώριση της ιδιότητας του έλληνα πολίτη και κατά συνεκδοχή την απονομή της ελληνικής ιθαγένειας, δηλαδή του νομικού δεσμού συγκεκριμένου προσώπου με το ελληνικό κράτος (και όχι με το ελληνικό έθνος), το Συνταγμα διαλαμβάνει ειδική ρύθμιση... Ούτε από τη διάταξη αυτή ούτε από άλλη συνταγματική διάταξη απορρέει υποχρέωση του νομοθέτη να θέτει προϋπόθεση για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, την διαπίστωση γνήσιου δεσμού με το ελληνικό έθνος, δηλαδή την ύπαρξη ήδη διαμορφωθείσας εθνικής συνείδησης των πολιτογραφούμενων αλλοδαπών. Κατά μείζονα δε λόγο, όταν πρόκειται για απονομή ελληνικής ιθαγένειας σε ανήλικα τέκνα αλλοδαπών, τα οποία αφορούν οι επίμαχες διατάξεις του ν. 3838/2010. Και τούτο διότι, άλλωστε, με την απονομή της ελληνικής ιθαγένειας ο αλλοδαπός καθίσταται έλληνας πολίτης, συμπολίτης των λοιπών ελληνών πολιτών και όχι ομοεθνής τους, δηλαδή δεν του αναγνωρίζεται και η ελληνική εθνική ταυτότητα. Είναι σαφής δε κατά το Συνταγμα η διάκριση μεταξύ λαού και έθνους...".

Οι συνέπειες της υποχώρησης

Οι συνέπειες της υποχώρησης της κυβέρνησης από αυτές τις παραδοχές και της συμμόρφωσης στην απόφαση της πλειοψηφίας του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι δυστυχώς αισθητές για δεκάδες χιλιάδες παιδιά.[1]

Αυτό είναι περισσότερο ξεκάθαρο στις διατάξεις για την ιθαγένεια λόγω φοίτησης. Εδώ η κυβέρνηση υιοθέτησε στην ολότητά της τη θέση της Νέας Δημοκρατίας (η οποία υπήρχε ήδη στο νομοσχέδιο που η προηγούμενη κυβέρνηση σχεδίαζε να καταθέσει, αλλά ποτέ δεν κατέθεσε). Η ιθαγένεια συνδέεται ουσιαστικά με την απόδειξη της επιτυχούς ελληνομάθειας, εξού και η αύξηση των χρόνων φοίτησης από 6 σε 9 και η απαίτηση κτήσης απολυτηρίου Λυκείο ή πτυχίου από ΑΕΙ-ΤΕΙ. Με τη διάταξη αυτή, χιλιάδες παιδιά που εγκαταλείπουν το σχολείο (η περίφημη "σχολική διαρροή" που αφορά κυρίως τις φτωχότερες εργατικές οικογένειες) θα στερηθούν – εν είδει τιμωρίας – τα πολιτικά τους δικαιώματα. Πρόκειται για επικίνδυνη εξέλιξη, η οποία μεταφέρει τις διακρίσεις σε βάρος των παιδιών της δεύτερης γενιάς μέσα στο ίδιο το σχολείο, κάτι που ήταν ακριβώς ο στόχος (και σωστά!) να αποφευχθεί. Είναι τέτοια η ταύτιση με την τοποθέτηση της Δεξιάς και η πρόθεση της κυβέρνησης να προσελκύσει τη συναίνεσή της, που η Υπουργός Τασία Χριστοδουλοπούλου δήλωσε ότι στην κατ' άρθρο ψηφοφορία θα σπάσει το ενιαίο άρθρο 1 σε τρία

κομμάτια, προκειμένου η Νέα Δημοκρατία να ψηφίσει τη διάταξη για τη φοίτηση (και να καταψηφίσει τις υπόλοιπες).

Η συμμόρφωση στην απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας καθιστά τη διάταξη για λήψη της ιθαγένειας λόγω γέννησης στη χώρα ακόμα αυστηρότερη. Η κυβέρνηση σωστά δεν αποδέχτηκε την τοποθέτηση της Δεξιάς ότι η ιθαγένεια θα πρέπει να χορηγείται αποκλειστικά μετά τα 18 έτη. Για να κατευνάσει όμως, τη Δεξιά και τη δικαστική εξουσία, έβαλε πλήθος προϋποθέσεων εκτός της γεννησης του παιδιού: αφενός την εγγραφή στην Α' Δημοτικού αφετέρου τη νομιμότητα των γονέων με την τελική απαίτηση να έχει ο ένας εκ των δύο νομιμοποιητικά έγγραφα που είναι δύσκολο να αποκτηθούν και τα διαθέτει μια μειοψηφία των νόμιμων μεταναστών που ζουν στη χώρα. Η εξάρτηση των πολιτικών δικαιωμάτων των παιδιών δεύτερης γενιάς όχι από τη μονιμότητα της διαμονής των ίδιων, αλλά από τη νομιμότητα των γονιών τους, σημαίνει τον αποκλεισμό δεκάδων χιλιάδων παιδιών από την ιθαγένεια. Αν λάβουμε υπόψιν ότι χιλιάδες έχουν χάσει τα χαρτιά τους τα τελευταία χρόνια, αλλά και το γεγονός ότι η τελευταία διαδικασία νομιμοποίησης μεταναστών έλαβε χώρα το 2005, καταλαβαίνουμε ότι ο νέος νόμος δεν λύνει, τουναντίον παρατείνει το πρόβλημα για χιλιάδες παιδιά.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι για τα παιδιά που θα αιτηθούν τη λήψη ιθαγένειας μετά τα 18 τους έτη, ισχύουν τα ποινικά κωλύματα που προβλέπονται για όσους αιτούνται την ιθαγένεια μέσω πολιτογράφησης. Στην ουσία, μια καταδικαστική απόφαση σε βάρος ενός νέου ανθρώπου που μπορεί να οφείλεται ακόμα και σε μια μήνυση για συκοφαντική δυσφήμηση (!) μπορεί να του στερήσει τα πολιτικά δικαιώματα. Το ελληνικό κράτος δείχνει να αποδέχεται απρόθυμα, με τον νέο νόμο, την πραγματικότητα των παιδιών δεύτερης γενιάς, αλλά διατηρεί το προνόμιο να τα περάσει από κόσκινο για να κρατήσει τους "καλούς" μάθητες χωρίς ποινικά κωλύματα. Αυτο το ρατσιστικό κόσκινο καμία σχέση δεν έχει με την βασική δημοκρατική αρχή της κτήσης της ιθαγένειας εξαιτίας της μόνιμης διαμονής και του γνήσιου δεσμού ενός ανθρώπου με μια κοινωνία, πόσο μάλλον όταν μιλάμε για παιδιά που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στη χώρα.

23/6, παρέμβαση στο συνέδριο της ΔΟΕ για το δικαίωμα στην ιθαγένεια

Ήταν αναγκαία η συμμόρφωση στην απόφαση του ΣτΕ;

Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν είναι άγνωστες στην Υπουργό Τασία Χριστοδουλοπούλου, στο επιτελείο της και στο κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, τουναντίον πρόκειται για θέσεις που μέχρι πρόσφατα ήταν κοινό κτήμα του αντιρατσιστικού κινήματος. Ο προβαλλόμενος λόγος για τη μη υλοποίησή τους είναι η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας και η ανάγκη συμμόρφωσης σ' αυτήν, υπό τον φόβο μιας νέας αίτησης ακύρωσης του νέου νόμου (την προηγούμενη φορά, την αίτηση είχε υποβάλει ένας φασίστας δικηγόρος, μετέπειτα επιστημονικός συνεργάτης της Χρυσής Αυγής). Όπως το ανέλυσε χαρακτηριστικά η βουλευτίνα του ΣΥΡΙΖΑ Βασιλική Κατριβάνου:

"Εξ αριστερών, έχει ακουστεί η κριτική ότι το νομοσχέδιο είναι άτολμο και είναι διστακτικό, θα έπρεπε να είναι πολύ πιο ριζοσπαστικό. Θεωρώ αυτή την κριτική ιδεολογικά και αξιακά βάσιμη... Ωστόσο, παρότι αναγνωρίζω τη βασιμότητα μιας τέτοιας κριτικής, πιστεύω ότι το νομοσχέδιο είναι μετρημένο, και όχι άτολμο, αποτελεί έναν ορθό συγκερασμό, για δύο λόγους... δεν είναι δυνατόν μια Πολιτεία να αγνοεί τις αποφάσεις του ανώτατου δικαστηρίου της. Αυτό θα διέλυε τη δομή του κράτους δικαίου. Το σχέδιο νόμου ισορροπεί ανάμεσα στην ανάγκη να αποδώσει ιθαγένεια στη «δεύτερη γενιά», όπως επιτάσσει μια ανοιχτή αντίληψη για την κοινωνία και όπως συμβαίνει στα ευρωπαϊκά κράτη και, ταυτόχρονα, σέβεται το σκεπτικό της απόφασης του ΣτΕ."[2]

Οι υποστηρικτές της συμμόρφωσης έχουν υπονοήσει ότι όσοι κριτικάρουν από τα αριστερά το νομοσχέδιο αδιαφορούν για τα παιδιά, στο όνομα μιας "καθαρής" αντιρατσιστικής ατζέντας. Κι όμως, η άποψη υπέρ της συμμόρφωσης στην απόφαση του ΣτΕ είναι λαθεμένη και τελικά βλαπτική για τα παιδιά δεύτερης γενιάς.

Καταρχάς το πρόβλημα με έναν νόμο που θυσιάζει κάποια παιδιά (ίσως και τα μισά) για να δώσει την ιθαγένεια στα υπόλοιπα δεν είναι απλά "αξιακό", είναι καθαρά υλικό. Μια πολιτική που διασπά τους ανθρώπους που υφίστανται την ρατσιστική καταπίεση ούτε απελευθερωτική είναι ούτε τελικά λύνει το πρόβλημα. Η θυσία κάποιων ως εγγύηση για κατευνασμό των κυρίαρχων μπορεί να ταιριάζει στον μύθο του Μινώταυρου, όμως δεν ταιριάζει στην αριστερή πολιτική.

Κατά δεύτερον, η συμμόρφωση της κυβέρνησης δεν αποκλείει διόλου μια νέα απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας που θα κρίνει διατάξεις του νέου νόμου αντισυνταγματικές. Ειδικά η διάταξη για την κτήση της ιθαγένειας μέσω γέννησης και εγγραφής στην Α' Δημοτικού είναι η πιο ευάλωτη στις ρατσιστικές πιέσεις, αφού η αιτιολογική έκθεση του νόμου συσχετίζει την ιθαγένεια με την εθνική συνείδηση, κάτι που προφανώς δεν ισχύει για παιδιά 6 χρόνων. Με τις υποχωρήσεις της, η κυβέρνηση όχι μόνον δεν θωρακίζει τις διατάξεις του νέου νόμου, αλλά αντίθετα προ-

σφέρει στο πιάτο το σκεπτικό μιας νέας κρίσης αντισυνταγματικότητας.

Τελικά, το ΣτΕ (όπως και γενικότερα οι θεσμοί και το κράτος) δεν κατευνάζονται, αλλά εξαναγκάζονται σε υποχώρηση υπό το βάρος ενός κοινωνικού και πολιτικού συσχετισμού. Αξίζει εδώ να θυμηθούμε την χαρακτηριστική απάντηση του Στέφανου Ματθία, πρώην προέδρου του Αρείου Πάγου, όταν ρωτήθηκε γιατί η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε συνταγματικό τον νομο 1264/1982 για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος, παρόλο που επενέβαινε στη διοικητική αυτονομία των σωματείων: *"Το 1981 συνέβη μια κυβερνητική αλλαγη με χαρακτηριστικά μεταπολίτευσης και ο Αρειος Πάγος δεν μπορούσε να την αγνοήσει"*.[3] Οι δικαστές γνωρίζουν πολύ καλά τη γλώσσα της ισχύος. Είναι αυτή τη γλώσσα που πρέπει να μιλήσει το κίνημα – και η οποιαδήποτε κυβέρνηση που επιθυμεί να νομοθετήσει μια ριζοσπαστική μεταρρύθμιση – και όχι τη γλώσσα του κατευνασμού.

Το κίνημα για την ιθαγένεια χωρίς αποκλεισμούς

Αυτό που ήταν εντυπωσιακό σ' αυτόν τον γύρο της αναμέτρησης για την ιθαγένεια ήταν το πόσο πιο αδύναμο ήταν το στρατόπεδο της άκρας δεξιάς κατά του νομοσχεδίου και πόσο πιο προχωρημένη πολιτικά η τοποθέτηση των μεταναστευτικών κοινοτήτων. Η Νέα Δημοκρατία έφτασε να πιέζεται να ψηφίσει – έστω και επιλεκτικά – άρθρα του νομοσχεδίου, για να μην θεωρηθεί ότι αντιτάσσεται εξ ολοκλήρου στην παροχή της ιθαγένειας στα παιδιά δεύτερης γενιάς. Οι φασίστες της Χρυσης Αυγής δεν τόλμησαν να καλέσουν ούτε μία ανοιχτή συγκέντρωση ενάντια στην ψήφιση του νέου νόμου, όταν όλοι καλά θυμόμαστε το μέγεθος της κινητοποίησης ολόκληρου του ακροδεξιού, ρατσιστικού τόξου το 2010.

Αντίθετα, οι κοινότητες των μεταναστών έφτασαν να κριτικάρουν θαρρετά και ανοιχτά την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ για τους αποκλεισμούς, ζητώντας μέχρι τελευταία στιγμή (τώρα και όχι σε κάποιο απροσδιόριστο μέλλον) τροπολογίες που θα αίρουν τα κόσκινα σε βάρος δεκάδων χιλιάδων παιδιών. Αξίζει πραγματικά να παραθέσουμε τις κοινότητες και τις οργανώσεις που συμμετείχαν στην ανοιχτή συγκέντρωση στο Σύνταγμα που οργάνωσε η ΚΕΕΡΦΑ και στην παράσταση διαμαρτυρίας στη Βουλή την Τρίτη 16 Ιούνη: Ομοσπονδία Αλβανικών Συλλόγων στην Ελλάδα, Ενωμένες Γυναίκες της Αφρικής, Πακιστανική Κοινότητα Ελλάδος «η Ενότητα», Ελληνομπαγκλαντεσιανό Επιμελητήριο, Κοινότητα Σενεγάλης, Κοινότητα Γουϊνέας, ASANTE, Αιγυπτιακή Κοινότητα, Ένωση Μεταναστών Εργατών, Πολιτιστικό Κέντρο Αφρικανικής Τέχνης ANASA, «Μηδενική Ανοχή» Κίνηση Χειραφέτησης ΑμεΑ.[4] Παρόμοιες τοποθετήσεις έκαναν οργανώσεις με πλούσιο κινηματικό παρελθόν όπως η Ένωση Φιλιππινέζων Μεταναστών KASAPI-Hellas και άλλες.

Η μάχη για την ιθαγένεια δεν έχει τελειώσει: το νομοσχέδιο δεν εχει ακομα ψηφιστεί, αλλά και, όπως είδαμε, δεν αποτελεί οριστική λύση για τα δικαιώματα των παιδιών δεύτερης γενιάς. Η άρνηση της ιθαγένειας στα παιδιά δεν αποτελεί παρά μία μόνο όψη της αντιμεταναστευτικής πολιτικής και του θεσμικού ρατσισμού που καταδιώκουν τους ξένους εργάτες από την πρώτη στιγμή που πατάνε το πόδι τους στην Ελλάδα, φτάνοντας (κληρονομικώ δικαίω!) μέχρι και στα παιδιά τους. Το ρατσιστικό σύμπλεγμα "FRONTEX και φράχτης – απελάσεις και στρατόπεδα συγκέντρωσης – Ξένιος Δίας – Μανωλάδες – άρνηση χαρτιών στους μετανάστες, ασύλου στους πρόσφυγες και ιθαγένειας στα παιδιά" πρέπει να ηττηθεί σε όλη τη γραμμή του μετώπου και όχι να "καλλωπιστεί", όπως το επιχειρεί η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ. Δεν είναι μόνον ότι τα στρατόπεδα συγκέντρωσης δεν έκλεισαν: είναι παραπέρα ότι η κυβέρνηση δεν τολμά να ανοίξει νέα διαδικασία νομιμοποίησης (που έχει να γίνει από το 2005), συνεχίζοντας την μπαλωματού των αδειών για εξαιρετικούς/ανθρωπιστικούς λόγους.

Σ' αυτή τη μάχη το αντιρατσιστικό κίνημα δεν έχει να παίξει τον ρόλο του κριτικού υποστηρικτή της κυβέρνησης, αλλά του ανεξάρτητου κέντρου αγώνα που θα κερδίζει χειροπιαστές νίκες στο σήμερα, ανοίγοντας το δρόμο σε μια συνολική εναλλακτική. Απ' αυτή την άποψη η δράση της ΚΕΕΡΦΑ στο μέτωπο της ιθαγένειας αποδείχτηκε για άλλη μια φορά κρίσιμο αγκωνάρι για τους αγώνες των μεταναστών και την ενότητα της τάξης μας. Η μάχη διαρκείας για την καταδίκη των νεοναζί της Χρυσής Αυγής και την απομόνωσή τους στο δρόμο πρέπει να συνοδεύεται από διαρκείς και συγκεκριμένες αντιρατσιστικές αιχμές. Αυτό είναι το δίδαγμα των τελευταίων μηνών και θα μας είναι χρήσιμο στις μάχες που έχουμε μπροστά μας. ■

Σημειώσεις

1. Για μια αναλυτικότερη εξέταση, βλέπε το κείμενο της ΚΕΕΡΦΑ: "Το νέο νομοσχέδιο για την ιθαγένεια σε γραμμή "κατευνασμού των θεσμών", tinyurl.com/q44mkmv.
2. Όλη η ομιλία στο left.gr: "Β. Κατριβάνου για το νομοσχέδιο για την ιθαγένεια: Είναι δίκαιο και είναι και ορθό", tinyurl.com/pkh8szd.
3. Οφείλω αυτό το χρησιμο "ανέκδοτο" στον Μιχάλη Κοσμόπουλο, που το ανέφερε στην παρέμβασή του στην παρουσίαση του βιβλίου του Δημήτρη Κουσουρή για τις "Δίκες των δοσιλόγων".
4. Βλ. τη δήλωση που υπέγραψαν οι κοινότητες με την απαίτηση για τροπολογίες στο νομοσχέδιο στο: tinyurl.com/pql44wh

Ιουλιανά 1965

Οι μέρες του Ιούλη 1965 στην Ελλάδα ήταν "πρελούδιο" για τα κινήματα του Μάη '68 που απλώθηκαν σε όλο τον κόσμο. Ο Λέανδρος Μπόλαρης δίνει την εικόνα εκείνης της έκρηξης.

Το ρητορικό ερώτημα «ποιος κυβερνά αυτό τον τόπο» αποδίδεται στο γέρο Καραμανλή και υποτίθεται ότι ήταν η αντίδρασή του στη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, του βουλευτή της Αριστεράς, τον Μάη του 1963 από παρακρατικούς τραμπούκους που οργανώθηκαν και καλύφτηκαν από τη Χωροφυλακή. Δυο χρόνια μετά οι εργάτες και η νεολαία που είχαν στείλει τον Καραμανλή στο Παρίσι με ψεύτικο όνομα στο διαβατήριό του, έθεταν στις πραγματικές διαστάσεις του αυτό το ερώτημα. Αυτό ήταν τα Ιουλιανά του 1965, οι «100 μέρες που συγκλόνισαν την Ελλάδα».[1]

Η εμφάνιση αυτού του κινήματος προκάλεσε την πιο βαθιά πολιτική κρίση για την άρχουσα τάξη από το 1944. Η Γενική πολιτική Απεργία της 27 Ιούλη 1965 ήταν σεισμός –στη μέση της έκρηξης των Ιουλιανών. Η τελευταία φορά που είχε κηρυχτεί γενική πολιτική απεργία στην Ελλάδα ήταν καλοκαίρι του 1946.[2] Για δυο μήνες όλες οι προσπάθειες να συγκροτηθεί μια «ισχυρή κυβέρνηση» κατέληγαν σε αποτυχία κάτω από το σφυροκόπημα του «πεζοδρόμιου».

Το «βαθύ κράτος» είχε ανατρέψει μια εκλεγμένη, με συντριπτική πλειοψηφία, κυβέρνηση, δείχνοντας που βρίσκεται η πραγματική εξουσία στον καπιταλισμό. Όμως, η απάντηση του κινήματος τα-

κούνησε συθέμελα όλο το οικοδόμημα που είχε χτίσει η άρχουσα τάξη με τη βοήθεια του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού από τον εμφύλιο και μετά. Κι οι ορίζοντες αυτού του κινήματος ήταν ανοιχτοί σε ακόμα μεγαλύτερες αμφισβητήσεις. Ο «Μάης του '68» ξεκίνησε τρία χρόνια νωρίτερα στην Ελλάδα. Το που (δεν) έφτασε, έχει να κάνει με την Αριστερά και τις επιλογές της.

Ο τυφλοπόντικας σκάβει

Στα τέλη της δεκαετίας του '50 ο ελληνικός καπιταλισμός είχε μπει στην περίοδο των μεγάλων επιτυχιών. Γινόταν τοπικό κεφαλοχώρι του ιμπεριαλισμού, ένας υποϊμπεριαλισμός με αξιώσεις για την ευρύτερη περιοχή. Το αίτημα για σύνδεση με την ΕΟΚ το 1959 (τελικά πραγματοποιήθηκε το 1962) αντανακλούσε και τις φιλοδοξίες και τον αναβαθμισμένο ρόλο του. Όπως σημείωνε η Μαρία Στύλλου σε ένα προηγούμενο τεύχος αυτού του περιοδικού:

«Η εικόνα της ελληνικής οικονομίας το 1960 δεν δίνει την εικόνα ενός υπανάπτυκτου και εξαρτημένου καπιταλισμού αλλά μιας ανερχόμενης οικονομικής δύναμης μέσα στην Ευρώπη. Από το 1952 έως το 1970 για 18 χρόνια, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης ήταν γύρω στο 6%, και ο ρυθμός ανάπτυξης των επενδύσεων ανέβηκε από το 14,3% στο 24,6%. Οι επενδύσεις δεν στηρίζονταν στο «ξένο» κεφάλαιο, αλλά στους Έλληνες εφοπλιστές που επένδυαν τα κέρδη τους στην Ελλάδα, σε τράπεζες, βιομηχανίες, ναυπηγεία, τουρισμό, συγκοινωνίες. Ο Ωνάσης, ο Νιάρχος, ο Ανδρεάδης, ο Μποδοσάκης, δεν περιορίζονταν μόνο στα τάνκερ και στο πετρέλαιο αλλά αγόρασαν ναυπηγεία, διυλιστήρια, σιδηρόδρομους συμμετέχοντας στο ελληνικό μπουμ του '60».[3]

Πίσω από αυτό το success story κρύβονταν βέβαια οι συνθήκες σκληρής εκμετάλλευσης και φιμώματος της εργατικής τάξης που είχε εξασφαλίσει η άρχουσα τάξη με τη βοήθεια του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού από τον εμφύλιο και μετά. Όμως, αυτό είναι μόνο η μισή ιστορία. Η άλλη μισή είναι η εμφάνιση μιας νέας εργατικής τάξης που άρχισε να οργανώνεται και να διεκδικεί: στην οικοδομή-κατασκευές πρώτα απ' όλα, αλλά και στις τράπεζες και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, και με πιο αργά βήματα στη βιομηχανία.

Οι δεκαετίες του '60 και του '70 είναι η περίοδος της άνθησης της οικοδομής. Μια μελέτη για αυτό το φαινόμενο τονίζει ότι: *«Οι απασχολούμενοι στις κατασκευές από 70.000 το 1950 έφτασαν στις 255.000 το 1971, οι απασχολούμενοι με τη βιομηχανία παραγωγής προϊόντων για το σπίτι (από το τσιμέντο και τον οικοδομικό χάλυβα μέχρι τα έπιπλα, το ξύλο, τα ηλεκτρικά καλώδια, τις μεταλλικές κατασκευές κλπ) ξεπερνάνε τις 100.000. Οι απασχολούμενοι με το εμπόριο, τη μεταφορά, κάθε τι που έχει σχέση με την οικοδομή κλπ ξεπερνάν τις 50.000».*[4]

Την ίδια περίοδο για πρώτη φορά οι πύλες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αρχίζουν να ανοίγουν μαζικά σε χιλιάδες αγόρια και κορίτσια που προέρχονται από τα «κατώτερα» στρώματα. Χιλιάδες νέοι αρχίζουν να γεμίζουν τις σχολές που βγάζουν καθηγητές και δασκάλους για να εκπαιδεύσουν τη νέα γενιά των εργατών στα σχολεία, στις τεχνικές σχολές, τη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις. Εκεί οι προσδοκίες και οι ιδέες που είχαν για την κοινωνία και το μέλλον τους έρχονταν σε κατάφωρη αντίφαση με την πραγματικότητα. Κι επειδή τα πανεπιστήμια είναι «εργοστάσια ιδεών», όπως σε όλο τον κόσμο εκείνο το διάστημα, έτσι και στην Ελλάδα γίνονται εστίες ριζοσπαστικών αναζητήσεων και αγώνων.

«...από συντρόφους οικοδόμους, φοιτητές»

Σχεδόν δέκα χρόνια μετά το τέλος του εμφυλίου, στις εκλογές του 1958 η Αριστερά έκανε την έκπληξη. Η ΕΔΑ, το νόμιμο κόμμα της Αριστεράς που είχε ιδρυθεί το 1951 με πρωτοβουλία του παράνομου ΚΚΕ, πήρε το 24,4% και έγινε αξιωματική αντιπολίτευση, εκλέγοντας 78 βουλευτές. Στις μεγάλες πόλεις ήρθε πρώτο κόμμα με μεγάλες -σε κάποιες περιπτώσεις συντριπτικές- πλειοψηφίες στις εργατογειτονιές. Στη Β' Αθηνών πήρε το 46,1%, στη Β' Πειραιά το 60,8%, στην Α' Θεσσαλονίκης 43,4%.

Αυτό το αποτέλεσμα ήταν τα χειρότερα νέα για την άρχουσα τάξη. Μπορεί ο ελληνικός καπιταλισμός να αναπτυσσόταν οικονομικά, αλλά ταυτόχρονα αντιμετώπιζε μια σειρά προκλήσεις: πως θα συνεχίσει να το κάνει διεκδικώντας την ένταξή του στην ΕΟΚ, το ρόλο του στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής σε μια περίοδο που φούντωναν εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, ο Νάσερ της Αιγύπτου είχε ταπεινώσει τους αγγλο-γάλλους ιμπεριαλιστές το 1956 στο Σουέζ. Προϋπόθεση για να λειτουργήσουν αυτές οι φιλοδοξίες ήταν η απρόσκοπτη λειτουργία του μετεμφυλιακού κράτους.

Η επιτυχία της ΕΔΑ αντανακλούσε την αντοχή του κόσμου της Αριστεράς μετά την ήττα. Όμως, ακόμα περισσότερο, έκφραζε την άνοδο του κινήματος που τα επόμενα χρόνια θα συγκλόνιζε την Ελλάδα. Οι απεργίες είχαν αρχίσει να αυξάνονται, στα πανεπιστήμια ξεκινούσαν οι πρώτες κινητοποιήσεις. Η εκλογική νίκη έδωσε ώθηση στο κίνημα να βγει με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.

Όπως αναφέρει μια μελέτη για το φοιτητικό κίνημα: *«Την Τρίτη και την Τετάρτη 14 Ιανουαρίου 1959 θα δημοσιευθούν ειδήσεις σχετικά με την σαρανταοκτάωρη αποχή των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθήνας. Η κινητοποίηση οργανώνεται από τη ΔΕΣΠΑ*[5] *με αιχμή την ελλιπή χρηματοδότηση με αποτέλεσμα το Ίδρυμα να αναστείλει τις ατελείς εγγραφές των δικαιούχων φοιτητών. Το φοιτητικό κίνημα γοργά μετασχηματίζεται σε κίνημα του 1-1-4, της υπεράσπισης του ακαδημαϊκού ασύλου και των ακαδημαϊκών ελευθεριών, ενώ στις αρχές Δεκεμβρίου πλάι στο 114 θα εμφανιστεί και το σύνθημα για το 15% για τις δαπάνες για την Παιδεία».*

Τότε οι φοιτητές/τριες πλήρωναν για την εγγραφή σε κάθε έτος, για εξέταστρα κάθε μάθημα, για τα συγγράμματα. Όταν σχεδόν τρία χρόνια μετά η κυβέρνηση συνέβαλε στην «αποκατάσταση της βασιλόπαιδος Σοφίας» που παντρευόταν τον Χουάν Κάρλος της Ισπανίας με μια «προίκα» 100-200 χιλιάδων χρυσών λιρών, το σύνθημα των φοιτητών που διαδήλωναν ήταν «προίκα για την παιδεία όχι για την Σοφία». Στους αγώνες, που πρωτοστατούσαν τα μέλη της Σπουδάζουσας της Νεολαίας ΕΔΑ, οι φοιτητές είχαν να αντιμετωπίσουν και τους τραμπούκους της δεξιάς την διαβόητη ΕΚΟΦ που ξυλοκοπούσε φοιτητές, διέλυε συνελεύσεις και νόθευε εκλογικά αποτελέσματα σε στενή συνεργασία με το «Σπουδαστικό» της Ασφάλειας (συγκροτήθηκε το 1959).

Την ίδια περίοδο δυνάμωναν και οι εργατικοί αγώνες. Την 1η Δεκέμβρη 1960 το κέντρο της Αθήνας γίνεται πεδίο οδομαχιών ανάμεσα σε απεργούς οικοδόμους και την αστυνομία. Οι οικοδόμοι είχαν κατέβει κάμποσες φορές σε απεργία από το καλοκαίρι, ενάντια σε νομοσχέδιο της κυβέρνησης που ανέβαζε τον αριθμό των ενσήμων για συνταξιοδότηση. Την πρωτοβουλία την είχαν πάρει μια σειρά πρωτοβάθμια σωματεία[7] που η αριστερά είχε καταφέρει να έχει την πλειοψηφία (η Ομοσπονδία

ελεγχόταν από διορισμένους «εργατοπατέρες»).

Όταν η αστυνομία προσπάθησε να εμποδίσει τους απεργούς να διαδηλώσουν από το ΕΚΑ (τότε στεγαζόταν σε κτίριο στην Ομόνοια) στο υπουργείο Εργασίας, αυτοί απάντησαν και οι συγκρούσεις ήταν τόσο σφοδρές ώστε η διοίκησή της αναγκάστηκε να στείλει το «μηχανοκίνητο» (πρόδρομοι των ΜΑΤ) να κάνει χρήση χημικών (για πρώτη φορά σε διαδήλωση) ακόμα και να πυροβολήσει στον αέρα. Όμως, αυτό που έμεινε από την σύγκρουση, πέρα από τις περίπου 170 συλλήψεις και τους δεκάδες τραυματισμούς ήταν ότι για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες ένας μαχητικός εργατικός αγώνας «κέρδιζε» το κέντρο της πρωτεύουσας.

Ένας απεργός αργότερα περιέγραφε ως εξής την εμπειρία: «*Ήταν η πρώτη φορά που έμπαινα σε τέτοιο πανηγύρι. Βέβαια είχα ζήσει σε έναν εμφύλιο πόλεμο και πολύ έντονα αλλά δεν είχαμε φτάσει ποτέ σε μαζικούς αγώνες. ήταν μια άλλη πρωτόγνωρη εμπειρία, η οποία από ένα σημείο και ύστερα αισθάνεσαι να μεθάς, έτσι; Αισθάνεσαι να μεθάς, να είσαι ικανός για όλα*».[8]

Κι ο «συμβολισμός» δεν διέφευγε της προσοχής της άλλης πλευράς. Στην σχετική συζήτηση στη βουλή, ο υπουργός Εργασίας της ΕΡΕ, ο Καλαντζής τόνιζε ότι: «*Τα «οδοφράγματα ...μεταφέρουν την σκέψιν του θρησκευτικώς προσηλωμένου Ελληνικού λαού...εις άλλας περιόδους και εποχάς, αι οποίαι είναι εκείναι από τας οποίας εξεπορεύθη το πνεύμα της γενικής ανταρσίας κατά του νόμου και της συστηματικής υπονομεύσεως της αποστολής των οργάνων των Σωμάτων Ασφαλείας.» «'Δεκέμβριος!' αναφώνησε από τα έδρανα ένας βουλευτής που δεν καταγράφεται το όνομά του.»*[9]

Δεν ήταν μόνοι οι οικοδόμοι που κατέβαιναν σε απεργίες –για την ακρίβεια δεν ήταν κυρίως οι οικοδόμοι. Το 1958, τη χρονιά της «έκπληξης» της ΕΔΑ έγιναν 113 απεργίες με 92 χιλιάδες απεργούς και 874 χιλιάδες «χαμένες» ώρες εργασίας. Στα επόμενα τρία χρόνια το απεργιακό κίνημα γνώρισε διακυμάνσεις και το 1962 γνώρισε μια νέα ανάπτυξη: 182 απεργίες, 57 χιλιάδες απεργοί και 1.030 χιλιάδες «χαμένες» ώρες εργασίας. Τα αιτήματα αλλάζουν σταδιακά, από καταβολή δεδουλευμένων στη διεκδίκηση αυξήσεων, οι απεργίες γίνονται πιο σκληρές και μακρόχρονες (όπως μαρτυρά η αύξηση στις «χαμένες» ώρες).[10]

Προϊόν της νέας ανόδου των εργατικών αγώνων ήταν και ο συντονισμός που έχει μείνει στην ιστορία ως η κίνηση των «115 ΣΕΟ» (συνεργαζόμενων εργατοϋπαλληλικών οργανώσεων) Είχε ξεκινήσει από το 1962 σαν συντονισμός των ομοσπονδιών Τύπου, Ηλεκτρισμού-Κοινής Ωφέλειας και Λογιστών. Σύντομα έγιναν 82 και στην πορεία έφτασαν ξεπέρασαν τις 600.[11] Από το 1948 η ΓΣΕΕ ελεγχόταν από διορισμένους από την Ασφάλεια, όπως ο Μακρής, «πρόεδρος» της ΓΣΕΕ, μέσα από στημένα «συνέδρια». Οι εργάτες που δίνανε τις μάχες τους χρειάζονταν οργάνωση και συντονισμό –και αυτή την ανάγκη ήρθε να καλύψει η κίνηση των «115» σωματείων.

Από το 1961 στο 1965

Το κύμα της τρομοκρατίας που ακολούθησε τις εκλογές του 1958 και κορυφώθηκε με τις εκλογές της βίας και της νοθείας του Οκτώβρη 1961 ήταν η προσπάθεια της άρχουσας τάξης να πνίξει αυτό το κίνημα στα πρώτα του βήματα. Αυτή η απόπειρα γύρισε μπούμερανγκ. Αυτό που κατάφερε ήταν να δώσει ένα κοινό πολιτικό στόχο στα διαφορετικά μέτωπα του κινήματος που ξεδιπλωνόταν: να ξηλωθεί η κυβέρνηση της ΕΡΕ, η «καραμανλοκρατία». Η δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη του βουλευτή της Αριστεράς τον Μάη του 1963 και η κατακραυγή που ξεσήκωσε ήταν το αποκορύφωμα αυτής της μάχης.

Το σχέδιο της βίας και της νοθείας εκπονήθηκε στην καρδιά του κρατικού μηχανισμού με την «γενικήν έγκριση του Προέδρου της Κυβερνήσεως» δηλαδή του Καραμανλή. Είχε και όνομα «Σχέδιον Περικλής». Το Σχέδιο διαμορφώθηκε σε συνεδριάσεις της «Δευτεροβάθμιας Επιτροπής Πληροφοριών και Διαφωτίσεως» του ΓΕΕΘΑ μαζί με την ΚΥΠ και την Γενική Διεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας τον Αύγουστο-Οκτώβρη του 1961. Η προεκλογική εκστρατεία σημαδεύτηκε από το ξεσάλωμα κάθε είδους κρατικού και παρακρατικού μηχανισμού: απειλές, ξυλοδαρμοί, τρομοκρατία σε μαζική κλίμακα που κορυφώθηκε με δυο δολοφονίες. Του στελέχους της Νεολαίας ΕΔΑ Στ. Βελδεμίρη στις 26 Οκτώβρη στην Θεσσαλονίκη και του αριστερού φαντάρου Δ. Κερπινιώτη τη μέρα των εκλογών στην Αρκαδία.

Τα αποτελέσματα έδειξαν πόσο τεράστια ήταν η τρομοκρατία ιδιαίτερα στα χωριά και τις μικρές πόλεις –αλλά και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Υπήρξαν περιοχές για παράδειγμα που η δύναμη της ΕΔΑ μειώθηκε κατακόρυφα σε σχέση με τα αποτελέσματα του 1958 και οι χαμένοι ψήφοι «μεταφέρθηκαν» σχεδόν «πακέτο» στην ...ΕΡΕ.

Το πρωτοσέλιδο της κεντρώας εφημερίδας Ελευθερία λίγο μετά τις εκλογές αποκάλυπτε κι άλλα στοιχεία για την έκταση της νοθείας: «*Η νοθεία εις Αθήνας λαμβάνει πελώριας διαστάσεις – 560 άγνωστοι ψηφοφόροι εις τμήμα μόνο του Χαϊδαρίου*» είναι ο πρωτοσέλιδος τίτλος με τον υπότιτλο «*Εψήφισαν και τρόφιμοι του ψυχιατρείου*». Πάλι στην πρώτη σελίδα της έχει ένα διάγραμμα της «οδού Αθηνών» επισημαίνοντας: «*το διάγραμμα της οδού Αθηνών φέρει 51 οικίσκους. Εφόρτωσαν εκεί 560 ψηφοφόρους*». Γι' αυτό η εφημερίδα διαπίστωνε ότι «ψήφισαν και τα δέντρα» -μια φράση που έχει μείνει από τότε στην ιστορία. Ο Μπριγκς, ο αμερικάνος πρέσβης, διαπίστωνε όλος χαρά σε ένα εμπιστευτικό τηλεγράφημά του στο Στέητ Ντηπάρντμεντ στις 6 Νοέμβρη ότι «*Τα αποτελέσματα των ελληνικών εκλογών ήταν ένα τόσο δυνατό χαστούκι για τους κομμουνιστές που έκανε τα δόντια τους να κουνηθούν*».[13]

Η βία και η νοθεία δεν περιορίστηκε μόνο στην Αριστερά. Έπληξε σκληρά και την Ένωση Κέντρου, που είχε ιδρυθεί επίσημα λίγο πριν τις εκλογές. Ιδιαίτερα στην ύπαιθρο πολλοί αριστεροί ψηφοφόροι είχαν θεωρήσει πιο ασφαλές να κατευθυνθούν προς την Ένωση Κέντρου για να καταψηφίσουν τον Καραμανλή. Βρέθηκαν και αυτοί στο στόχαστρο του κρατικού μηχανισμού και των παρακρατικών. Το αποτέλεσμα ήταν να ψαλιδιστούν άγρια τα ποσοστά της Ένωσης Κέντρου. Γι' αυτό ο Γ. Παπανδρέου δήλωσε αμέσως μετά τις εκλογές ότι δεν αναγνωρίζει τη νομιμότητά τους και κάλεσε στον «Ανένδοτο» αγώνα για την υπεράσπιση της δημοκρατίας. Η Ένωση Κέντρου ζήτησε για παράδειγμα άδεια να πραγματοποιήσει συγκέντρωση στις 20 Απρίλη στην πλατεία Κλαυθμώνος την οποία η κυβέρνηση δεν έδωσε απαγορεύοντας όλες τις δημόσιες συναθροίσεις. Ήταν η πρώτη φορά που η Αστυνομία απαγόρευε συγκέντρωση ενός «εθνικού» κόμματος. Και η πρώτη φορά που ένα τέτοιο κόμμα αγνόησε την απαγόρευση με αποτέλεσμα συγκρούσεις με τους 4 χιλιάδες αστυνομικούς και χωροφύλακες που είχε κινητοποιήσει η κυβέρνηση.

Υποτίθεται ότι τα πράγματα έπρεπε

27 Ιουλίου, οικοδόμοι στην απεργία

να κυλήσουν διαφορετικά. Και η Αμερικάνικη Πρεσβεία και ο Καραμανλής ακόμα και το Παλάτι θέλανε μια ισχυρή «εθνικόφρονα» κεντρώα παράταξη που θα εξασφάλιζε την «ομαλή» λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Αντί για σταθερότητα η άρχουσα τάξη βρέθηκε βυθισμένη στην πολιτική κρίση.

Κι αυτή η εξέλιξη δεν οφειλόταν σε κάποιου είδος ριζοσπαστισμό της ΕΚ. Ο Παπανδρέου είχε κηρύξει «ανένδοτο» ενάντια στην «παράνομη κυβέρνηση» και είχε ξεκινήσει την «πορεία στο λαό» με συγκεντρώσεις στην επαρχία. Όμως, εκτός του γεγονότος ότι ένα μεγάλο μέρος της ΕΚ έστηνε ήδη γέφυρες με το Παλάτι και τον Καραμανλή ακόμα και οι πιο «ανένδοτοι» ούτε καν διανοούνταν να αμφισβητήσουν το ρόλο της μοναρχίας και την ίδια, ή να οργανώσουν πραγματικούς αγώνες.

Όταν τον Απρίλη του 1963 για παράδειγμα η Μπέτυ Αμπατιέλου –βρετανίδα σύζυγος του φυλακισμένου κομμουνιστή Α. Αμπατιέλου- κυνήγησε τη βασίλισσα Φρειδερίκη στο κέντρο του Λονδίνου η ΕΚ και οι εφημερίδες που την στήριζαν έσπευσαν να καταγγείλουν την προσβολή στην «προέκταση της Ελληνικής Πατρίδας».[14] Περίπου τις ίδιες μέρες η κυβέρνηση απαγόρευε την πραγματοποίηση της Α’ Μαραθώνιας Πορείας Ειρήνης –κι η ΕΚ το μόνο που βρήκε να πει ήταν ότι η απαγόρευση ήταν «υπερβολική» φροντίζοντας να δηλώσει σαφώς ότι δεν συμμετέχει.

Τελικά, ο Γρ. Λαμπράκης, βουλευτής συνεργαζόμενος με την ΕΔΑ, ήταν ο μόνος που κατάφερε να σπάσει τον αστυνομικό κλοιό και να φτάσει στο Τύμβο του Μαραθώνα. Ένα μήνα μετά ο Λαμπράκης έπεφτε νεκρός στην Θεσσαλονίκη από τα χτυπήματα των «παρακρατικών» που είχε οργανώσει και διατάξει η ηγεσία της Χωροφυλακής.[15] Η δολοφονία του Λαμπράκη, που είχε μπει επανειλημμένα στο «μάτι» της δεξιάς και του κράτους, ήταν η απόπειρα να δοθεί «ένα μάθημα» στο κόσμο που αποκτούσε νέα αυτοπεποίθηση στους αγώνες.

Αντί να προκαλέσει αναδίπλωση, όμως, η δολοφονία λειτούργησε σαν τη σπίθα που ανάβει μια μεγάλη πυρκαγιά. Η κηδεία του Λαμπράκη στις 28 Μάη, ήταν η μεγαλύτερη πολιτική διαδήλωση από τη μέρα της απελευθέρωσης της Αθήνας από τους ναζί τον Οκτώβρη του 1944. Υπολογίζεται ότι 500.000 με 700.000 συνόδεψαν τη σωρό του Λαμπράκη στο Α΄ Νεκροταφείο. Τον Ιούνη του 1963 ο Καραμανλής παραιτήθηκε. Έφυγε κάτω από την κατακραυγή του κόσμου που έβγαινε στους δρόμους.

Το Νοέμβρη του 1963, η ΕΡΕ χάνει τις εκλογές, και λίγο μετά ο πανίσχυρος αρχηγός της Δεξιάς θα αναγκαστεί να φύγει για τη Γαλλία στα κρυφά, με διαβατήριο στο όνομα Τριανταφυλλίδης. Αλλά η Ένωση Κέντρου δεν είχε καταφέρει να αποσπάσει τον απαιτούμενο αριθμό εδρών, ώστε να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Το Φλεβάρη του 1964 η Ένωση Κέντρου κερδίζει με σαρωτική πλειοψηφία –52%!– τις εκλογές.

Αδύναμη κυβέρνηση

Η πρωτοφανής εκλογική επιτυχία δεν έφερε μια ισχυρή κυβέρνηση. Η μια πηγή αδυναμίας ήταν οι φαγωμάρες στο στρατόπεδο της άρχουσας τάξης.

Στους μήνες ανάμεσα στις εκλογές του Νοέμβρη και του Φλεβάρη το «Κυπριακό» έμπαινε σε ένα νέο παροξυσμό κρίσης με την προσπάθεια του Μακάριου να αναθεωρήσει το Σύνταγμα στερώντας δικαιώματα από την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η απόπειρα κατέληξε σε αιματηρές μάχες με εκατοντάδες νεκρούς, στη συντριπτική πλειοψηφία τουρκοκυπρίους. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν το Φλεβάρη, και το καλοκαίρι του ’64 η κρίση κορυφώθηκε. Μαζί της εντάθηκαν οι διχογνωμίες ανάμεσα στο «εθνικό κέντρο» –την κυβέρνηση της Αθήνας– και τον Μακάριο στην Κύπρο.

23 Απρίλη, η κηδεία του Σωτήρη Πέτρουλα - στο κεφάλι ο πατέρας και η μητέρα του Πέτρουλα

Η άλλη πηγή της αδυναμίας της κυβέρνησης ήταν η αποτυχία της να εκτονώσει το κίνημα που είχε ρίξει την ΕΡΕ. Οι απεργίες κάνουν ένα νέο άλμα: 399 με 164 χιλιάδες απεργούς και 2.771.000 «χαμένες» ώρες[16]. Οι εργάτες δεν ζητάνε μόνο καλύτερους μισθούς αλλά και δημοκρατία πρώτα απ' όλα στα συνδικάτα τους.

Στις 6 Απρίλη, 100.000 διαδηλώνουν στο κέντρο της Αθήνας ύστερα από κάλεσμα της «κίνησης των 115» (είναι πλέον 240) απαιτώντας να ξηλωθούν οι δοτοί της Ασφάλειας και των αφεντικών από την ΓΣΕΕ. Όπως γράφει ο Δ. Λιβιεράτος στο βιβλίο του για αυτούς τους αγώνες: *«Κύρια συνθήματα: ''Εξω οι Μακρήδες', 'Εκδημοκρατισμός', '20% αυξήσεις', ''Ενα ένα πέντε'... Την ώρα που η επιτροπή ήταν στη Βουλή, οι διαδηλωτές φώναζαν 'θα σε διώξουμε Μακρή όπως τον Καραμανλή', 'Πάρε θέση Παπανδρέου'».*[17]

Η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου διατηρούσε ανέπαφους στη θέση τους τούς διορισμένους από την Ασφάλεια «συνδικαλιστές». Ακόμα και όταν αργότερα αναγκάστηκε να διώξει τους Μακρήδες, περιορίστηκε σε μια αλλαγή στην κορυφή της ΓΣΕΕ, χωρίς να θίξει πραγματικά τον έλεγχο των μηχανισμών των εγκάθετων της Ασφάλειας.

Κι αυτή η κατάσταση δεν ίσχυε μόνο για τα συνδικάτα. Όπως έχει επισημάνει ο Γιάννης Κάτρης:

«Ο Σταύρος Κωστόπουλος που ανέλαβε το υπουργείο Εξωτερικών ήταν τραπεζίτης. Ο Πέτρος Γαρουφαλιάς που πήρε το υπουργείο Αμύνης είχε το μονοπώλιο της βιομηχανίας μπύρας. Ο πρώτος διατηρούσε στενούς δεσμούς με την ολιγαρχία. Ο δεύτερος ανήκε σ' αυτήν. Και οι δυο ήσαν αφοσιωμένοι στο παλάτι και είχαν άμεση εξάρτηση από την αμερικανική πρεσβεία... Στα σώματα ασφαλείας έγιναν μερικές θεαματικές μεταβολές (ιδίως στη χωροφυλακή), αλλά η δομή της διοικήσεως έμεινε αμετάβλητη... Στην κρατική ιεραρχία οι θέσεις κλειδιά εκρατούντο σφιχτά από χέρια εχθρικά προς τη δημοκρατία. Τα βασιλικά ιδρύματα δεν εθίγησαν. Οι ημικρατικοί οργανισμοί διοικούντο στα καλά χρόνια της δεξιάς από απόστρατους στρατηγούς, ναυάρχους και πτέραρχους, που διορίζονταν με σημειώματα της Φρειδερίκης. Επί κυβερνήσεως Παπανδρέου μερικές διοικήσεις άλλαξαν. Αλλά εκείνοι που αντικατάστησαν τους παλιούς ήσαν πάλι πρόσωπα με αντικομμουνιστικό και αντιδημοκρατικό προσανατολισμό. Το στρατιωτικά επανδρωμένο υπερκράτος λειτουργούσε Δυστυχώς και τώρα ανενόχλητο, κάτω από τη σκιά μιας αναιμικής δημοκρατίας».[18]

Για δυο μήνες και περισσότερο η άρχουσα τάξη δεν μπορούσε να αποκτήσει κυβέρνηση και ο πανικός αγκάλιαζε τα επιτελεία της. Το «πεζοδρόμιο» είχε τον πρώτο λόγοχ

Το βασιλικό πραξικόπημα και η έκρηξη

Στις 15 Ιούλη ο Γ. Παπανδρέου υπέβαλε την παραίτησή του στο Κωνσταντίνο Γκλύξμπουργκ. Ο τέως (σήμερα) βασιλιάς είχε αρνηθεί να υπογράψει το διάταγμα με το οποίο ο Παπανδρέου αναλάμβανε και τα υπουργείο Άμυνας διώχνοντας τον Γαρουφαλιά. Ήταν ένα κανονικό βασιλικό πραξικόπημα. Την ίδια στιγμή που ο Παπανδρέου υπέβαλε την παραίτησή του, ορκιζόταν η πρώτη κυβέρνηση ανδρεικέλων με πρωθυπουργό τον Νόβα, τον ανεκδιήγητο πρόεδρο της Βουλής. Οι 25 βουλευτές της ΕΚ που την στήριξαν (μαζί με την ΕΡΕ) ήταν η πρώτη «φέτα» των «αποστατών» -χρειάστηκαν λιγότερο από 10 εκατομμύρια δολάρια σε «δωράκια» για να μετακινηθούν.[19]

Η κυβέρνηση Νόβα παραιτήθηκε όταν απέτυχε να πάρει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή δυο βδομάδες μετά. Τη διαδέχτηκε μια παρόμοια με επικε-

φαλής τον Ηλ. Τσιριμώκο. Έπρεπε να βρει ακόμα 20 βουλευτές τουλάχιστον για να πάρει ψήφο εμπιστοσύνης. Οπότε: *«τώρα χρειάστηκε αύξηση της μερίδας του 'συσσιτίου'. Οι εφοπλιστές καταθέτανε νέες γενναίες εισφορές. Οι μεγαλοβιομήχανοι το ίδιο. Εκατομμύρια δολάρια κυκλοφορούσαν στο χρηματιστήριο της Βουλής».*[20] Πάλι όμως, το αποτέλεσμα ήταν η αποτυχία. Στις 28 Αυγούστου, πήρε μόνο 135 ψήφους υπέρ (τέσσερις περισσότερους από του Νόβα). Τελικά χρειάστηκε να φτάσει η 17 Σεπτέμβρη για να μπορέσει μια κυβέρνηση –με επικεφαλής τον Στεφανόπουλο- να πάρει ψήφο εμπιστοσύνης.

Για δυο μήνες και περισσότερο η άρχουσα τάξη δεν μπορούσε να αποκτήσει κυβέρνηση και ο πανικός αγκάλιαζε τα επιτελεία της. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της πολιτικής και κοινωνικής έκρηξης που πυροδότησε το βασιλικό πραξικόπημα. Το «πεζοδρόμιο» είχε τον πρώτο λόγο.

«Στη συνεδρίαση της Βουλής της 25 Αυγούστου (1965) ελέχθη [...] ότι στο διάστημα των σαράντα ημερών από το μοναρχικό πραξικόπημα είχαν πραγματοποιηθεί τετρακόσιες λαϊκές συγκεντρώσεις σε ανοιχτό χώρο. Δυο απ' αυτές, η κάθοδος του Παπανδρέου από το Καστρί και η κηδεία του δολοφονημένου από την αστυνομία φοιτητή Σωτήρη Πέτρουλα, ήταν της τάξεως των εκατοντάδων χιλιάδων. Ο ρυθμός δέκα μεγάλων λαϊκών κινητοποιήσεων κάθε μέρα δεν νομίζω ότι έχει προηγούμενο στην ελληνική ιστορία».[21]

Ο Σωτήρης Πέτρουλας δολοφονήθηκε από την αστυνομία στη μεγάλη διαδήλωση της 21 Ιούλη. Ήταν στέλεχος της νεολαίας ΕΔΑ και μετέπειτα της ΔΝ Λαμπράκη (με απόφαση της ηγεσίας της ΕΔΑ η πρώτη αυτοδιαλύθηκε στη δεύτερη) και στις παραμονές της δολοφονίας του είχε διαγραφεί για τις αριστερές διαφωνίες του. Ο Στρατής Τσίρκας δίνει μια λογοτεχνική περιγραφή συγκλονιστική, που όμως θα μπορούσε να είναι και ρεπορτάζ:

«Πότε νύχτωσε, πότε τελείωσε το πρόγραμμα της συγκέντρωσης και τελείωσε άραγε; Είχαμε χάσει την αίσθηση του χρόνου. Άξαφνα η λαοθάλασσα έπιασε να βαδίζει αργά, πυκνή και τρικυμισμένη για την οδό Κοραή ή ν' ανεβαίνει την Πανεπιστημίου προς την πλατεία Συντάγματος. Ακούστηκαν κάτι κρότοι, σα να ξετάπωναν μπουκάλες της σαμπάνιας, αλλά πιο ισχυροί και μεταλλικοί. Ένα κορίτσι φώναξε: "Στη Σταδίου ρίχνουν αέρια, τα τέρατα!" Κι άρχισε ο πανικός. Την ίδια στιγμή, από πολλές μεριές, μεγάλες ομάδες αστυνομικών ρίχνονταν πάνω στα πλήθη που σκορπούσαν, και τυφλά, μανιασμένα κατεβάζαν πάνω στα κεφάλια τους τα κλομπς. Όποιος έπεφτε χάμω δεν έβρισκε λύπηση. Τον κλοτσούσαν, τον ποδοπατούσαν μες στους καπνούς των δακρυγόνων. Χαφιέδες με άσπρα κοντομάνικα πουκάμισα κι οπλισμένοι με κλομπς ήταν οι πιο άγριοι. Κραυγές και κατάρες και στριγκλιές πόνου: "Δολοφόνοι, προδότες", γέμιζαν τη μολυσμένη ατμόσφαιρα της Πανεπιστημίου, της Κοραή και της Σταδίου. Παντού τραυματίες με πρησμένα πρόσωπα, ματωμένες πλάτες και σπασμένα χέρια, βόγκοι και κλάματα κι ολοφυρμοί, μια κόλαση. Τα μαγαζιά κατεβάζαν γρήγορα τα ρολά τους κι έσβηναν τα φώτα. 'Στην Ακαδημίας κάνουν συλλήψεις', φώναξε κάποιος».[22]

Στις 27 Ιούλη η ΓΣΕΕ (με την «κεντρώα» διορισμένη διοίκηση) αναγκάστηκε να καλέσει Γενική Απεργία. Ο Δ. Λιβιεράτος περιγράφει:

«Την Τρίτη θα γίνει η Γενική Απεργία. Είναι πραγματικά μια μεγάλη μέρα για τους αγώνες του ελληνικού προλεταριάτου. Το εγχείρημα είναι δύσκολο και επικίνδυνο. Από το 1946 έχει να γίνει πανεργατική πολιτική απεργία. Η προετοιμασία δεν είναι επαρκής. Οι απεργιακές επιτροπές δεν έχουν συγκροτηθεί παντού και σε όλη την κλίμακα. Απεργιακές φρουρές δεν υπάρχουν. Και όμως αυθόρμητα, μέσα στα εργοστάσια στα μαγαζιά, στις γειτονιές, έγινε μια τεράστια προετοιμασία. Ο ένας με τον άλλον, αυτοσχέδιες επιτροπές σχηματίζονται, απεργιακές φρουρές της στιγμής δημιουργούνται από αυτούς που βαδίζουν στους δρόμους, από άγνωστους μεταξύ τους εργάτες και η απεργία παίρνει σάρκα και οστά. Η συγκοινωνία έχει σχεδόν σταματήσει, αλλά χιλιάδες, πολλές χιλιάδες εργάτες κατεβαίνουν με τα πόδια στην πλατεία της Δημαρχίας όπου θα γίνει η συγκέντρωση.

Όταν τελειώνει η συγκέντρωση με το διάβασμα του ψηφίσματος, ακούγονται τα συνηθισμένα: 'διαλυθείτε ησύχως', 'Δημοκράτες να πάτε στα σπίτια σας' και το πιο γελοίο: 'Να φανούμε πολιτισμένοι'. Με ποιόν; Τον κύριο Τούμπα που σκότωσε τον Σωτήρη και ματοκύλη-

Η κυβέρνηση των αποστατών. Ο Μητσοτάκης στην δεύτερη σειρα χαμογελαστός

Γενική Απεργία, 27 Ιουλίου

σε την Αθήνα... Μια τεράστια εργατοθάλασσα ανεβαίνει ορμητικά προς το Σύνταγμα με συνθήματα «Δημοψήφισμα», 'Ο στρατός με τον λαό', 'Ο Σωτήρης Ζει», «Ι-1-4', 'Η Αυλή να μαντρωθεί'. Τα μαγαζιά κλείνουν, τα τελευταία μέσα συγκοινωνίας σταματάνε, τα ταξιά εξαφανίζονται, η απεργία επιβάλλεται. Η τεράστια διαδήλωση γίνεται η μεγαλύτερη και μαχητικότερη απεργιακή φρουρά που έχει δει μέχρι σήμερα η Ελλάδα».[23]

Μέχρι πού;

Το κίνημα που έριξε δυο κυβερνήσεις ανδρεικέλων και προκάλεσε πανικό στην άρχουσα τάξη και τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό, μπορούσε να φτάσει πολύ μακριά· στην «έφοδο στον ουρανό». Αυτό το αρνούνταν τότε οι ηγεσίες της Αριστεράς και με διάφορους τρόπους το αρνούνται και σήμερα όταν κάνουν κάποιες, σπάνιες, αναφορές στα Ιουλιανά. Κι όμως. Αυτό το αποδεικνύει η ίδια η δυναμική του κινήματος.

Ούτε η σκληρή καταστολή την σταμάτησε ούτε οι υποσχέσεις της Ένωσης Κέντρου. Ξεκίνησε με αγώνες που έμοιαζαν μικροσκοπικοί, γενικεύτηκε πολιτικά με τον εκλογικό θρίαμβο της Αριστεράς το 1958, γεγονός που με την σειρά του τροφοδότησε μικρούς και μεγάλους χείμαρρους αντίστασης και διεκδίκησης στην εργατική τάξη και στην νεολαία. Ενώθηκαν σε ένα μεγάλο ποτάμι που γκρέμισε τον Καραμανλή και στα Ιουλιανά πήγαινε παραπέρα. Από ένα σημείο και μετά, τα συνθήματα που άρχισαν να έχουν μαζική απήχηση στις διαδηλώσεις και τις συγκρούσεις ήταν αυτά που αναφέρει ο Δ. Λιβιεράτος: «Δημοψήφισμα» (για να φύγει η μοναρχία) ή «η Αυλή να μαντρωθεί». Έβαζε δηλαδή στο στόχαστρό του το ίδιο το κράτος που εξασφάλιζε τα συμφέροντα των καπιταλιστών.

Το κίνημα των Ιουλιανών δεν κατάφερε να φτάσει σ' αυτό το σημείο. Δεν ήταν η «φυσιολογική» κόπωση από τη διαρκή κινητοποίηση που το εξάντλησε επιτρέποντας πρώτα το στήσιμο της τρίτης κυβέρνησης των αποστατών και μετά της «υπηρεσιακής» κυβέρνησης τον Δεκέμβρη του 1966. Οι λόγοι είναι πολιτικοί. Όπως γράφει ο Σερ. Σεφεριάδης: *«Στην κρίσιμη συγκυρία της περιόδου μετά τα Ιουλιανά, και σε αντίθεση με ότι είχε συμβεί μετά το 1961, η δυναμική του διεκδικητικού κινήματος δεν θα βρει επαρκή πολιτική στόχευση. Το καθεστωτικό δεν θα τεθεί και αντ' αυτού, θα καταβληθεί προσπάθεια ώστε το κίνημα να περιχαρακωθεί στο αίτημα περί περιορισμού των βασιλικών παρεμβάσεων στα συνταγματικά όρια».*[24]

Αυτή ήταν η ουσία της πολιτικής του Γ. Παπανδρέου και της ΕΚ (ότι της είχε απομείνει). Θεωρούσε τις εκλογές ως «καταπραϋντικό για το 'πεζοδρόμιο'» όπως έλεγε στο Συμβούλιο του Στέμματος που κάλεσε ο Κωνσταντίνος στις 1-2 Σεπτέμβρη 1965. Το πρόβλημα ήταν ότι η ΕΔΑ δεν είχε μια διαφορετική στρατηγική.

Έξι μήνες μετά τα Ιουλιανά, η Εκτελεστική Επιτροπή της ΕΔΑ συνεδρίασε τον Γενάρη του 1966, εκτίμησε την κατάσταση και κατέληξε σε προτάσεις που απευθύνονταν προς τα μέλη του κόμματος και προς τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Ήταν το περίφημο «πρόγραμμα των πέντε σημείων». Αφού καταδίκαζε οποιαδήποτε απειλή πραξικοπήματος και ζητούσε ελεύθερες εκλογές, προχωράει στην δημόσια διαβεβαίωση ότι δεν βάζει θέμα μοναρχίας. *«Η 15 Ιουλίου εδημιούργησε σάλο εις την πολιτικήν ζωήν. Αι ενέργειαι του Στέμματος έχουν θέσει εις την συνείδηση της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού ακόμα και προβλήματα πολιτεύματος. Η ΕΔΑ παρά ταύτα,... θεωρεί, εκτιμημένης της καταστάσεως εις το σύνολον της, ότι μπορεί να συμφωνηθεί και να διακηρυχθεί από τα πολιτικά κόμματα ότι δεν θέτουν πολιτειακόν ζήτημα..»*[25] (η ΕΔΑ ήταν το μόνο κόμμα που διεκδικούσε τυπικά την αβασίλευτη δημοκρατία, οπότε η φράση «να διακηρυχθεί» αφορούσε τον εαυτό της).

Τέτοιες θέσεις ήταν η συνέχεια μιας διαρκούς μετατόπισης προς τον «ρεαλισμό» και την «υπεύθυνη αντιπολίτευση» που ουσιαστικά την μετέτρεψε σε ουρά

της Ένωσης Κέντρου. Κάθε απόπειρα της κυρίαρχης τάξης να βάλει χέρι στο κίνημα και την Αριστερά κατέληγε σε μεγαλύτερη δεξιά προσαρμογή της ηγεσίας της ΕΔΑ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις εκλογές του Φλεβάρη του 1964 η ΕΔΑ δεν κατέβασε υποψηφίους σε 24 εκλογικές περιφέρειες πριμοδοτώντας την ΕΚ.

Στα Ιουλιανά η ηγεσία της ΕΔΑ προσπάθησε από την αρχή να σταματήσει τις διαδηλώσεις, στο σύνθημα για «Γενική Απεργία» έστειλε τον κομματικό μηχανισμό να πείσει τους εργάτες ότι ήταν λάθος αίτημα, κι όταν φλεγόταν η Ομόνοια στις 20 Αυγούστου κατάγγελλε τους διαδηλωτές ως «προβοκάτορες».

Αυτές οι επιλογές δεν έπεσαν από τον ουρανό. Η ήττα στον Εμφύλιο έστρεψε την ηγεσία του ΚΚΕ πιο δεξιά ακόμα και από τις θέσεις που είχε στις δεκαετίες του '30 και του '40. Το κίνημα της Αντίστασης οδηγήθηκε στη συντριβή εξαιτίας της στρατηγικής που είχε υιοθετήσει το ΚΚΕ από τη δεκαετία του '30. Μια στρατηγική που έλεγε ότι η εργατική επανάσταση δεν είναι στην ατζέντα και οι εργάτες θα πρέπει να αυτοπεριορίζονται στους αγώνες τους για να μη τρομάξουν τους εν δυνάμει «προοδευτικούς» συμμάχους από την τάξη των καπιταλιστών. Όλοι οι συμβιβασμοί και τα ξεπουλήματα στη διάρκεια της κατοχής, οι συμφωνίες του Λιβάνου, της Καζέρτας, η προδοσία της Βάρκιζας πήγασαν από αυτή τη στρατηγική.

Το συμπέρασμα που έβγαλε η ηγεσία του ΚΚΕ και της ΕΔΑ από την ήττα της Αντίστασης, ήταν πως αφού ένα τόσο μεγάλο κίνημα, οπλισμένο στην πράξη με την εξουσία στα χέρια του, με το ΚΚΕ στην ηγεσία του, δεν τα κατάφερε, τότε χρειάζεται ακόμα μεγαλύτερο χαμήλωμα των οριζόντων της Αριστεράς, ακόμα πιο συμβιβαστικές πολιτικές, όχι «τυχοδιωκτισμοί». Άλλωστε την ίδια περίοδο σε όλη την Ευρώπη τα Κομμουνιστικά Κόμματα ακολουθούσαν μια αντίστοιχη διαδρομή, αναζητούσαν τον «εθνικό δρόμο προς το σοσιαλισμό», μια στρατηγική μεταρρυθμίσεων μέσα από το κοινοβούλιο.

Αυτό που χρειαζόταν το κίνημα για να προχωρήσει ήταν μια Αριστερά επαναστατική, ξεκάθαρη για την στρατηγική της που θα έβαζε στο κέντρο της όχι το «ρεαλισμό» και τις «συμμαχίες» αλλά την πολιτική, ιδεολογική και οργανωτική στήριξη και προώθηση της αυτενέργειας της εργατικής τάξης. Θα «έσπρωχνε» για παράδειγμα την εξέγερση του πεζοδρομίου στους χώρους δουλειάς (απεργίες, επιτροπές) και θα της άνοιγε τους πολιτικούς ορίζοντες.

Το κίνημα που έριξε δυο κυβερνήσεις ανδρεικέλων και προκάλεσε πανικό στην άρχουσα τάξη και τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό, μπορούσε να φτάσει πολύ μακριά· στην «έφοδο στον ουρανό»

Τα σπέρματα μιας τέτοιας Αριστεράς είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται πριν την έκρηξη του καλοκαιριού του 1965. Τα Ιουλιανά έδωσαν τη δυνατότητα να εκφραστούν δημόσια οι πρώτες ρήξεις με το ρεφορμισμό, ομάδες που έβλεπαν την προοπτική στα κινήματα στις χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου όπως οι ΦΝΧ (Φίλοι Νέων Χωρών), ομάδες γύρω από το περιοδικό «Αναγέννηση» που θεωρούσαν την Κίνα του Μάο σαν την εναλλακτική λύση στο ρώσικο μοντέλο, ομάδες όπως του Πέτρουλα που αναζητούσαν έμπνευση στα ρεύματα της «νέας Αριστεράς» που είχαν κάνει την εμφάνισή τους στην Ευρώπη εκείνη την εποχή, τροτσκιστές. Αλλά αυτές οι τάσεις ήταν τότε πολύ νέες και αδύνατες για να καθορίσουν την πορεία των γεγονότων.

Είναι αλήθεια ότι η εργατική τάξη του 2015 είναι πολύ διαφορετική από του 1965. Δεν υπάρχει καμιά αυτόματη διαδικασία μεταφοράς πολιτικών ιδεών και εμπειριών. Τα διδάγματα πρέπει να «μαθαίνονται» ξανά και ξανά. Γι' αυτό χρειάζεται ένα επαναστατικό κόμμα που θα λειτουργεί σαν ο καταλύτης αυτής της διαδικασίας. Αυτό έλειψε στα Ιουλιανά –κι όχι μόνο τότε.

Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι η τάξη και το κίνημά της είναι ένα άγραφο χαρτί. Σήμερα, είναι πολύ πιο μεγάλη και δυνατή, έχει δώσει σκληρές μάχες στο χώρο δουλειάς και το πεζοδρόμιο, είναι πολύ πιο οργανωμένη και πολιτικοποιημένη. Και το σημαντικότερο, υπάρχει πια μια αντικαπιταλιστική και επαναστατική Αριστερά που είναι πολύ πιο ριζωμένη και ξεκάθαρη από ότι ήταν οποιαδήποτε άλλη περίοδο στην ιστορία του κινήματος. Αυτή μπορεί να κάνει υλική δύναμη την απάντηση στο ερώτημα «ποιος κυβερνάει αυτό τον τόπο;»: Εμείς τον κυβερνάμε, οι εργάτες/τριες. ■

Σημειώσεις

1. Ο τίτλος του βιβλίου του Φώντα Λάδη (Καστανιώτης 1985) με το χρονικό και πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τα Ιουλιανά.
2. Ήταν μια 24ωρη γενική απεργία ενάντια στο Γ' Ψήφισμα, που επέβαλε σκληρά χτυπήματα στα συνδικάτα και την Αριστερά.
3. Μαρία Στύλλου, «40 χρόνια από τη χούντα», Σοσιαλισμός από τα Κάτω, τεύχος 62, Μάρτης-Απρίλης 2007, http://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=574
4. Ομάδα Μελέτης –Οικοδόμοι και οικοδομή στη μεταπολεμική Ελλάδα –εκδοτική ομάδα εργασία 1975, σ.σ. 18-19.
5. Διοικούσα Επιτροπή Συλλόγων Πανεπιστημίου Αθηνών
6. Τότε οι οικοδόμοι ήταν οργανωμένοι κατά ειδικότητα, πχ υδραυλικοί, μπετατζήδες κλπ
7. Δήμητρα Λαμπροπούλου, Οικοδόμοι – Οι άνθρωποι που έχτισαν την Αθήνα 1950-1967, Βιβλιόραμα 2009, σελ. 349
8. Ο.π. σελ. 327
9. Ροσέτος Ε. Φακιολάς, Ο Εργατικός Συνδικαλισμός στην Ελλάδα, εκδ. Παπαζήση 1978, σελ. 110-114 και 118-119.
10. Περισσότερα στο Δ. Λιβιεράτος, Η Κίνηση των 115 – Κοινωνικοί Αγώνες 1962-67, Προσκήνιο 2003.
11. Αλέξης Παπαχελάς, ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, Εστία 1997, σελ...
12. Παύλος Παλαιολόγος, «Οι άλλοι Έλληνες», Το Βήμα, 25 Απριλίου 1963. Αναφέρεται στο Χρήστος Χρηστίδης «Ο Ανένδοτος Αγώνας της Ένωσης Κέντρου Από τις εκλογές του 1961 στην παραίτηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή» 2012 (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή) http://www.didaktorika.gr/eadd/bitstream/10442/27045/1/27045.pdf
13. Για τις σχέσεις του κράτους με τις ακροδεξιές συμμορίες των πρώην δοσιλόγων στη Θεσσαλονίκη βλέπε Στράτος Δορδανάς «'Η οργάνωση της καρφίτσας'»: κράτος και παρακράτος στη Θεσσαλονίκη τη δεκαετία του 1960'» στο Η «Σύντομη» Δεκαετία του '60, Καστανιώτης 2008, σ.σ. 126-142. Μια συγκλονιστική μαρτυρία για τη δολοφονία του Λαμπράκη έχει καταθέσει ο Λεωνίδας Κοντουδάκης, νεολαίος τότε της ΕΔΑ και μέλος της περιφρούρησης του Λαμπράκη το βράδυ της δολοφονίας του. Για περίληψή της βλέπε «50 χρόνια από το Μάη του '63. Γρηγόρης Λαμπράκης, η δολοφονία που συγκλόνισε τον κόσμο», Εργατική Αλληλεγγύη 1072, 22/05/2013, http://ergatiki.gr/article.php?issue=1072&id=7995
14. Φακιολάς, οπ.
15. Λιβιεράτος, ό.π. σελ. 74
16. Γιάννη Κάτρη, Η Γέννηση του Νεοφασισμού στην Ελλάδα, ...
17. Κάτρης, οπ, σελ
18. Κάτρης, όπ, σελ
19. Κάτρης, οπ, σελ.
20. Στρατής Τσίρκας, Η Χαμένη Άνοιξη, Κέδρος 2014 (1976), σελ. 231
21. Δημήτρης Λιβιεράτος, «Το Χρονικό του Ιουλίου 1965», στο Ιουλιανά 1965, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2005, σ.σ. 38-39.
22. Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης, «Συλλογικές δράσεις, κινηματικές πρακτικές, η 'σύντομη' δεκαετία του '60 ως 'συγκρουσιακός κύκλος'», στο Η «Σύντομη» Δεκαετία, οπ, σελ. 73.
23. Τάκης Μπενάς: «Ένα συνέδριο που δεν έγινε ποτέ». Εκδόσεις Δελφίνι, 1995 σελ.171.

Πρωτομαγιά 1975

Η Εργατική Μεταπολίτευση

23 Ιούλη 1975, η πρώτη επέτειος από την κατάρρευση της Χούντας «γιορτάστηκε» με μάχες απέργων – αστυνομίας. Ο Κώστας Πίττας θυμίζει πως οι εργάτες σημάδεψαν τη Μεταπολίτευση.

Σαράντα χρόνια πριν, στις 23 Ιούλη του 1975, έκλεινε ένας χρόνος από την κατάρρευση της δικτατορίας στην Ελλάδα. Η Νέα Δημοκρατία είχε κερδίσει τις εκλογές τον προηγούμενο Νοέμβρη με άνετη πλειοψηφία. Στο προεδρικό μέγαρο γινόντουσαν πυρετώδεις προετοιμασίες για την οργάνωση της πρώτης γιορτής της "αποκατάσταση της δημοκρατίας" με καλεσμένο όλο τον επίσημο πολιτικό κόσμο. Μια φιέστα διατράνωσης της "αναγκαίας εθνικής ενότητας" υπό την αιγίδα του αδιαμφισβήτητου "εθνάρχη" Κωνσταντίνου Καραμανλή.

Όμως, για τους εργάτες η πρώτη επέτειος από την πτώση της χούντας δεν γιορτάστηκε με σαμπάνιες και καπνιστούς σολομούς, αλλά με απεργία, διαδήλωση, συγκρούσεις και άγριο ξύλο στους δρόμους της Αθήνας. Η 23 Ιούλη 1975 σφράγισε την σύγχρονη ιστορία της εργατικής τάξης στην Ελλάδα σαν η μέρα της μεγάλης εξέγερσης των οικοδόμων. Μια κορυφαία στιγμή της έκρηξης που ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1974 και σημάδεψε όλη την περίοδο της Μεταπολίτευσης – και το κίνημα μέχρι σήμερα. Δέκα χρόνια μετά τα Ιουλιανά, το 1975 ήταν η χρονιά της μαζικής εφόδου του εργατικού κινήματος στο πολιτικό προσκήνιο.

Η 23 Ιούλη των οικοδόμων

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 οι 200.000 οικοδόμοι ήταν ο μαζικότερος κλάδος του εργατικού κινήματος με μια τεράστια παράδοση μαχητικών αγώνων. Όμως, η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το 1973 και η επίδρασή της και στην κατασκευαστική βιομηχανία είχε αρχίσει να κάνει φανερά τα σημάδια της ανεργίας σε ολόκληρο τον κλάδο. Η κυβέρνηση Καραμανλή με νομοθετικά διατάγματα είχε φροντίσει να διατηρήσει στην ηγεσία όλων των μεγάλων συνδικαλιστικών οργανώσεων τους ίδιους ανθρώπους που είχε διορίσει η χούντα. Το ίδιο συνέβαινε και με την Ομοσπονδία των οικοδόμων που επικεφαλής είχε έναν προχουντικό εργατοπατέρα και συνεργάτη της δικτατορίας (τον διαβόητο Λυκιαρδόπουλο). Απέναντι στους πουλημένους "συνδικαλιστές" της Ομοσπονδίας η βάση των οικοδόμων άρχισε να οργανώνεται στα πρωτοβάθμια κλαδικά σωματεία (μπετατζήδες, υδραυλικοί, πλακάδες, σοβατζήδες κλπ) και γύρω από τη Συντονιστική Επιτροπή, όπου είχε δύναμη η αριστερά –κύρια το ΚΚΕ και το ΚΚΕεσ., αλλά και οργανώσεις της επαναστατικής αριστεράς σαν την ΟΜΛΕ, την ΟΚΔΕ, την ΟΣΕ (από την οποία προήλθε το ΣΕΚ) και άλλες. Αυτά τα σωματεία μαζί με τη Συντονιστική Επιτροπή και σε κόντρα με τους εργατοπατέρες κάλεσαν την απεργία για τις 23 Ιούλη με αιτήματα κατά της ανεργίας, αυξήσεις στα μεροκάματα και εκδημοκρατισμό του συνδικάτου.

Το θέατρο Περοκέ στην πλατεία Καραϊσκάκη όπου ήταν καλεσμένη η απεργιακή συγκέντρωση αποδείχθηκε πολύ μικρό για να χωρέσει τους απεργούς. Η πλατεία πλημμύρισε και ύστερα από μαζική απαίτηση του κόσμου αποφασίστηκε πορεία στο υπουργείο Εργασίας. Η αστυνομία έκλεισε την Αγίου Κωνσταντίνου και απαγόρεψε την πορεία από κεντρικούς δρόμους. Ήταν από τις πρώτες εμφανίσεις των ΜΑΤ που πίσω τους είχαν τις "αύρες" –τα θωρακισμένα αστυνομικά οχήματα που εκτόξευαν δακρυγόνα. Η απρόκλητη επίθεση των ΜΑΤ άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου. Μετά από μια πρώτη υποχώρηση, οι διαδηλωτές οργανώθηκαν σε πολυπληθείς ομάδες και αρπάζοντας καδρόνια και τούβλα από τις παρακείμενες οικοδομές έτρεψαν την αστυνομία σε φυγή.

Από τις 12 το μεσημέρι μέχρι αργά το βράδυ όλη η περιοχή του κέντρου της Αθήνας ανάμεσα σε Μεταξουργείο, πλατεία Κουμουνδούρου, πλατεία Κοτζιά, Πατησίων, Χαυτεία, Εξάρχεια μέχρι τη λεωφόρο Αλεξάνδρας έμοιαζε με πεδίο μάχης. Παντού υπήρχαν οδοφράγματα και φωτιές που άναβαν οι απεργοί για αντιμετωπίσουν τα δακρυγόνα. Δίπλα στους οικοδόμους βρέθηκαν εκατοντάδες συμπαραστάτες. Ανάμεσά τους πολλοί φοιτητές, που εκείνες τις μέρες ξεκινούσαν κινητοποιήσεις ενάντια σε

ένα νομοσχέδιο της κυβέρνησης που ήθελε να μετατρέψει τους φοιτητικούς συλλόγους σε ...Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου για να ελέγξει το φοιτητικό κίνημα. Τα συνθήματα που δονούσαν την ατμόσφαιρα ήταν «δεν έγινε ο Νοέμβρης για τον Καραμανλή» και «το Πολυτεχνείο ήταν η αρχή, θα 'ρθει κι η σειρά του Καραμανλή», ενώ οι αστυνομικοί αποδοκιμάζονταν με το σύνθημα «αυτοί σκοτώσαν τ' αδέρφια μας». Το μήνυμα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, ενάμιση χρόνο πριν, πλανιόταν σαν φάντασμα πάνω την Αθήνα.

Οι συγκρούσεις σταμάτησαν μόνο όταν αποχώρησε η αστυνομία από τους δρόμους. Οι τραυματίες ήταν δεκάδες, το ίδιο και οι προσαγωγές και οι συλλήψεις διαδηλωτών. Φλωράκης, Κύρκος και Ανδρέας Παπανδρέου αναγκάστηκαν να δηλώσουν ότι δεν θα παραστούν στη δεξίωση στο Προεδρικό Μέγαρο. Παρόλα αυτά, οι ηγεσίες της κοινοβουλευτικής αριστεράς κράτησαν αποστάσεις από τους διαδηλωτές απεργούς, υποστηρίζοντας ότι τα επεισόδια έγιναν από "προβοκάτορες".

Όμως, η πραγματικότητα ήταν πως η αντίσταση των οικοδόμων στις 23 Ιούλη στραπατσάρισε τη φιέστα του Καραμανλή και τους ευσεβείς πόθους της άρχουσας τάξης για "ομαλότητα" και "εθνική ομοψυχία" εκείνη την πρώτη "επέτειο της Δημοκρατίας".

Έφοδος στον ουρανό

Η μαχητική αντίσταση και η αποφασιστικότητα των οικοδόμων στις 23 Ιούλη δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. Ήταν αποτέλεσμα της αυτοπεποίθησης και της ριζοσπαστικοποίησης που έφεραν οι μεγαλειώδεις αγώνες "από τα κάτω" τους προηγούμενους μήνες – κύρια στα εργοστάσια, αλλά όχι μόνο.

Ο Καραμανλής κράτησε ανέπαφους όλους τους αντιδημοκρατικούς χουντικούς μηχανισμούς μέσα στα συνδικάτα. Όμως, αυτό δεν εμπόδισε τους εργάτες και τις εργάτριες να περάσουν στην αντεπίθεση. Ο κόσμος που είχε μόλις ρίξει τη χούντα είχε την αυτοπεποίθηση ότι μπορεί να συγκρουστεί με τους μικρούς δικτάτορες μέσα στο χώρο δουλειάς –αφεντικά, διευθυντές και επιστάτες. Ένιωθε τη δύναμη ότι θα κάνει ένα μικρό "Πολυτεχνείο" μέσα σε κάθε εργοστάσιο. Από εμπειρία και οργάνωση υπήρχαν πολύ λίγα πράγματα έτοιμα. Οι αγώνες των τελευταίων χρόνων της χούντας είχαν δώσει μόνο μια μικρή μαγιά, ενώ λίγοι ήταν αυτοί που κρατούσαν μια συνέχεια από τα Ιουλιανά του '65.

Η πρώτη απεργία ξέσπασε με αφορμή απολύσεις στο εργοστάσιο της Νάσιοναλ Καν στην Ελευσίνα τον Οκτώβρη του 1974, συνδέοντας τα οικονομικά αιτήματα με τη διεκδίκηση ελεύθερου συνδικαλισμού. Οργανώθηκε από μια απεργιακή επιτροπή και σε όλη τη διάρκειά της συμμετείχαν και οι Πακιστανοί εργάτες που δούλευαν στο εργοστάσιο. Η φωτογραφία με το πλακάτ "εργάτες ενωμένοι" σε ελληνικά και ουρντού έγινε σύμβολο κοινής πάλης ντόπιων και μεταναστών εργατών. Αμέσως μετά τις εκλογές του Νοέμβρη που κερδίζει η Νέα Δημοκρατία, κατεβαίνουν σε απεργία οι εργάτες στο εργοστάσιο εμφιάλωσης ΗΒΗ, στην πολυεθνική των τηλεπικοινωνιών ΙΤΤ και στο εργοστάσιο ιματισμού ΠΑΛΚΟ. Η χρονιά θα κλείσει με την απεργία των οδηγών στα τρόλεϊ της Αθήνας, των εργαζομένων στην Ολυμπιακή που τότε ανήκε στον Ωνάση και το μεγάλο αγώνα των σπουδαστριών μαιών στο μαιευτήριο "Έλενα".

Ήταν μόνο η αρχή. Το 1975, αυτό που αρχικά φαινόταν σαν μια σειρά ξεκομμένες απεργίες μετατρέπεται σε μια σαρωτική λαίλαπα. Κομβικό σημείο ήταν η μάχη για τη διαδήλωση της πρώτης μεταχουντικής Πρωτομαγιάς. Η κυβέρνηση την απαγόρευσε με τη δικαιολογία ότι έπεφτε μέσα στη Μεγάλη Βδομάδα. Οι δεξιοί εργατοπατέρες της ΓΣΕΕ και του ΕΚΑ αποφάσισαν την "αναβολή" της και σε αυτό συμφώνησαν και οι ηγεσίες του ΚΚΕ, του ΚΚΕεσ. και του ΠΑΣΟΚ. Η Οργάνωση Σοσιαλιστική Επανάσταση (ΟΣΕ) και άλλες οργανώσεις της επαναστατικής αριστεράς κάλεσαν τον κόσμο να απεργήσει και να διαδηλώσει ανήμερα την Πρωτομαγιά στην πλατεία Κοτζιά. Παρά την καταστολή και τις συλλήψεις αγωνιστών που αφισσοκολούσαν το κάλεσμα και τα μπλόκα της αστυνομίας γύρω από την Κοτζιά, η διαδήλωση έγινε με κεντρικό σύνθημα "κόκκινη Πρωτομαγιά – πρωτοπόρα εργατιά". Το απεργιακό κύμα γενικεύτηκε. Σε ένα κείμενο της ΟΣΕ καταγράφεται η έκρηξη του τριμήνου Μάης-Ιούνης-Ιούλης '75:

"Μέσα σ' αυτή την περίοδο, στην Αθήνα και στον Πειραιά κατεβαίνουν οι εργάτες της ΙΤΤ [τηλεπικοινωνίες], της Πίτσος [ηλεκτρικά είδη], του Σαρακάκη [αμαξώματα], της Εσκιμό [ηλεκτρικά], της Βιοχρώμ [χρωματουργία], της Ανατόλια [ταπητουργία], της Τριαντέξ [ιματισμός], της ΕΒΓΑ [γαλακτοβιομηχανία], της ΕΤΜΑ [συνθετικές ίνες], της Φούλγκορ [καλώδια], της Ιζόλα [ηλεκτρικά], της Κάλας [αλάτι], οι οικοδόμοι κ.ά. Η Θεσσαλονίκη προηγείται και μάλιστα μέχρι σημείου να αγκαλιάσει το απεργιακό κύμα ταυτόχρονα τα βασικότερα εργοστάσια της πόλης. Απεργούν οι εργάτες της Βιοχάλκο [μεταλλουργία], του Τομ Πάππας [διυλιστήριο], της Εθύλ-Ελλάς [χημικά], οι εργάτες υγραερίου, οι λιμενεργάτες. Στην Ελευσίνα, εκτός απ' τον αγώνα των εργατών του Ναυπηγείου Ανδρεάδη, που είχε ξεσηκώσει όλα τα γύρω εργοστάσια, κινητοποιήθηκαν και οι εργάτες των υαλουργείων του Μποδοσάκη, της Πετρόλα και της Βιέξ. Ούτε η επαρχία έμεινε ανέγγιχτη απ' το απεργιακό κύμα: αγώνες έγιναν και στη Θήβα, τη Λάρισα, την Πάτρα [χαρτοποιία Λαδόπουλου], στη Χαλκιδική [μεταλλωρύχοι Μάδεμ Λάκκο] και την Καβάλα".[1]

Τα αιτήματα είναι τα ίδια: όχι στις απολύσεις, συλλογικές συμβάσεις και αυξήσεις, ελεύθερος συνδικαλισμός και σωματείο, να φύγουν οι αυταρχικοί διευθυντές και οι προϊστάμενοι που είχαν συνεργαστεί με τη χούντα. Οι περισσότερες είναι απεργίες διαρκείας (πχ 93 μέρες στο Λαδόπουλο, 82 στο Μάδεμ Λάκκο, 37 στα Ναυπηγεία Ελευσίνας). Σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου Εργασίας έγιναν 99 απεργίες διαρκείας πάνω από ένα μήνα! Και σχεδόν παντού, ο έλεγχος της πορείας του αγώνα βρίσκεται στα χέρια των απεργιακών επιτροπών και των γενικών συνελεύσεων. Χαρακτηριστικό τους είναι η αλληλεγγύη.

Σε μια προκήρυξη των απεργών της Ανατόλια, τον Ιούνη του '75, φαίνεται πόσο σημαντικός ήταν ο συντονισμός και η συμπαράσταση σε αυτές τις απεργίες από τα κάτω: *"Είμαστε αποφασισμένοι να συνεχίσουμε τον αγώνα μέχρι να δικαιωθούν τα αιτήματά μας, όπως και οι συνάδελφοί μας στη Νάσιοναλ Καν, στο Μάδεμ Λάκκο, στην ΙΤΤ, στον Πίτσο και αλλού. Αδέλφια μας εργάτες, ο αγώνας μας είναι και δικός σας αγώνας. Ζητάμε τη δική σας συμπαράσταση και όλων εκείνων που πιστεύουν στα δίκαια αιτήματά μας. Σας καλούμε να έρθετε στο χώρο της απεργίας".*

Η απεργία των οικοδόμων στις 23 Ιούλη έδειξε ότι αυτό το απεργιακό κύμα πολύ δύσκολα θα έκανε πίσω. Το φθινόπωρο οι αγώνες στα εργοστάσια κλιμακώνονται. Η απεργία στη χαρτοποιία ΜΕΛ της Θεσσαλονίκης γίνεται σύμβολο. Ξεκινάει στις 1 Σεπτέμβρη και κρατάει 78 μέρες. Στη διάρκειά της οι απεργοί κατεβαίνουν στην Αθήνα και

εγκαθίστανται στα Προπύλαια όπου κάνουν τις γενικές συνελεύσεις τους. Οργανώνεται ένα πελώριο κίνημα συμπαράστασης που στηρίζει τον αγώνα τους με κάθε μέσο (συναυλίες οικονομικής ενίσχυσης, διαδηλώσεις, ομάδες που ενημερώνουν για την απεργία). Η κυβέρνηση στέλνει αστυνομία να τους διώξει από τα Προπύλαια. Οι απεργοί υπερασπίζονται το χώρο μαζί με συμπαραστάτες. Αποφασίζουν τελικά να πάνε στο Πολυτεχνείο φωνάζοντας *"Το δρόμο τον δείχνει ο Νοέμβρης"*. Σε μια ανακοίνωσή τους έγραφαν: *"Βαδίσαμε στο Πολυτεχνείο, εκεί όπου φοιτητές κι εργάτες πριν δυο χρόνια, άρχισαν το ξήλωμα του φασισμού κι άνοιξαν το δρόμο για τους αγώνες της εργατιάς"*. Ήταν η έμπρακτη ανακήρυξη του πανεπιστημιακού ασύλου. Το άσυλο δεν ήταν αποτέλεσμα καμιάς νομοθεσίας. Ήταν κατάκτηση αγώνων, όπως αυτός της ΜΕΛ, που έπαιρναν σαν οδηγό δράσης την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Τελικά οι εργάτες αποφασίζουν να γυρίσουν στη Θεσσαλονίκη. Μπαίνουν μέσα στο εργοστάσιο, κάνουν κατάληψη και βάζουν μπρος τις μηχανές κάτω από το δικό τους έλεγχο. Η εργοδοσία υποχώρησε. Οι εργάτες της ΜΕΛ πέτυχαν αυξήσεις 20-26%, καταβολή των μεροκάματων της απεργίας και επαναπρόσληψη όλων των απολυμένων.

Η συμπαράσταση ήταν το κλειδί σε κάθε αγώνα. Στην Πάτρα, για παράδειγμα, καθημερινά εκατοντάδες άνθρωποι πήγαιναν τρόφιμα στους απεργούς του Λαδόπουλου, οι φοιτητές οργάνωσαν μια πολύ μαζική συναυλία οικονομικής ενίσχυσης στο πανεπιστήμιο και μια συγκέντρωση συμπαράστασης μάζεψε πάνω από 10.000 εργαζόμενους και νεολαία στο κέντρο της πόλης.

Όμως, το 1975 δεν ήταν μόνο η έκρηξη του "εργοστασιακού συνδικαλισμού". Η έφοδος του εργατικού κινήματος συμπαρέσυρε συνολικά την κοινωνία: από τους αγρότες της Ηλείας που κατέβηκαν με τα τρακτέρ τους σε πορεία προς την Αθήνα και τους φτωχούς παραπηγματούχους του Περάματος που διεκδικούσαν το δικαίωμα στη στέγη, μέχρι το λαό των Σπάτων που αγωνιζόταν ενάντια στην κατασκευή του νέου αεροδρόμιου και τη νεολαία που πάλευε σε πανεπιστήμια και σχολεία. Αυτή η έκρηξη συνεχίστηκε και την επόμενη χρονιά.

Η διετία 1975-1976 ήταν ο ελληνικός "Μάης του 68". Ένα ηφαίστειο μαχητικής εργατικής δράσης από τα κάτω και αριστερής ριζοσπαστικοποίησης για εκατομμύρια ανθρώπους. Με τους αγώνες τους πέτυχαν κατακτήσεις που ακόμα και σήμερα η άρχουσα τάξη προσπαθεί να πάρει πίσω. Για να έχουμε μια μικρή αίσθηση αυτών των κατακτήσεων, ανάμεσα στο 1974 και το 1980 οι βιομηχανικοί εργάτες κέρδισαν αυξήσεις 337,4%, όταν το ίδιο διάστημα ο πληθωρισμός έτρεχε με 241,0%. [2]

Αριστερά

Για να αντιμετωπιστεί το κύμα των εργοστασιακών αγώνων η άρχουσα τάξη χρειάστηκε μια πιο συντονισμένη επίθεση. Από τη μια, μαζικές απολύσεις των πιο μαχητικών εργατών που πρωταγωνίστησαν στις μάχες. Από την άλλη, κυβερνητική κάλυψη και στήριξη αυτού του κύματος απολύσεων και πειθάρχησης των εργατών. Ο απεργοσπαστικός νόμος 330 που ψηφίστηκε το Μάη του '76 ήταν η κορύφωση της επίθεσης. Στις 24-25 Μάη του '76 έγινε η πρώτη 48ωρη γενική απεργία της Μεταπολίτευσης. Στις οδομαχίες που έδωσε ο οργισμένος κόσμος η κοινοβουλευτική αριστερά ανακάλυψε ξανά "προβοκάτορες", όπως στις 23 Ιούλη.

Το κύμα ριζοσπαστικοποίησης της Μεταπολίτευσης κάθε άλλο παρά σταμάτησε το '76. Αυτό που συνέβη όμως ήταν ότι με τη βοήθεια της καταστολής και του ν. 330, ενισχύθηκαν οι απόψεις που έλεγαν πως οι αγώνες από τα κάτω δεν μπορούν να έχουν μέλλον και επομένως η λύση έπρεπε να έρθει "πολιτικά", μέσα από τις εκλογές. Οι απόψεις, δηλαδή, που υποστήριζαν το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ και το ΚΚΕεσ.

Η εργατική καταιγίδα μπορούσε να φτάσει πολύ πιο μακριά, να σαρώσει το σύστημα στο πέρασμά της. Αυτό δεν έγινε και οι ευθύνες σε μεγάλο βαθμό πέφτουν στη ρεφορμιστική αριστερά που σε καμιά περίπτωση δεν επιδίωξε να οδηγήσει το κίνημα σε ρήξη με τις αστικές επιλογές. Όπως γράφει ένα κείμενο της ΟΣΕ το Σεπτέμβρη του 1975, διατυπώνοντας ανησυχίες για το μέλλον του κινήματος:

"Παρ' όλες τις επιμέρους διαφωνίες τους τα δυο ΚΚΕ προωθούν την ίδια ρεφορμιστική πολιτική της 'εδραίωσης της δημοκρατίας'... Αναλαμβάνουν να συγκρατήσουν τους αγώνες της εργατικής τάξης και του λαού μέσα στα όρια ανοχής αυτής της 'δημοκρατίας'... Κάθε ανέβασμα των αγώνων φέρνει τους ρεφορμιστές μπροστά στο δίλημμα: είτε υιοθετούν μαχητική στάση, οπότε διακινδυνεύουν την εμπιστοσύνη των αστών 'συνεργατών', είτε στρέφονται ενάντια στον αγώνα και διακινδυνεύουν να χάσουν την επιρροή τους πάνω στους καλύτερους αγωνιστές. [Έτσι] προσπαθούν να αποφύγουν τέτοια διλήμματα κομματιάζοντας και απομονώνοντας τους αγώνες, αποφεύγοντας τις πολιτικές προεκτάσεις τους, συκοφαντώντας σαν προβοκάτσια κάθε κλιμάκωση των αγώνων. Μ' αυτήν την πολιτική έπαιξαν ρόλο διαλυτικό".[3]

Οι δυνάμεις της επαναστατικής αριστεράς έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην προσπάθεια να συνδεθούν οι εργατικοί αγώνες μεταξύ τους, αλλά και για να οργανωθεί η αλληλεγγύη στις γειτονιές, στις σχολές και τα σχολεία. Οι πρωτοβουλίες της ΟΣΕ, για παράδειγμα, μέσα από τη δημιουργία Τοπικών Επιτροπών και Τοπικών Συλλόγων σε μια σειρά γειτονιές της Αθήνας, για να απλωθεί η συμπαράσταση, ήταν καθοριστική σε απεργίες όπως της Τριαντέξ ή της ΜΕΛ. Δυστυχώς η επαναστατική αριστερά ήταν πολύ μικρή για να καθορίσει συνολικά την πορεία του κινήματος –ιδιαίτερα αν προσθέσουμε και τα ιδεολογικά προβλήματα της σταλινικής κληρονομιάς που κουβαλούσε το μεγαλύτερο τμήμα της που ήταν οι μαοϊκές οργανώσεις– και με ελάχιστες ρίζες στους εργατικούς χώρους. Όπως διαπιστώνει το ίδιο κείμενο της ΟΣΕ: *"Ο περιορισμός της επιρροής της επαναστατικής αριστεράς βασικά στο φοιτητικό χώρο... είναι η πιο σημαντική απ' όλες τις αδυναμίες, ιδιαίτερα στη σημερινή φάση που το κίνημα προβάλλει όλο και πιο αποφασιστική αντίσταση... Γι' αυτό πρέπει να δυναμώσουμε την παρουσία των δυνάμεων της επαναστατικής αριστεράς σε αυτούς τους αγώνες, να δώσουμε τις πολιτικές μάχες εκεί όπου σήμερα βρίσκεται η σύγκρουση κι όχι εκεί που θα θέλαμε να βρίσκεται".*[4]

Σαράντα χρόνια μετά από κείνη την τελευταία πύρινη έφοδο της εργατικής τάξης, η εμπειρία ενός δυνατού κινήματος από τα κάτω, με μια επαναστατική αριστερά πολύ πιο ριζωμένη στους χώρους δουλειάς και με πολύ καθαρότερες ιδέες, μπορεί να βάλει τα εχέγγυα ότι αυτή τη φορά οι αγώνες δεν θα μείνουν στη μέση. ■

Σημειώσεις

1. Περιοδικό "Σοσιαλιστική Επανάσταση" νο 1 (Σεπτέμβρης 1975), σελ. 20
2. Σπύρος Σακελλαρόπουλος, Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988, σελ. 525
3. Περιοδικό "Σοσιαλιστική Επανάσταση" νο 1 (Σεπτέμβρης 1975), σελ. 17
4. Περιοδικό "Σοσιαλιστική Επανάσταση" νο 1 (Σεπτέμβρης 1975), σελ. 18-19

70 χρόνια Άρης

Ο λόγος του Άρη Βελουχιώτη στη Λαμία, στις 18 Οκρώβρη 1944.

Ο Ιάσωνας Χανδρινός τοποθετεί το θρύλο του Άρη Βελουχιώτη στον χώρο και στο χρόνο, κρατώντας ατόφιο το επαναστατικό μήνυμα του.

«Τ' όνομά σου ποιος θα το ξεχάσει / γραμμένο πάνω σ' όλα μας τ' αλέτρια / γραμμένο σ' όλα τα σφυριά και σ' όλα τα δρεπάνια / απάνω σ' όλες τις καρδιές και σ' όλα τα χείλη..». Με αυτούς και πολλούς ακόμα στίχους αποχαιρετούσε τον Ιούλιο του 1945 τον Άρη Βελουχιώτη ένας νεαρός και σχετικά άσημος τότε κομμουνιστής ποιητής, ονόματι Γιάννης Ρίτσος. Στα ποιήματα που –σύμφωνα και με τον τίτλο της συλλογής– αποτελούσαν τα «Υστερόγραφα της Δόξας» του αρχηγού του ΕΛΑΣ, καθρεφτίζονται δύο σοβαρές παραδοχές, που κοιτούν παράλληλα και στο τότε και στο σήμερα: Πρώτον, οι σχεδόν μυθικές διαστάσεις που είχε προσλάβει στη λαϊκή συνείδηση ο Άρης Βελουχιώτης ήδη από την εποχή της Αντίστασης (και ιδίως από τη στιγμή του θανάτου του) και δεύτερον, η αδιαπραγμάτευτη πρόσληψή του από την εαμική και κομματική βάση ως ενός αυθεντικού επαναστάτη ηγέτη, του οποίου η ζωή ήταν και θα παρέμενε άρρηκτα συνδεμένη με τις κορυφαίες στιγμές του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος.

Οι προαναφερθείσες διαστάσεις δεν ήταν τεχνητές. Δεν κατασκευάστηκαν από μια κομματική ιεραρχία που επιλέγει τα «σωστά» σύμβολα. Ο Άρης Βελουχιώτης –Θανάσης Κλάρας το πραγματικό του όνομα- ήταν κεντρική φυσιογνωμία στο αντάρτικο με το σπαθί του (κυριολεκτικά). Ο ΕΛΑΣ θα εμφανιζόταν (με το ίδιο ή άλλο όνομα) και χωρίς τον Άρη, αλλά το βέβαιο είναι ότι δεν θα έπαιρνε τα χαρακτηριστικά που πήρε στα μέσα του '42, στα πρώτα σκληρά βήματα, στα βουνά της Ρούμελης χωρίς την «σφραγίδα» του Βελουχιώτη. Δεν «ρίζωσε» μόνο στα χωριά αλλά τα άλλαξε κιόλας. Τα πρώτα σπέρματα της «Ελεύθερης Ελλάδας» που θα αναπτύσσονταν με αλματώδεις ρυθμούς στις συνθήκες του 1944, ρίχτηκαν εκείνη την εποχή. Και ο χαρακτήρας τους ήταν ριζοσπαστικός και επαναστατικός από την αρχή –όπως μαρτυρούν οι αναμνήσεις των συγγραφέων του πρώτου κώδικα «λαϊκής αυτοδιοίκησης» που ρητά εμπνέονταν από τις αναφορές στο 1917.

Η «στρογγυλή» επέτειος των 70 χρόνων από το τραγικό τέλος του Άρη Βελουχιώτη συμπίπτει τόσο με τον απόηχο της έντονης ανάπτυξης του πολιτικού και ιστορικού ενδιαφέροντος για τα γεγονότα της «μακράς» δεκαετίας του '40, όσο και με τις σημερινές πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες στη χώρα που έχουν ωθήσει (και συνεχίζουν να ωθούν) σε μια συνολική αναδιαπραγμάτευση της στρατηγικής του κομμουνιστικού κινήματος. Τα βασικά παράγωγα αυτής της μεγάλης δημόσιας συζήτησης που ανατέμνει τις στρατηγικές και ιδεολογικές επιλογές της Αριστεράς μεταξύ του 1936 και του 1949, είναι αφενός η διάδοση της ιστορίας της Αντίστασης και των αγώνων του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ σε ευρύτερα ακροατήρια, αφετέρου η συνειδητοποίηση πως στη δεκαετία του '40 μάλλον κρύβονται τα «κλειδιά» μιας συνολικότερης κατανόησης της μεταπολεμικής πολιτικής εξέλιξης της χώρας.

Στα κρίσιμα ιδεολογικά και γεωστρατηγικά διλήμματα που διαμορφώθηκαν μέσα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τέθηκαν κατά την χάραξη του μεταπολεμικού κόσμου εντοπίζεται μια σειρά

οδήγησε στον φυσικό του θάνατο, απαθανάτισε όμως οριστικά την «σκληρή» πολιτική του στάση ως το «χαμένο πεπρωμένο» της Αριστεράς στην Ελλάδα.

Οι πρωτοκαπεταναίοι στα Γιάννενα

έντονων προβληματισμών για το χτες και το σήμερα της Αριστεράς στην Ελλάδα. Σε αυτό το πλαίσιο, θα ήταν μάλλον αδύνατο να μην καταστεί το κομμουνιστικό κίνημα της δεκαετίας του '40 και η τελική του ήττα, τεράστιο πεδίο αναλύσεων, προβολής ερωτημάτων, άντλησης διδαγμάτων και διατύπωσης κρίσεων που –αλίμονο–, δεν είναι πάντοτε εύστοχες, παραγωγικές ή πολιτικά ωφέλιμες.

Πολλοί από τους προβληματισμούς που επιχειρούν να συγκεράσουν το τότε και το τώρα σε μια κατανόηση των ιδεολογικών αγώνων, της εξέλιξης και των προοπτικών τους, συμπυκνώνονται στο πρόσωπο του Άρη Βελουχιώτη. Πέρα από την αδιαπραγμάτευτη αναγνώριση του (από το σύνολο της Αριστεράς), ως του ανθρώπου που πραγματοποίησε και τελικά προσωποποίησε την «έφοδο στον ουρανό», η πολιτική του στάση έχει γίνει, ήδη από τα χρόνια της δόξας του, αντικείμενο σοβαρής ιδεολογικής διαπάλης, δεδομένου ότι ο Βελουχιώτης εμβληματοποιεί έναν διπλό συμβολισμό με διπλή αναφορά στην πολιτική-κομματική του δράση: Η πρώτη αναφορά είναι η ιδιότητά του ως φυσικού ηγέτη της ένοπλης επανάστασης στην ελληνική ύπαιθρο η οποία κατέληξε στη δημιουργία του ΕΛΑΣ. Χωρίς να μπούμε σε αναλύσεις σχετικά με προσωπικές, οργανωτικές και πολιτικές πρωτοβουλίες και την (άσκοπη και άκαιρη εδώ) συζήτηση περί της αμφιλεγόμενης κομματικής γραμμής γύρω από το αντάρτικο, ο Βελουχιώτης πράγματι ενσαρκώνει το απώτατο σημείο μαζικοποίησης και ριζοσπαστικοποίησης της ελληνικής κοινωνίας, την εκρηκτική ανάπτυξη του ΚΚΕ, την εμπέδωση επαναστατικών και σοσιαλιστικών αιτημάτων στις μάζες, και –κυρίως– τον εξοπλισμό του λαού σε μια περίοδο που θα κρίνονταν οι τύχες της χώρας και του κόσμου συνολικά.

Η δεύτερη (και πιο σημαντική) αναφορά της πολιτικής-κομματικής του δράσης ήταν η απόφασή του να απειθαρχήσει στην ηγεσία του ΚΚΕ και να συνεχίσει μόνος του την ένοπλη δράση θεωρώντας τη Βάρκιζα αδιαμφισβήτητη προδοσία και αρχή της τελειωτικής συντριβής του κινήματος το οποίο ήδη είχε φθαρεί πολιτικά από τη Μάχη του Δεκέμβρη. Η «ανταρσία» του Βελουχιώτη

Ταξικές συγκρούσεις

Για 70 χρόνια, η «απειθαρχία» απέναντι στην επιλογή του συμβιβασμού αντιπροσωπεύει διαγενεακά για την Αριστερά την χαμένη ευκαιρία μιας επαναστατικής ρήξης η οποία θα διευθετούσε οριστικά τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα του νέου ελληνικού κράτους από την εποχή της ίδρυσής του: η σύγκρουση ανάμεσα στο εαμικό κίνημα και τον χρεωκοπημένο πολιτικό κόσμο ενσωμάτωνε διαδοχικά και αλυσιδωτά όλες τις ταξικές συγκρούσεις που είχε πυροδοτήσει η κοινωνική και οικονομική εξέλιξη της χώρας από το 19ο αιώνα. Το 1944 δεν ήταν μόνο η στιγμή δικαίωσης (ή όχι) ενός σκληρού αγώνα από τον οποίον προέκυπτε ανεξίτηλη η ελπίδα για μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση. Ήταν η στιγμή της αλήθειας απέναντι στον βρετανικό ιμπεριαλισμό. Ήταν η θρυαλλίδα των ταξικών συγκρούσεων, η αποφασιστική μάχη ανάμεσα στον αγροτικό κόσμο και το κράτος που εκπροσωπούσε τα συνασπισμένα συμφέροντα των τραπεζών, των εμπόρων, και των γαιοκτημόνων, ανάμεσα στην εργατική τάξη και τους αστούς που βαρύνονταν με πολύ περισσότερα από τη συνεργασία με τους Γερμανούς.

Το γεγονός ότι αυτή η πολύπλευρη μάχη δε δόθηκε (ή καλύτερα δε δόθηκε ώστε να κερδηθεί), το ότι ο ενδοτισμός επικράτησε της ρήξης και ότι η ηγεσία είτε υποτίμησε είτε συνειδητά παραγνώρισε τις επαναστατικές συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα μετά το τέλος της ναζιστικής κατοχής, έχει αποτυπωθεί στο ελληνικό αριστερό υποσυνείδητο μέσα από το δίπολο «καλοί αγωνιστές – κακή ηγεσία», με τον Βελουχιώτη να εκπροσωπεί το πρώτο σκέλος αυτής της εξίσωσης. Το ότι η διαγραφή και ο θάνατός του προσλαμβάνονται λίγο-πολύ ως πολιτική δολοφονία από την ηγεσία του ΚΚΕ και προσωπικά του Νίκου Ζαχαριάδη είναι μόνο μία απόδειξη για τη διαχρονική ισχύ αυτού του συμβολισμού.

Η μονοσήμαντα ηρωική πολιτική φιλολογία γύρω από τον Άρη Βελουχιώτη έχει τις ρίζες της σε μια μαοϊκού τύπου ανάγνωση της δεκαετίας του '40 στην Ελλάδα η οποία τόνισε υπερβολικά (και εκτός πλαισιού τις περισσότερες φορές)

την αυθύπαρκτη πολιτική σημασία του ένοπλου κομματιού του κινήματος, δηλαδή του Αντάρτικου. Οι «καπετάνιοι» (σύμφωνα με το ομώνυμο βιβλίο του Γάλλου Ντομινίκ Εντ που εξέφρασε αυτή την τάση) θεωρήθηκαν ο απόλυτος φορέας μιας γραμμής που θα οδηγούσε μαθηματικά (αν δεν την «φρέναρε» η ηγεσία) στην κατάληψη της εξουσίας και ο Άρης Βελουχιώτης φυσικός εκφραστής αυτής της εναλλακτικής στρατηγικής.

Μοιραία αυτή η ανάλυση μεταφέρει το κέντρο βάρους από την πόλη στην ύπαιθρο και απαιτεί ένα σχετικό σχολιασμό. Υποτιμά τις οξυμμένες ταξικές συνθήκες και την ιδεολογική και οργανωτική ζύμωση των εργατικών στρωμάτων στα αστικά κέντρα. Υποτιμά μεταξύ άλλων και μια από τις λίγες σωστές αποφάσεις του ΚΚΕ στην αρχή του αγώνα: να σταθεροποιήσει πυρήνες, γκρούπες και τελικά οργανώσεις βάσης σε χώρους δουλειάς, υπηρεσίες και εργοστάσια, να διεγείρει τις μάζες στις πόλεις, να ρίχνει συνεχώς συνθήματα διεκδίκησης και κατεβάσματος στο δρόμο. Από τις κατεχόμενες πόλεις και κυρίως την πρωτεύουσα που μέχρι το 1943 είχε στην κυριολεξία αλωθεί από τον εαμικό συνδικαλισμό, έβγαιναν μαζικά στην ανταρτοκρατούμενη Ελλάδα πληροφορίες, δίκτυα, εθελοντές, εφόδια, τρόφιμα, όπλα και πυρομαχικά. Και ήταν οι ίδιοι οι γενειοφόροι καπετάνιοι που, υποτίθεται, θα εγγυόνταν την τελική νίκη που θαύμαζαν απεριόριστα τους απεργούς και τους διαδηλωτές της Αθήνας οι οποίοι έφταναν να αντιπαρατίθενται με γερμανικά άρματα μάχης. Να το πούμε διαφορετικά: χωρίς τις απεργίες και τις διαδηλώσεις του 1942-43 –με αποκορύφωμα τις γενικές απεργίες που ακύρωσαν την πολιτική επιστράτευση- δεν θα είχε συγκροτηθεί το ίδιο κίνημα που έφτασε να συγκρουστεί με τους Εγγλέζους και την αστική τάξη τον Δεκέμβρη του 1944.

Ο έκδηλος ρομαντισμός της αγροτικής επανάστασης (και το Αντάρτικο είχε σε πολύ μεγάλο βαθμό τέτοια χαρακτηριστικά) και της ακαταμάχητης δύναμης του «στρατολαού» (όπως θα έλεγαν τον 19ο αιώνα) είναι ανεπαρκής ως μέσο κατανόησης και του ριζοσπαστισμού που έκφραζε ο Βελουχιώτης αλλά και των αντιφάσεών του, ως πολιτικού προσώπου. Παρά τις μεταγενέστερες εξιδανικεύσεις και τους λίγο-πολύ αναπόφευκτους αναχρονισμούς, η ρήξη του Άρη Βελουχιώτη με την ηγεσία του ΚΚΕ δεν υπερέβαινε αυτό το σταθερό πλαίσιο οργανωτικής και ιδεολογικής αναφοράς που λέγεται «κόμμα» σύμφωνα με το οποίο είχαν ανατραφεί, αγωνιστεί και θυσιαστεί έως τότε χιλιάδες κομμουνιστές, και μάλιστα ένα κόμμα σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Ο Άρης Βελουχιώτης ήταν ένας κομμουνιστής της εποχής του, με οξύ πολιτικό αισθητήριο, τεράστιες οργανωτικές ικανότητες και ακλόνητη πίστη στην υπόθεση του λαϊκού κινήματος, αλλά και διαμορφωμένος πολιτικά από την κυρίαρχη αντίληψη στο κομμουνιστικό κίνημα της εποχής με τις στρατηγικές επιλογές του. Θεωρούσε τον εαυτό του από την αρχή έως το τέλος, πιστό μέλος του ΚΚΕ, με τις εγγενείς αντιφάσεις αυτής της δέσμευσης: και την αποφασιστικότητα «να φτάσουμε ως το τέλος» και την αδυναμία να διατυπώσει μια συνεκτική στρατηγική που θα μετέφραζε στο επίπεδο της πολιτικής και της οργάνωσης αυτή τη διάθεση. Οι αντιρρήσεις και οι διαφωνίες του δεν εκφράστηκαν ξαφνικά το 1945, ήδη από τον Σεπτέμβρη του 1943 έλεγε σε επιστολή του στο ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ ότι «χειρότεροι από τους Άγγλους δεν είναι ούτε οι Γερμανοί». Και σε αυτές τις ανησυχίες δεν ήταν μόνος –και μόνο η θύελλα των αντιδράσεων που προκάλεσε στο κόσμο του κινήματος αλλά και στο στελεχικό δυναμικό του ΕΑΜ και του ΚΚΕ η υπογραφή της Συμφωνίας του Λιβάνου, το επιβεβαιώνει.

Ωστόσο, υπάρχει κι άλλη πλευρά. Τη βλέπουμε για παράδειγμα στον ιστορικό του λόγο μετά την απελευθέρωση της Λαμίας. Η φράση του: *«Μα εμείς υποσχεθήκαμε στο λαό και κάτι άλλο: Ότι δεν θ' αφήσουμε το όπλο από το χέρι μας αν δεν πετύχουμε και τη διπλή λευτεριά: τη λαοκρατία»* είναι ίσως η πιο γνωστή που στις μεταπολεμικές δεκαετίες έχει πάρει διαστάσεις θρύλου στο κόσμο της Αριστεράς. Όμως, στον ίδιο λόγο ο Βελουχιώτης απορρίπτει με πάθος κάθε κατηγορία ότι ο ΕΛΑΣ δεν είναι με τους «συμμάχους μας» φτάνοντας στο σημείο να λέει: *«Στην Πελοπόννησο προτείναμε στους τσολιάδες να καταθέσουν τα όπλα κι εμείς θα τους αφήσουμε ελεύθερους. Μα οι Άγγλοι το απέρ-*

Μια μεγάλη συγκέντρωση των Δεκεμβριανών

ριψαν αυτό και συνέλαβαν όλους τους τσολιάδες, τους έκλεισαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και τους παραπέμπουν να δικαστούν από τα στρατοδικεία. Στο κάτω-κάτω, να τώρα οι Άγγλοι μπροστά σας. Διαβαίνουν τους δρόμους της Λαμίας και πάνε να χτυπήσουν τους Γερμανούς μαζί με μας. Μαζί τους θα πολεμήσουμε εμείς κι όχι αυτοί, μέχρι την ολοκληρωτική συντριβή του φασισμού». Για να πει στην συνέχεια: *«Εμείς είμαστε υπέρ της ενότητας και χάρη στις προσπάθειες τις δικές μας οφείλεται κατά 95% η δημιουργία της εθνικής κυβερνήσεως, κάτω από την οποία αγωνιζόμαστε σήμερα».*

Η συνέχεια είναι λίγο-πολύ γνωστή. Ο Δεκέμβρης, η υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας (με την υπογραφή του Βελουχιώτη στη διαταγή αποστράτευσης του ΕΛΑΣ) και η επιλογή του να μην ακολουθήσει και να βγει στο βουνό ζητώντας από την ηγεσία να χρησιμοποιήσει την ένοπλη δύναμη που διέθετε για να υπερασπίσει τον κόσμο της από τη βία της δεξιάς. Η επιστολή του στα μέλη της ΚΕ του ΚΚΕ στις 24 Μάρτη 1945 είναι και καταγγελία και κραυγή αγωνίας:

«Η «διαφώτιση» του λαού, των οπαδών του ΕΑΜ και των οπαδών και μελών του ΚΚΕ επί της «αναγκαιότητας» της πολιτικής της Βάρκιζας είναι αστεία κυριολεκτικά και κανένα μέλος του ΚΚΕ δεν την πιστεύει. Μα και τι διαφώτιση να γίνει; Κατά ποιο ταχυδακτυλουργικό τρόπο θα μπορούσε το άσπρο να γίνει μαύρο; Αφήνω τους οπαδούς του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, δεν υπάρχει κανένα μέλος απλό, γραμματέας βάσης, αχτιδικός ή περιφερειακός, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων στους τελευταίους αυτούς, που η δύναμη της συνήθειας και η ρουτίνα δεν τους αφήνει να δούνε, που να μην έρχεται να με συναντήσει με λαχτάρα σε κάθε χωριό που περνάω και να μου ρίχνει βροχή τα ερωτήματα: Γιατί το κάνατε αυτό; Για πού πάμε, γιατί χύσαμε το αίμα μας και κάψαμε τα σπίτια μας επί τρία χρόνια; Γιατί μας παραδίνετε αμαχητί; Τί θα κάνουμε τώρα; Πού είναι η λαϊκή μας δικαιοσύνη και η αυτοδιοίκηση; Γιατί και πάλι θα μας χαρακτηρίζουν το βιός μας ως λαθραίο και θα ξαναπληρώνουμε 2.000 δραχμές για ένα τσιγάρο χωριάτικο καπνό με εφημερίδα; Τί θα κάνουμε με τους εθνοφύλακες – μπουραντάδες που άρχισαν τις έρευνες, του ξυλοδαρμούς, τις απαγορεύσεις συγκεντρώσεων, συνελεύσεων κλπ; Τί θα κάνουμε με την αντίδραση των χωριών μας που σήκωσε κεφάλι και μας απειλεί ανοιχτά ότι θα μας σφάξουν όλους; Με τι να προστατευθούμε; Με τον «εθνικό στρατό»; Μα πώς θα γίνει τέτοιος αφού εμάς δεν μας δέχονται χαρακτηρίζοντάς μας ανίκανους οι επιτροπές με χίλιες ψεύτικες δικαιολογίες; Δεν το βλέπετε πως στην περιοχή Καρδίτσας από την κλάση του 1939 δεν πήραν ούτε 20% από τους αμαρκάριστους ως δικούς των;» Αλλά στο συγκεκριμένο σημείο καταλήγει τείνοντας χέρι συμφιλίωσης στην ηγεσία: *«Όλα αυτά θα ήταν ένας σίφουνας ενάντιά σας, αν εγώ για να αποφύγω διασπάσεις κλπ δεν έκανα την πρόταση να πάω έξω και να θέσω τις απόψεις μου, μη τυχόν και λυθεί κομματικά το ζήτημα, κι έβγαζα από τα χωριά τους τους 200 και πλέον αντάρτες που είχα καταγράψει στο βουνό και άρχιζα τον πόλεμο».*

Η ρήξη του Άρη με την πολιτική της ηγεσίας του κινήματος είχε όλα τα χαρακτηριστικά μιας προσωπικής και πολιτικής τραγωδίας. Ο ριζοσπαστισμός που χαρακτήριζε τις επιλογές του θα πρέπει να αποτελεί την πρώτη ύλη για άντληση σοβαρών πολιτικών συμπερασμάτων και όχι για αγιογραφικές απεικονίσεις που θέλουν στο πρόσωπό του να παίρνει σάρκα και οστά η ελληνική (μεταγενέστερη ή πρωθύστερη) εκδοχή του Πάντσο Βίλλα, του Εμιλιάνο Ζαπάτα ή του Τσε Γκεβάρα. Αντί για αγιογραφίες, πιο παραγωγικό θα ήταν να θέσουμε την ανταρσία του στο ιστορικό της πλαίσιο. Η εικόνα του μοναχικού καπετάνιου που παίρνει τα βουνά, κινδυνεύει να γίνει η άλλη όψη του νομίσματος μιας θεώρησης που εκτιμά ότι το 1945 ο μόνος ανοιχτός ορίζοντας για την Αριστερά στην Ελλάδα και σε όλη την Ευρώπη ήταν η επιλογή της συμμετοχής στις κυβερνήσεις της «εθνικής ενότητας» και η αποδοχή ως «ρεαλιστικών» τετελεσμένων των συμφωνηθέντων στη Διάσκεψη των «Τριών Μεγάλων» στη Γιάλτα.

Τον Ιούνιο του 1945, παρά την ήττα του Δεκέμβρη και τη Βάρκιζα, το κίνημα διατηρούσε την ακμή του και συνέχιζε να ελέγχει συνδικάτα, σωματεία, συλλόγους και οργανώσεις και να αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα στον συνδικαλισμό και τους μαζικούς αγώνες των πόλεων. Χαρακτηριστικό γεγονός η επικράτηση του ΕΡΓΑΣ, της παράταξης της Αριστεράς, στις εκλογές που γίνονταν στα συνδικάτα, με αποκορύφωμα την σαρωτική πλειοψηφία στο 8ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ στις αρχές του 1946. Ο αφοπλισμός της εαμικής υπαίθρου και η δυναμική εμφάνιση της παρακρατικής ακροδεξιάς τρομοκρατίας στα χωριά με την ολόπλευρη υποστήριξη του κράτους των Αθηνών, των σωμάτων ασφαλείας και των νέων επικυριάρχων ήταν μια υπενθύμιση πως όχι μόνο τίποτε δεν είχε τελειώσει, ενώ οι όροι της σύγκρουσης ήταν ακόμα ευνοϊκοί για τις δυνάμεις της κοινωνικής αλλαγής. Η κυβέρνηση της Αθήνας ήταν μια αφηρημένη έννοια που βασιζόταν σχεδόν αποκλειστικά στα βρετανικά στρατεύματα και τα εφόδια που κατέκλυζαν τα λιμάνια για να ταΐσουν τον πληθυσμό και να σταθεροποιήσουν την κατάσταση προς όφελος φυσικά του βρετανικού ιμπεριαλισμού και των ελλήνων αστών .

Το παιχνίδι συνεχιζόταν, όπως και σε ολόκληρη την Ευρώπη η οποία ζούσε στον πυρετό αυτού του «απόλυτου σχεδόν», του ορίζοντα της ελπίδας για κοινωνικές και πολιτικές κατακτήσεις. Στην Ιταλία, την Γαλλία, το Βέλγιο, η πατριωτική ευφορία που συνόδευε την απελευθέρωση από τη ναζιστική κατοχή έδινε τη θέση της στην συναίσθηση της σκληρής –ταξικής- μεταπολεμικής πραγματικότητας.

Αν η «ανταρσία» του Βελουχιώτη έχει κάποια μήνυμα, αυτό ήταν πως, στις συνθήκες της ρευστότητας και του επαναστατικού ενθουσιασμού που δεν είχε κοπάσει, τίποτα δεν θα επέτρεπε στο αστικό σύστημα και τις ελίτ να παλινορθωθούν παρά μόνο η απόφαση του κινήματος να τους το επιτρέψει κάτι τέτοιο.

Αυτό που θα πρέπει να αναζητούν οι προσκυνητές (με ή χωρίς εισαγωγικά) στο σημείο που σκοτώθηκε ο αρχηγός του ΕΛΑΣ, στο φαράγγι του Φάγγου, στη Μεσούντα Άρτας, δεν είναι κάποια θρησκευτική του εικόνα αλλά ένα ισχυρό και διαχρονικό μήνυμα: πως οι παλινωδίες, ο πολιτικός συμπλεγματισμός (εμμονή στην κοινοβουλευτική νομιμοποίηση ή «σεβασμός στους θεσμούς» πάνω απ' όλα) υποχώρηση ή αμφιταλάντευση μπορεί –σε τεταμένες συνθήκες ταξικής σύγκρουσης– να έχει ανυπολόγιστα καταστροφικές συνέπειες όχι μόνο για τα επαναστατικά κόμματα, αλλά και για το λαϊκό κίνημα και τις προοδευτικές δυνάμεις μιας χώρας στο σύνολό τους. Κι αν υπάρχει κάτι που δίδαξε ο Άρης, δίνοντας και τη ζωή του για να το υπερασπιστεί, χωράει σε ένα σύνθημα που ταξίδεψε από τις μέρες του για να κωδικοποιηθεί στις μέρες μας: Βάρκιζα τέλος. ■

Παιδιά πίσω από ένα αγκαθωτό συρματόπλεγμα στο στρατόπεδο συγκέντρωσης των Ναζί στο Άουσβιτς

Το Ολοκαύτωμα

Ο Γιώργος Πίττας αναλύει το πώς και το γιατί η ανθρωπότητα έφτασε στα Μεσάνυχτα της Ιστορίας.

Τριακόσιοι περίπου επιζώντες του Ολοκαυτώματος συμμετείχαν φέτος στις 27 Γενάρη στην εκδήλωση μνήμης που έγινε στο Αουσβιτς για τα 70 χρόνια από την απελευθέρωση του στρατοπέδου από τα ρωσικά στρατεύματα.

Εξι εκατομμύρια Εβραίοι, εξοντώθηκαν στην διάρκεια του Β'Παγκοσμίου Πολέμου, σε ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα που γνώρισε η ανθρωπότητα. Ο Ρίτσαρντ Έβανς παρουσιάζει συνοπτικά τον αριθμό και τον τρόπο εξόντωσης: «*Συνολικά στη διάρκεια του πολέμου περίπου 3 εκατομμύρια Εβραίοι εξοντώθηκαν στα στρατόπεδα θανάτου, 700.000 εξοντώθηκαν σε φορτηγά αερίων, και 1,3 εκατομμύριο εκτελέστηκαν από τις Ομάδες Δράσης των Ες-Ες, μονάδες της αστυνομίας και συμμαχικές δυνάμεις ή βοηθητικές πολιτοφυλακές. Περίπου ένα εκατομμύριο Εβραίοι πέθαναν από πείνα, ασθένειες ή την κτηνωδία των Ες-Ες και τις εκτελέσεις σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και ιδίως στα γκέτο που είχε δημιουργήσει το Τρίτο Ράιχ στα κατεχόμενα εδάφη*».[1]

Σε συνθήκες, που 70 χρόνια μετά, ανοιχτοί και κρυφοί φασίστες και νεοναζί κάνουν ξανά αισθητή την παρουσία τους στην Ευρώπη, τεράστια σημασία έχει όχι μόνο να θυμόμαστε, αλλά να αναζητήσουμε τις αιτίες που οδήγησαν στο Ολοκαύτωμα.

Οι ναζί

Το «Γερμανικό Εργατικό Κόμμα» (DAP), στο όνομα του οποίου αργότερα προστίθεται το Εθνικοσοσιαλιστικό και αλλάζει σε (NSDAP) ιδρύεται το 1919, την επαύριο της καταστολής της εξέγερσης των Σπαρτακιστών από τα Freikorps, τα «ελεύθερα σώματα», τις παραστρατιωτικές ομάδες που οργάνωσε στρατολογώντας κυρίως εθνικιστές απογοητευμένους βετεράνους του πολέμου η γερμανική άρχουσα τάξη σε συνεργασία με τη Σοσιαλδημοκρατία. Το 1920 θα αποτελέσουν τη μαγιά για τη δημιουργία του στρατιωτικού κλάδου του ναζιστικού κόμματος, των SA, των ταγμάτων εφόδου.

Το ναζιστικό κόμμα διαμορφώθηκε και ρίζωσε μέσα στο θερμοκήπιο των αντεπαναστατικών αποπειρών της γερμανικής άρχουσας τάξης από το 1919 και μετά. Το διάστημα 1918-1923 η Γερμανία ήταν σε επαναστατική κατάσταση: Η εργατική τάξη είχε πετύχει να σταματήσει τον πόλεμο, να οδηγήσει στην κατάρρευση τη Γερμανική Αυτοκρατορία του Μπίσμαρκ που αντικαταστάθηκε από τη Δημοκρατία της Βαϊμά-

ρης στην κυβέρνηση της οποίας συμμετείχαν οι σοσιαλδημοκράτες. Η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης στη Ρωσία σήμανε το δυνάμωμα του KPD, του ολοένα και πιο δυνατού κομμουνιστικού κόμματος, στο οποίο ο γερμανικός καπιταλισμός έβλεπε τον κίνδυνο της επανάληψης μιας επιτυχούς επανάστασης.

Το 1923 οι ναζί επιχείρησαν να πάρουν την εξουσία με το λεγόμενο πραξικόπημα της μπυραρίας στο Μόναχο, αλλά ήταν πολύ λίγοι και αδύναμοι για να πετύχουν κάτι τέτοιο. Προσπάθησαν να χτίσουν την επιρροή τους από τη μια παίζοντας το χαρτί του εθνικισμού για να κερδίσουν από τη δυσαρέσκεια που δημιουργούσε η φτώχεια, οι πολεμικές αποζημιώσεις που έπρεπε να καταβάλει η ηττημένη Γερμανία και η κατάληψη από τη Γαλλία, την ίδια χρονιά, της βιομηχανικής περιοχής του Ρουρ. Και από την άλλη, προσπαθώντας να τρομοκρατήσουν στο δρόμο την οργανωμένη εργατική τάξη και την Αριστερά, ελπίζοντας στην στήριξη της στρατιωτικής ελίτ και της γερμανικής άρχουσας τάξης.

Οι εκπρόσωποι της βαριάς βιομηχανίας στη Γερμανία ήταν έξαλλοι ενάντια στην Δημοκρατία της Βαϊμάρης που χαρακτήριζαν «κράτος των συνδικάτων», της οποίας η δέσμευση για ένα κράτος πρόνοιας και συλλογικές συμβάσεις, υποτίθεται, κόστιζαν στο γερμανικό καπιταλισμό. Οι ναζί προσπαθούσαν με τα τάγματα εφόδου που αριθμούν χιλιάδες μέλη να τσακίσουν τις εργατικές οργανώσεις, αποζητώντας την υποστήριξη του μεγάλου κεφαλαίου. Ομως ακόμα κι έτσι, οι δυνάμεις της Αριστεράς υπερτερούν αριθμητικά. Στις εκλογές που έγιναν το 1928 οι ναζί θα πάρουν μόλις 2,6% των ψήφων, εκλέγοντας 12 βουλευτές, ενώ το SPD είχε 153 και το KPD 54. Για να τσακιστεί το εργατικό κίνημα, χρειαζόταν κάτι παραπάνω, χρειαζόταν ένα μαζικό αντιδραστικό κίνημα.

Το οικονομικό κραχ και η καταστροφική ύφεση που ακολούθησε δημιούργησε το υλικό πάνω στο οποίο μπορούσαν να δουλέψουν οι ναζί για να πετύχουν ένα τέτοιο άλμα: Ήταν τα εκατομμύρια των χτυπημένων από την κρίση μικροαστών εμπόρων, ιδιοκτητών, αγροτών που σε αντίθεση με τους εργαζόμενους δεν είχαν την οργανωμένη συλλογικότητα στο χώρο εργασίας, που χαρακτηρίζει την εργατική τάξη, τα συνδικάτα και τα κόμματά της, για να αντιδράσουν.

Ο Τρότσκι ήταν αυτός που πρώτος συνέλαβε τη δύναμη του φασισμού σαν ένα μαζικό αντιδραστικό κίνημα αυτών που βρίσκονται ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργατική τάξη. Αυτό το αντιδραστικό κίνημα για να υπάρξει χρειαζόταν μια ψευτοεπαναστατική ιδεολογία. Η σύμμειξη του φυλετικού ρατσισμού με μια ψευτο-επαναστατική ρητορική αποτέλεσε το τσιμέντο για που έδεσε τον σκληρό πυρήνα των ναζί σε οργανωμένη δύναμη.

Οι ναζί διακατέχονταν από φυλετικό ρατσισμό στο στόχαστρο του οποίου στη διαβάθμιση κάτω-κάτω ήταν οι Εβραίοι, οι «υπεύθυνοι για τις αδικίες», τη φτώχεια και τις ταξικές αντιθέσεις που διαιρούσαν το «Γερμανικό Εθνος». Ελεγε χαρακτηριστικά ο Χίτλερ: *«Πόσο υπέροχα συνεργάζονται ο Εβραίος χρηματιστής και ο Εβραίος ηγέτης των εργατών. Ο Μωυσής Κουν, από τη μια ενθαρρύνει τους όμοιους του να αρνηθούν τα αιτήματα των εργατών, ενώ ο αδελφός του Ισαάκ στο εργοστάσιο χειραγωγεί τους εργάτες»*. Οι «Γερμανοί νοικοκυραίοι» μπορούσαν, αν ενωθούν, να βάλουν ένα τέλος σε όλα αυτά, βγάζοντας από τη μέση τη «γενεσιουργό αιτία», τους Εβραίους.

Εκτέλεση εβραίων στη Βίνιτσα (Ουκρανία), 1941

Εδώ χρειάζεται να ξεκαθαρίσουμε ότι ο ρατσισμός δεν ήταν χαρακτηριστικό ούτε της γερμανικής κοινωνίας ούτε της «φύσης» των Γερμανών. Πρόκειται για «εξηγήσεις» που πέρα από το ότι αποδέχονται τον φυλετικό ρατσισμό από την ανάποδη επιπλέον δεν αποδεικνύονται και ιστορικά: Οι χώρες οι οποίες στις αρχές του 20ου αιώνα «φημίζονταν» για αντισημιτισμό ήταν η Γαλλία και η Ρωσία, όπου υπό την καθοδήγηση του Τσάρου και της εκκλησίας είχαν οργανωθεί πογκρόμ εναντίον των Εβραίων με αποτέλεσμα χιλιάδες Πολωνοί και Ρώσοι Εβραίοι να διαφεύγουν στη Γερμανία για να γλυτώσουν από το τσαρικό καθεστώς. Οσον αφορά στη γερμανική εργατική τάξη, χιλιάδες μέλη καθώς και ηγέτες, των Αριστερών κομμάτων ήταν Εβραίοι - ο ίδιος ο Μαρξ είχε εβραϊκή καταγωγή.

Ο αντισημιτισμός των ναζί (και όχι μόνο των Γερμανών ναζί) ήταν ο δηλητηριώδης καρπός όλων των εκφάνσεων της κυρίαρχης ιδεολογίας του αναπτυγμένου καπιταλισμού. Οι Εβραίοι δεν διώκονταν για να αλλάξουν θρησκεία, αλλά γιατί ήταν μια βλαβερή για την ανθρωπότητα «ράτσα». Ο βιολογικός ρατσισμός των ναζί πατούσε σε ψευτο-«επιστήμες», όπως η «Ευγονική» και ο «Κοινωνικός Δαρβινισμός» που ανθούσαν το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Πατούσε στην ιμπεριαλιστική «ανωτερότητα» των δυτικοευρωπαίων, που στην περίπτωση της Γερμανίας αφορούσε τους Εβραίους και τους Σλάβους της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης με τους οποίους σύμφωνα με τον Χιτλερ οι Γερμανοί θα ανταγωνίζονταν για τον έλεγχο των παραγωγικών πηγών της Ανατολής. Πατούσε πάνω στο φόβο ενάντια στις κατώτερες «επικίνδυνες τάξεις» που απειλούσαν τα θεμέλια της

κοινωνίας. Όλα αυτά μαζί οι ναζί τα πλάσαραν κομμένα και ραμμένα στα μέτρα των τρομοκρατημένων και εξοργισμένων από την κρίση μεσοστρωμάτων.

Ταυτόχρονα, η ναζιστική ιδεολογία πλασαριζόταν σαν «επαναστατική» με την περιορισμένη έννοια ότι θεωρούσε το «εβραϊκό τραπεζιτικό κεφάλαιο» υπεύθυνο για όλα τα προβλήματα της γερμανικής κοινωνίας». Απέναντι στην καπιταλιστική κρίση και τις ταξικές συγκρούσεις της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης προέτασσε την ουτοπία της Volksgemeinschaft, μιας φυλετικά καθαρής κοινότητας όπου το γερμανικό κεφάλαιο και η εργατική τάξη έχουν συμβιβαστεί έχοντας επιτέλους στο τιμόνι τον μπακάλη, τον μικροπαραγωγό. Η υποτιθέμενη κοινή βιολογική «ράτσα» ένωνε τους γερμανούς όλων των τάξεων ενάντια στους εβραίους και άλλες «κατώτερες ράτσες».

Ο φασισμός γίνεται κράτος

Το Γενάρη του 1933 ο Χίντεμπουργκ, για λογαριασμό της άρχουσας τάξης διόρισε τον Χίτλερ στη θέση του καγκελάριου.

«Ο γερμανικός φασισμός, όπως και ο ιταλικός, ήρθε στην εξουσία στηριζόμενος στους μικροαστούς που μετέτρεψε σε πολιορκητικό κριό ενάντια στις οργανώσεις της εργατικής τάξης και τους θεσμούς της δημοκρατίας. Αλλά φασισμός στην εξουσία δεν σημαίνει μικροαστοί στην εξουσία, αντίθετα είναι η πιο αδίστακτη δικτατορία του μονοπωλιακού κεφαλαίου» έγραφε ο Τρότσκι,[2] που καλούσε μέχρι το τέλος την εργατική τάξη και την Αριστερά σε ένα Ενιαίο Μέτωπο που θα μπορούσε να τσακίσει τους φασίστες ανοίγοντας το δρόμο για την επανάσταση.

Με το που βρέθηκαν στην εξουσία, ο Χίτλερ και οι υποστηρικτές του χρησιμοποίησαν το καθεστώς τρόμου που εξαπέλυσαν ενάντια στην εργατική τάξη για να δείξουν την χρησιμότητά τους σε αυτούς που τους έφεραν στην εξουσία. Συνδικάτα, κόμματα, εργατικές οργανώσεις, σύλλογοι, ελευθεροτυπία. ό, τι δεν ελέγχονταν από τους ναζί καταργήθηκε. Δεκάδες χιλιάδες κατέληξαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Όπως γράφει ο βιογράφος του Χίτλερ Ιαν Κέρσοου: *«Ακριβώς αυτή η εξάρτηση από τον Χίτλερ και ο ενθουσιασμός να υποστηρίξουν τα πιο ανηλεή μέτρα που χαρακτήρισαν τις πρώτες βδομάδες και μήνες του νέου καθεστώτος ήταν η εγγύηση ότι η αδυναμία των παραδοσιακών ελίτ θα απογυμνωνόταν εντελώς τα χρόνια που θα ακολουθούσαν».*[3]

Όμως με αυτόν τον τρόπο πετύχαιναν κάτι άλλο πολύ πιο σημαντικό: να αποκτήσουν τον σχεδόν αποκλειστικό έλεγχο του κράτους. Οι ελπίδες της κυρίαρχης τάξης να περιλάβει τους ναζί σαν μικρούς συνέταιρους στο νέο καθεστώς σύντομα έσβησαν. Η γερμανική άρχουσα τάξη, που νόμισε ότι μπορούσε να χρησιμοποιήσει τους ναζί για να κάνουν τη βρώμικη δουλειά, σύντομα διαπίστωσε ότι με αυτόν τον τρόπο ναι μεν πέτυχε να αυξήσει τον πλούτο της και να εξασφαλίσει τα συμφέροντά της, αλλά ο έλεγχος ανήκε πλέον στους ναζί.

Το 1937-38 οι ναζί είχαν ήδη πετύχει να αποκαθηλώσουν από αρχηγούς του στρατού μέχρι οικονομολόγους που χάραζαν την οικονομική πολιτική της Γερμανίας για δεκαετίες. Ακόμη περισσότερο, υπό τους ναζί το γερμανικό κράτος αναπτύσσεται σε μια ανεξάρτητη πηγή οικονομικής δύναμης και εξουσίας, ιδιαίτερα μετά την επιβολή του τετραετούς πλάνου 1936-40 από τον Γκέρινγκ που αναδεικνύεται σε κυρίαρχη μορφή στην διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής. Η δημιουργία της Reichswerke Hermann Göring μιας γιγάντιας πολυεθνικής υπό τον έλεγχο του κράτους και του ίδιου, ανταγωνιστική με τις άλλες πολυεθνικές, ήταν χαρακτηριστική αυτής της τάσης.

Η Reichswerke Hermann Göring με μισό εκατομμύριο εργάτες, το 1941, ήταν ήδη η μεγαλύτερη εταιρία της Ευρώπης και ίσως και του κόσμου. Σε αντίθεση με τις σταλινικές αναλύσεις του «ΚΜΚ», του λεγόμενου «κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού» όπου το κράτος υποβιβάζεται απλά σε όργανο των μονοπωλίων, οι ναζί χρησιμοποίησαν τον έλεγχο του κράτους για να έχουν άμεση πρόσβαση στην διαδικασία της συσσώρευσης κεφαλαίου.

Κατάφεραν να μετατρέψουν την πολιτική εξουσία σε οικονομική δύναμη. Ο Χίτλερ μπορούσε να βάζει τους δικούς του όρους στο ιδιωτικό γερμανικό κεφάλαιο, καταφέρνοντας να χτίζει ταυτόχρονα ένα τεράστιο διαρκώς αυξανόμενο κρατικό κεφάλαιο. Αυτή η στροφή ήταν κομμάτι μιας συνολικότερης τάσης προς τον κρατικό καπιταλισμό σαν απάντηση στην κατάρρευση της παγκόσμιας αγοράς τη δεκαετία του '30, από την σταλινική ΕΣΣΔ στο Νιού Ντιλ του Ρούσβελτ στις ΗΠΑ. Όμως σε κάθε περίπτωση, το ναζιστικό καθεστώς σεβάστηκε στη συντριπτική τους πλειοψηφία τους γερμανούς καπιταλιστές των οποίων η οικονομική δύναμη έμεινε ανέπαφη.

Ο Άλεξ Καλλίνικος, στην ανάλυσή του για το Ολοκαύτωμα[4] χαρακτηρίζει αυτή τη σχέση σαν μια «συγκρουσιακή συνεταιρική σχέση» που βασιζόταν σε μια ορισμένη σύγκλιση συμφερόντων ανάμεσα στους ναζί και τμήματα του γερμανικού κεφαλαίου, που μοιραζόταν κοινούς σκοπούς: Την καταστροφή της οργανωμένης εργατικής τάξης και ένα πρόγραμμα ιμπεριαλιστικής εξάπλωσης στην Ανατολή.

Η πεποίθηση των ναζί ότι η επιβίωση του γερμανικού καπιταλισμού της δεκαετίας του '30 μακροπρόθεσμα θα εξαρτιόταν από την δημιουργία μιας μεγάλης Γερμανικής Αυτοκρατορίας στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη (που παρεμπιπτόντως περιελάμβανε εκατομμύρια Εβραίους) ήταν κοινός τόπος με τα περισσότερα κομμάτια του μεγάλου κεφαλαίου και τους στρατιωτικούς.

Η ανάπτυξη αυτού του, έτοιμου για κεραυνοβόλο πόλεμο, καρτέλ (καπιταλιστικών ελίτ-στρατιωτικών ελίτ και ναζιστικού κράτους) σήμανε περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση των ναζί μέσα από τη συμμετοχή τους στην εξουσία. Τα SS εξελίχθηκαν σε μια τεράστια γραφειοκρατική αυτοκρατορία εκατοντάδων χιλιάδων, με κέντρο την RSHA, τη Γενική Διεύθυνση Ασφαλείας του Ράιχ, τη γνωστή Γκεστάπο, το δικό τους στρατό τα Waffen SS, και την WVHA που είχε υπό τον έλεγχό της τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Οι αρχηγοί τους, ο Χίμλερ και ο Χάιντριχ έβλεπαν τους εαυτούς τους σαν τους φρουρούς της ναζιστικής ιδεολογίας. Ο Χίμλερ είχε εμμονή να αναδιοργανώσει τη γερμανική αγροτιά με ένα μαζικό πρόγραμμα αγροτικής εγκατάστασης στην Ανατολή, μόλις έπεφτε στα γερμανικά χέρια.

Είναι προφανές ότι ο έλεγχος του κράτους από τους ναζί δεν οδήγησε στην «εξημέρωση» αλλά σε ακόμα περισσότερη ριζοσπαστικοποίηση τους. Το ίδιο και η πολεμική προετοιμασία.

Αντισημιτισμός, πηγαίνοντας για πόλεμο

Το ναζιστικό κόμμα οργάνωσε το πογκρόμ της 9ης Νοέμβρη του 1938 που έμεινε στην ιστορία σαν η "Νύχτα των Κρυστάλλων". Πάνω από 400 Εβραίοι δολοφονήθηκαν, εκατοντάδες Συναγωγές κάηκαν, εβραϊκά νεκροταφεία βανδαλίστηκαν, σπίτια κατεδαφίστηκαν, διαμερίσματα ερειπώθηκαν, ενώ χιλιάδες εβραϊ-

κά καταστήματα καταστράφηκαν και λεηλατήθηκαν. 30.000 Εβραίοι στάλθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Η «νύχτα των Κρυστάλλων», μετά από δημόσια προτροπή του Γκέμπελς ήταν το αποκορύφωμα του τρίτου κύματος αντισημιτισμού της ναζιστικής Γερμανίας. Το πρώτο κύμα είχε ξεσπάσει το 1933, αμέσως μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία που με δυο νόμους απαγόρευσε στους εβραίους να εργάζονται στο δημόσιο και σε μια σειρά από δουλειές. Το δεύτερο κύμα ήρθε δυο χρόνια αργότερα, το 1935, με τους «Νόμους της Νυρεμβέργης» που όριζαν τους Εβραίους σαν «φυλή» και διέτασσαν τον διαχωρισμό τους από τους «Αρίους» απαγορεύοντας, ανάμεσα σε άλλα, τους γάμους και τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ τους.

Το Γενάρη του 1939, με τον πόλεμο προ των πυλών, ο Χίτλερ απευθύνει την από τους ναζί αποκαλούμενη *«προφητεία»* του ότι *«αν τα εβραϊκά συμφέροντα σύρουν τα έθνη σε ένα νέο πόλεμο, το αποτέλεσμα δεν θα είναι η μπολσεβικοποίηση του πλανήτη, αλλά η εξολόθρευση της εβραϊκής φυλής στην Ευρώπη»*.

Αυτή και πολλές άλλες διαταγές του Χίτλερ και των συνεργατών του προκαθόρισαν το χαρακτήρα του επερχόμενου Ολοκαυτώματος, θα ήταν όμως λάθος να περιορίσει κανείς το Ολοκαύτωμα, απλά σαν αποτέλεσμα διαταγών. Όπως αναφέρει ο Αλεξ Καλίνικος *«η αναγνώριση του ρόλου του Χίτλερ δεν έρχεται σε αντίθεση με μια ανάλυση που διαφωτίζει την πολυπλοκότητα της διαδικασίας που οδήγησε στο Αουσβιτς»*.[5]

Όπως το θέτει ο ιστορικός Χανς Μόμσεν, το Ολοκαύτωμα ήταν *«το αποτέλεσμα ενός σωρευτικού σπιράλ ριζοσπαστικοποίησης»*[6] του φασισμού, μιας ριζοσπαστικοποίησης που έμελλε να φτάσει στα ύψη με το ξέσπασμα του πολέμου.

Πριν ακόμα από τον πόλεμο υπηρεσίες των ναζί ασχολούνταν με την κατάστρωση του μυστικού «Γενικού Σχεδίου Ανατολή», το οποίο προέβλεπε την κατάκτηση όλης της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και την αντικατάσταση όλων των Εβραίων (και μεγάλου μέρους των Σλαβικών πληθυσμών μέσα από εκτοπίσεις και σταδιακή εξόντωση μέσω υποσιτισμού, κακουχιών, καταναγκαστικής εργασίας) από Γερμανούς εποίκους, μετατρέποντας σε λίγες δεκαετίες αυτήν την τεράστια έκταση σε γερμανικό έδαφος.

Το 1939 ο γερμανικός στρατός εισέβαλε στην Πολωνία, ενώ ο ρωσικός στρατός έκανε το ίδιο από τα ανατολικά, λίγο μετά από την υπογραφή του Συμφώνου Μολότοφ-Ρίμπεντροπ. Την εισβολή στην Πολωνία ακολούθησε η ίδρυση των πρώτων Γκέτο στις μεγάλες πόλεις, όπου εκατομμύρια Εβραίοι εκδιώκονται από τα σπίτια τους και στριμώχνονται σε αποκλεισμένες μικρές συνοικίες. Χιλιάδες να αρχίσουν να χάνουν τη ζωή τους έρμαια των αρρωστιών και του προμελετημένου υποσιτισμού.

Η εισβολή στην ΕΣΣΔ

Το Ολοκαύτωμα στην ουσία ξεκινάει με τη γιγάντια εισβολή του γερμανικού, ουγγρικού, ρουμανικού και ιταλικού στρατού στην ΕΣΣΔ. Για τους ναζί, αλλά και για τη γερμανική άρχουσα τάξη, δεν θα ήταν άλλος ένας πόλεμος. Θα ήταν ένας πόλεμος εξολόθρευσης (vernichtunskrieg) ενάντια στους υπάνθρωπους Σλάβους και τους «Εβραιομπολσεβίκους αφέντες τους» για να υπάρξει ο αναγκαίος «ζωτικός χώρος» (lebensraum) για το «Γερμανικό Εθνος». Τα σχέδια των γερμανικών επιτελείων εκτιμούσαν ότι 30 εκατομμύρια πολίτες της ΕΣΣΔ θα έχαναν τη ζωή τους από πείνα και κακουχίες προκειμένου να εξυπηρετούνται οι ανάγκες της γιγάντιας στρατιωτικής μηχανής. Στο «Σχέδιο Πείνα», (Der Hungerplan) που κατάρτισαν οι ναζί γραφειοκράτες και η διοίκηση της Βέρμαχτ την παραμονή της εισβολής στην ΕΣΣΔ, ο ρατσισμός και ο αντισημιτισμός των ναζί βρισκόταν σε πλήρη σύμπλευση με την «ορθολογική» βαρβαρότητα του ιμπεριαλισμού και του αστικού κράτους.

Με την επιχείρηση «Μπαρμπαρόσα» ο Χίτλερ επιδίωκε την επανάληψη ενός νέου νικηφόρου κεραυνοβόλου πολέμου σαν και αυτούς στην Πολωνία, τη Γαλλία και τα Βαλκάνια, ώστε μέχρι τον ερχομό του χειμώνα του 1942 να έχει τσακίσει την ΕΣΣΔ και εν συνεχεία να επιβάλει με αυτόν τον τρόπο στη Βρετανία να συνθηκολογήσει - έχοντας κερδίσει το «ζωτικό χώρο» που θα του επέτρεπε να αναμετρηθεί αργότερα με το γίγαντα στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Την εισβολή του γερμανικού στρατού στην ΕΣΣΔ ακολουθούσαν τέσσερα Einsatzgruppen, οι ναζιστικές μονάδες «ειδικής δράσης» με διαταγές, τυπικά, να εξοντώνουν την «εβραιομπολσεβίκη ιντελιγκέντσια». Πρακτικά, τον Ιούνη και τον Ιούλη, τους δύο πρώτες μήνες της επιχείρησης Μπαρμπαρόσα αυτές οι ομάδες εκτελούσαν με πολυβόλα τον εβραϊκό άρρενα πληθυσμό, τους τσιγγάνους και τους πολιτικούς κομισάριους.

Για τα SS ήταν μια ευκαιρία να δείξουν ότι έχουν την πρωτοκαθεδρία στο ζήτημα της «επίλυσης του εβραϊκού ζητήματος», δηλαδή της εξόντωσης των Εβραίων, αυξάνοντας την επιρροή τους ανάμεσα στις πολλές ανταγωνιστικές γραφειοκρατίες του ναζιστικού καθεστώτος. Ετσι μόνο στη Λιθουανία τον Ιούνιο και τον Ιούλιο εκτελέστηκαν περίπου 12.000 κυρίως Εβραίοι. Όμως ο Αύγουστος του 1941 σημαδεύτηκε με κλιμάκωση των εκτελέσεων σε όλο τον εβραϊκό πληθυσμό, γυναίκες και παιδιά, με αποτέλεσμα την εκτέλεση 120.000 ανθρώπων, των 2/3 του εβραϊκού πληθυσμού της χώρας.

Ήδη, στο τέλος του καλοκαιριού του 1941 είχε γίνει φανερό ότι η ρωσική αντίσταση είχε πετύχει την αναστολή της τελικής κατάληψης των εδαφών της Ανατολής, μετά το πέρας του βαριού ρωσικού χειμώνα, για το καλοκαίρι του 1942. Αυτή η παράταση των στρατιωτικών επιχειρήσεων για τα επιτελεία δραστηριοποίησε την επιστροφή στη «ρασιοναλιστική» (υποτίθεται) εμμονή περί «αναγκαίων πηγών ανεφοδιασμού» του στρατού, σύμφωνα με τα οποία οι Εβραίοι ήταν «άχρηστα στόματα». Οσον αφορά στους Εβραίους της Δύσης, αυτό μεταφραζόταν σε ανάγκη για επιτάχυνση της εκτόπισής τους προς την Ανατολή πριν τη λήξη του πολέμου.

Όμως στο μεταξύ, η τεράστια έκταση που ήδη είχαν καταλάβει οι ναζί στην «Ανατολή», την Πολωνία, την Ουκρανία και εδάφη της ΕΣΣΔ περιελάμβανε ολοένα και μεγαλύτερους πληθυσμούς Εβραίων. Επιπλέον, ο Χίμλερ, που ήταν μεταξύ άλλων και «Επίτροπος για την Αναδιοργάνωση του Γερμανικού Εθνους», πίεζε για μετεγκατάσταση των εθνικά Γερμανών (που στο μεταξύ παρέμεναν σε στρατόπεδα εποίκων) στα εδάφη που καταλαμβάνονταν με τους ναζί Γκαουλάιτερ να αυξάνουν το ζήλο τους για να παρέχουν περιοχές «ελεύθερες από Εβραίους».

Για τους αξιωματούχους των ναζί το «εβραϊκό ζήτημα» είχε άρχισε να αποκτά και ένα επιπλέον χαρακτήρα, αυτόν ενός γραφειοκρατικού εφιάλτη. Όπως έλεγε ο Γενικός Κυβερνήτης της Πολωνίας Χανς Φρανκ *«δεν μπορούμε να εκτελέσουμε πυροβολώντας 3,5 εκατομμύρια Εβραίους... αλλά θα λάβουμε μέτρα μεγάλης κλίμακας που θα οδηγήσουν στον αφανισμό τους»*.

Στο μεταξύ την επίθεση της Ιαπωνίας ενάντια στις ΗΠΑ στο Περλ Χάρμπορ στον Ειρηνικό Ωκεανό, ακολούθησε η κλιμάκωση εκ μέρους του Χίτλερ με την κήρυξη του πολέμου εναντίον των ΗΠΑ τον Δεκέμβρη του 1941. Ο Χίτλερ θεώρησε ότι είναι η κατάλληλη στιγμή, να χτυπήσουν «όλα τα σφυριά μαζί», ελπίζοντας ότι οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να ανταποκριθούν σε ένα διπλό πόλεμο στον Ειρηνικό και στην Ευρώπη, ενώ ταυτόχρονα θα πετύχαινε να σταματήσει ο ανεφοδιασμός της Βρετανίας και τη Ρωσίας από τις ΗΠΑ.

Σε αντίθεση με την επιχείρηση Μπαρμπαρόσα ενάντια στην ΕΣΣΔ, που κρατήθηκε μυστική στη Γερμανία, την κήρυξη του πολέμου στις ΗΠΑ συνόδευσε ένα μαζικό κύμα προπαγάνδας εκ μέρους του Γκέμπελς στο εσωτερικό, για ένα *«κοινό σχέδιο του Ρούσβελτ, του Στάλιν και των άγγλων για εξόντωση όλων των Γερμανών υπό την καθοδήγηση των Εβραίων»*. Σύμφωνα με το ημερολόγιο του Γκέμπελς, την επόμενη μέρα της κήρυξης του πολέμου *«...όσον αφορά το εβραϊκό ζήτημα, ο Ηγέτης ήταν αποφασισμένος να ξεμπερδεύει με αυτό. Ο παγκόσμιος πόλεμος είναι εδώ, ο αφανισμός των εβραίων πρέπει να είναι αναγκαία συνέπεια»*.

Η τελική λύση

Στις 20 Γενάρη του 1942 μια ολιγομελής σύσκεψη στο προάστιο Βάνζεε του Βερολίνου αποφάσισε να βρει λύση στο πρόβλημα του συντονισμού της πολυδαίδαλης γραφειοκρατίας του κράτους και του ναζιστικού κόμματος για την ολοκλήρωση της «Τελικής Λύσης του Εβραϊκού Ζητήματος», την εξόντωση όχι μόνο των Εβραίων της Γερμανίας ή της Ανατολής αλλά όλων των χωρών της Ευρώπης.

Όταν γίνεται η σύσκεψη στο Βάνζεε, ήδη από τον Οκτώβρη του 1941 έχει ξεκινήσει η συστηματική εξόντωση των Εβραίων μέσα σε αεροστεγώς κλειστά φορτηγά των οποίων τα καυσαέρια κατέληγαν στο εσωτερικό τους ενώ ήδη διαμορφώνονταν τα πρώτα στρατόπεδα με αποκλειστικό στόχο την εξόντωση.

Το μεγαλύτερο, το Άουσβιτς, ήταν ένα συγκρότημα στρατοπέδων. Ενα από αυτά το Αουσβιτς ΙΙΙ παρείχε σκλάβους-εργάτες στην IG Farben, τη μεγαλύτερη γερμανική επιχείρηση, ενώ αλλού η Siemens και η Krupp είχαν τα δικά τους «παραρτήματα». Όμως στο Αουσβιτς διαμορφώθηκε μια οργανωμένη βιομηχανική γραμμή που παρήγαγε αποκλειστικά θάνατο που τελειοποιήθηκε με τη χρήση του δηλητήριου Zycklon B και εξαφάνιση με καύση των νεκρών σε τεράστιους κλίβανους. Τα στρατόπεδα στη Τρεμπλίνκα, το Μπέλζετς και το Σόμπιμπορ χτίστηκαν ειδικά για το σκοπό της εξόντωσης των Εβραίων, στα πλαίσια της λεγόμενης «Επιχείρησης Ράϊνχαρντ». Το Κέλμνο και το Μαϊντάνεκ, στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας, επιστρατεύτηκαν επίσης για τις ανάγκες της εξόντωσης.

Το Ολοκαύτωμα ήταν προϊόν ενός αντιδραστικού κινήματος, του ακραίου φασισμού, του ναζισμού και των παρανοϊκών ρατσιστικών «οραμάτων» του

Στις 31 Δεκέμβρη 1942, σχεδόν 2 εκατομμύρια Εβραίοι είχαν ήδη εξοντωθεί, όμως οι ελπίδες των ναζί για ένα γρήγορο τέλος του πολέμου (που είχε ενθαρρύνει η εύκολη καλοκαιρινή προέλαση προς το Στάλινγκραντ) είχαν αρχίσει να διαλύονται. Το 1943 ο γερμανικός στρατός γνώρισε την συντριβή και τη μαζική αιχμαλωσία στο Στάλινγκραντ, αποχώρησε ηττημένος από την Β. Αφρική, έχασε τη μάχη του Κουρσκ, ενώ οι Σύμμαχοι αποβιβάστηκαν στη Σικελία και το καθεστώς του Μουσολίνι κατέρρευσε. Στη Γερμανία ξεκινούσε ένα κύμα συμμαχικών βομβαρδισμών που ισοπέδωνε τη μια πόλη μετά την άλλη.

Ηταν φανερό ότι ο πόλεμος χάνεται. Και όμως ακόμα και μέσα σε αυτές τις συνθήκες της επερχόμενης συντριβής, τρένα, μηχανές και ανθρώπινο δυναμικό, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται για τις πολεμικές ανάγκες, συνέχιζαν να χρησιμοποιούνται προκειμένου τα στρατόπεδα εξόντωσης να γεμίζουν με νέες αφίξεις Εβραίων, πλέον από όλη την κατεχόμενη Ευρώπη. Τον Μάρτιο-Αύγουστο του 1943 εκτοπίστηκαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Μισό εκατομμύριο Εβραίοι της Ουγγαρίας οδηγήθηκαν στο Αουσβιτς το καλοκαίρι του 1944, ένα χρόνο αργότερα. Στόχος πλέον του ναζιστικού καθεστώτος δεν ήταν η εξόντωση όλων των Εβραίων μέχρι τη νίκη, αλλά η εξόντωση και το σβήσιμο του εγκλήματος πριν την τελική συντριβή.

Ούτε οι πολεμικές ανάγκες, ούτε το άμεσο κέρδος μπορεί να εξηγήσει το Ολοκαύτωμα. Ο εκτοπισμός εκατομμυρίων Εβραίων και η ιδιοποίηση των περιουσιών τους από το ναζιστικό και τα συμμαχικά προς αυτό καθεστώτα προσέφερε ένα τεράστιο οικονομικό όφελος. –όμως η εξόντωση; Κάποιες εταιρίες που σχετίζονταν με την εξόντωση των Εβραίων σίγουρα είχαν τεράστια κέρδη. Αλλά για το σύνολο του γερμανικού καπιταλισμού (σε συνθήκες που επιστράτευε εργάτες από όλη την Ευρώπη για να δουλεύουν στα εργοστάσια που συντηρήσουν την πολεμική μηχανή που αγκομαχούσε), η έστω καταναγκαστική εργασία εκατομμυρίων ειδικευμένων και μη Εβραίων εργατών, θα ήταν χιλιάδες φορές πιο επικερδής από τη βιομηχανία θανάτου του Αουσβιτς που παρήγαγε, μαλλιά, χρυσά δόντια και ανθρώπινη στάχτη-λίπασμα για τις καλλιέργειες των ναζί.

Το Ολοκαύτωμα ήταν προϊόν ενός αντιδραστικού κινήματος, του ακραίου φασισμού, του ναζισμού και των παρανοϊκών ρατσιστικών ψευτοεπαναστατικών «οραμάτων» του, που συνεχίστηκε μέχρι και την τελική τους διάψευση. Όμως, ο ναζισμός έγινε μαζικό κίνημα στη διάρκεια της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης που γνώρισε ποτέ ο καπιταλισμός. Για να εξουδετερώσει την απειλή μιας νέας εργατικής επανάστασης, αλλά και για να λύσει τις διαφορές του με τους άλλους μεγάλους ιμπεριαλισμούς της εποχής, που είχε αφήσει ανοιχτές ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, το γερμανικό κεφάλαιο συμμάχησε με τον ναζισμό που κατάφερε να πάρει σχεδόν εξ ολοκλήρου τον έλεγχο του αστικού κράτους, και του οποίου η ρατσιστική, αντισημιτική και ψευτοεπαναστατική ιδεολογία οδήγησε, μέσα σε συνθήκες άγριου ιμπεριαλιστικού πολέμου, στο Ολοκαύτωμα.

Με απλά λόγια, ο γερμανικός καπιταλισμός δεν χρειαζόταν το Ολοκαύτωμα, χρειαζόταν τους ναζί. Αλλά οι ναζί χρειάζονταν το Ολοκαύτωμα. ■

Σημειώσεις

1. Richard J. Evans, Το Τρίτο Ράιχ Στον Πόλεμο
2. Λέον Τρότσκι, Η πάλη ενάντια στον φασισμό
3. Ι. Κέρσοου, Χίτλερ
4. Alex Callinicos, Plumbing the Depths: Marxism and the Holocaust, 2001
5. Το ίδιο
6. H. Mommsen, From Weimar to Auschwitz

Πολύτιμη ανατροπή

Ρίκα Μπενβενίστε

Αυτοί που επέζησαν

Αντίσταση, Εκτόπιση, Επιστροφή Θεσσαλονικείς Εβραίοι στη δεκαετία του 1940

Τιμή 17€, 444 σελίδες

Εκδόσεις Πόλις, 2014

Η Ρίκα Μπενβενίστε, Εβραία της Θεσσαλονίκης η ίδια και καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, μας προσφέρει στο βιβλίο της μια ενδιαφέρουσα ιστορική έρευνα μέσα από μαρτυρίες, προσωπικά αρχεία, επιστολές και φωτογραφικό υλικό Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Στόχος της είναι να δώσει υπόσταση και φωνή στα θύματα μιας από τις μεγαλύτερες βαρβαρότητες που έζησε η ανθρωπότητα, αλλά και να απαντήσει και να φωτίσει από νέες πλευρές κρίσιμα ερωτήματα για να κατανοήσουμε την τραγική όσο και ηρωική δεκαετία του 1940. Δεκαετία καθοριστική για τις εξελίξεις όλα τα επόμενα πολλά χρόνια, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και παγκόσμια.

Η εξιστόρηση της είναι βασισμένη σε εκτενή βιβλιογραφία και γνώση της συζήτησης για το πώς και το γιατί της εξόντωσης εκατομμυρίων εβραίων από το καθεστώς των ναζί και ανάμεσα τους μιας από τις πιο ιστορικές και ακμαίες εβραϊκές κοινότητες στην Ευρώπη, αυτήν της Θεσσαλονίκης.

Σε μια πρώτη ανάγνωση μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις διαδρομές κάποιων δεκάδων Σαλονικιών Εβραίων από τις πρώτες μέρες της κατάληψης της πόλης από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής και την σταδιακή και στη συνέχεια ραγδαία επιβολή των αντιεβραϊκών μέτρων μέχρι την ολοκλήρωση των δολοφονικών σχεδίων των ναζί και όσα επακολούθησαν το τέλος του πολέμου. Απ' αυτήν την άποψη το βιβλίο της διαθέτει έναν σχεδόν μυθιστορηματικό χαρακτήρα.

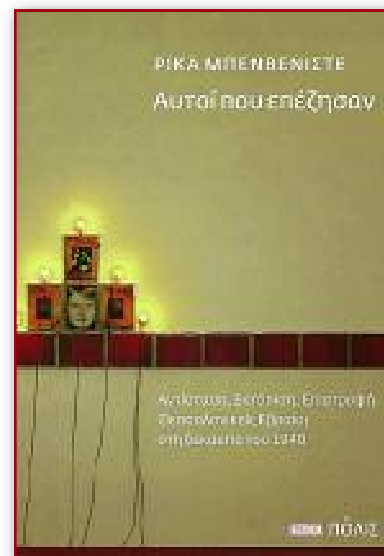
Όλες όμως αυτές οι διαδρομές, ατομικές και οικογενειακές, μέσα από τις σκέψεις, τα αισθήματα, τα διλήμματα και τις επιλογές των ίδιων των πρωταγωνιστών, μας βοηθάνε να διαγνώσουμε καλύτερα τις συνθήκες μέσα στις οποίες υποχρεώθηκαν να ζήσουν, να αντισταθούν ή να οδηγηθούν στον αφανισμό.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου παρακολουθεί τη διαδρομή αυτών που βρέθηκαν αντάρτες στο βουνό να πολεμούν τη ναζιστική βαρβαρότητα μέσα από τις τάξεις του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Περίπου 1.000 Εβραίοι από τους περίπου 13.000 μάχιμους νεαρούς άνδρες που πολέμησαν στο μέτωπο της Αλβανίας εντάσσονται στην ένοπλη αντίσταση καταρρίπτοντας την αντίληψη ότι δεν υπήρξε σοβαρή αντίσταση από τη μεριά των θυμάτων. Άλλοι τόσοι και περισσότεροι βρέθηκαν να διασώζονται κρυμμένοι σε πόλεις και χωριά ανά την Ελλάδα με τη βοήθεια χριστιανών φίλων και γειτόνων και τις περισσότερες φορές κάτω από την προστασία των ένοπλων δυνάμεων του ΕΛΑΣ.

Δεν θα ήταν αυθαίρετο να υποθέσουμε, με βάση και την επισήμανση της συγγραφέα, ότι εάν γινόταν πράξη η πρόταση της ηγεσίας του ΕΑΜ για οργάνωση της διαφυγής των μελών της κοινότητας από την πόλη και ένταξη της νεολαίας της στις δυνάμεις των ανταρτών, η τύχη των 50.000 εβραίων της Θεσσαλονίκης θα ήταν εντελώς διαφορετική. Ορθά, νομίζουμε, επισημαίνεται η έλλειψη διορατικότητας τόσο από την ηγεσία της κοινότητας όσο και της ίδιας της αντίστασης σχετικά με τον τελικό στόχο της ναζιστικής πολιτικής, που δεν ήταν άλλος από την εξόντωση. Σίγουρα όμως, κρίσιμο αρνητικό ρόλο έπαιξε και η πολιτική νομιμοφροσύνης και κατευνασμού των εκάστοτε κυβερνώντων, που ακολουθούσε παραδοσιακά η εβραϊκή ηγεσία απέναντι σε όλες τις αλλαγές καθεστώτων που έζησε η πόλη από τις αρχές του 20ου αιώνα.

Το δεύτερο κεφάλαιο μας μεταφέρει στους τόπους του θανάτου αμέσως μετά τον πόλεμο και το άνοιγμα των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Περίπου 300.000 Εβραίοι όλων των εθνικοτήτων και ανάμεσα τους κάποιες δεκάδες διασωθέντες έλληνες παραμένουν στο έδαφος της Γερμανίας. Αιωρούνται ανάμεσα σε ένα παρελθόν που για πολλούς έχει πλέον καταστραφεί ολοκληρωτικά και ένα μέλλον που πρέπει να χτιστεί σχεδόν από το τίποτα.

Όπως παραδέχεται η συγγραφέας αυτό το παρόν της σχεδόν ολοκληρωτικής καταστροφής αποτέλεσε το πιο πρόσφορο έδαφος για αποκτήσει ελκτική δύναμη το σιωνιστικό όραμα για ένα δικό τους, εβραϊκό κράτος στα εδάφη της Παλαιστίνης. Απ' αυτήν την άποψη, η ιστορία των εκτοπισμένων εβραίων τα 2-3 πρώτα χρόνια μετά το τέλος του πολέμου είναι πολύ χρήσιμη

καθώς μας δίνει μια εύλογη εξήγηση του πώς κατάφερε να κερδίσει μαζική υποστήριξη μεταξύ των εβραίων το σιωνιστικό σχέδιο σε βάρος όλων των διεθνιστικών παραδόσεων που κουβαλούσαν πολλοί απ' αυτούς και περισσότερο ίσως ακόμη αυτοί που προέρχονταν από την ακμαία κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Και σίγουρα μας βοηθάει να καταλάβουμε ότι η εξέλιξη αυτή δεν ήταν μόνο και σίγουρα όχι πρώτιστα θέμα ιδεολογίας. Η καταστροφή όλων σχεδόν των οικογενειακών, κοινωνικών και πολιτικών δικτύων του παρελθόντος, μαζί με τον συμβιβασμό ή την ήττα των κινημάτων της αντίστασης έκανε το όραμα των σιωνιστών να φαντάζει σαν το μόνο ρεαλιστικό για το μέλλον.

Στο τρίτο μέρος του βιβλίου παρακολουθούμε όλη την πορεία αυτών των χρόνων μέσα από την ιστορία των μελών μιας εβραϊκής οικογένειας της Θεσσαλονίκης, φωτίζοντας ακόμη καλύτερα τις ελπίδες και τις ψευδαισθήσεις που οδήγησαν άλλοτε στη διάσωση και τις περισσότερες φορές στον αφανισμό. Η Ρίκα Μπενβενίστε εστιάζει εδώ και στο ρόλο των εβραϊκών συμβουλίων και του κατά πόσο και πώς αυτά μετατράπηκαν σε γρανάζι των ναζιστικού σχεδίου κάτω από το πέπλο της δήθεν αυτοδιοίκησης που τους παραχωρούσε μέσα από το φυλετικό διαχωρισμό και την γκετοποίηση.

Το βιβλίο της Μπενβενίστε αποτελεί μια πολύ χρήσιμη συμβολή στην ιστορία όχι μόνο των Σαλονικιών Εβραίων αλλά και του ίδιου κινήματος αντίστασης στην Ελλάδα. Σ' αυτό που δεν θα μπορούσε εύκολα να συμφωνήσει κανείς με την οπτική της είναι η αναγωγή στο ρόλο της τύχης για να κατανοήσουμε όλες αυτές τις ατομικές ή συλλογικές διαδρομές. Οι απλοί καθημερινοί άνθρωποι με τις επιλογές και τις αποφάσεις τους είναι οι πραγματικοί πρωταγωνιστές που φτιάχνουν την ιστορία, αλλά σίγουρα όχι αγνοώντας τις «απρόσωπες δομές», αλλά στο πλαίσιο που αυτές έχουν ήδη καθορίσει.

Κώστας Τορπουζίδης

Η παραγωγή και αναπαραγωγή ανισότητας

Thomas Piketty

Το Κεφάλαιο τον 21ο αιώνα

Τιμή 33€, 752 σελίδες

Εκδόσεις Πόλις, 2014

Κυκλοφορεί στα ελληνικά το "Κεφάλαιο στον 21ο Αιώνα" του Τομά Πικετί, το οποίο έχει γίνει μπεστ σέλερ στην οικονομική βιβλιογραφία. Ο Πικετί ασχολείται με την οικονομική ανισότητα και αυτό έχει μεγάλο ενδιαφέρον.

Το βιβλίο έχει απασχολήσει εκτενώς τον οικονομικό Τύπο. Μολονότι είναι μια ογκώδης μελέτη, σχεδόν 700 σελίδων, γεμάτη από πίνακες και στατιστικές συγκρίσεις, έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον σε μια φάση όξυνσης των ανισοτήτων και της κρίσης του καπιταλισμού διεθνώς.

Για τους Financial Times ο Πικετί μεταμορφώθηκε σε «ροκ σταρ» της οικονομίας και συγκέντρωσε τα πυρά μέσα από τις «σελίδες γνώμης», που έσπευσαν να ισχυριστούν ότι «έχει λάθος συμπεράσματα για την αύξηση των ανισοτήτων», σε μια αποτυχημένη προσπάθεια των FT να επιτεθούν ιδεολογικά σε μια τέτοια προσέγγιση, ανοίγοντας ωστόσο πλατιά τη συζήτηση.

Ο Πικετί υποστηρίζει πως, αν ο καπιταλισμός αφεθεί να λειτουργήσει ελεύθερος, τείνει να παράγει αυξανόμενα επίπεδα ανισότητας πλούτου και εισοδήματος. Το βιβλίο του συγκεντρώνει μεγάλο όγκο στοιχείων για να αποδείξει ότι, μετά τη σημαντική πτώση της ανισότητας λόγω των αναταραχών που προκάλεσαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι, η ανισότητα αυξάνεται ξανά στα πολύ ψηλά επίπεδα που επικρατούσαν πριν το 1914.

Ωστόσο, όσο παράξενο κι αν φαίνεται, το δυνατό σημείο του βιβλίου αλλά και η μεγαλύτερή του αδυναμία είναι η εστίαση στον πλούτο, όπως θα δούμε παρακάτω. Οι περισσότερες μελέτες πάνω στην ανισότητα ασχολούνται κυρίως με τις διαφορές στο εισόδημα. Ο Πικετί, αντίθετα, ενδιαφέρεται για την κατανομή του πλούτου και τις αλλαγές της.

Γράφει πως το κεφάλαιο «εξαρτάται από μια ρύθμιση των σχέσεων ανάμεσα... σε όσους κατέχουν κεφάλαιο και εκείνους που δεν κατέχουν». Αναγνωρίζει δηλαδή, ως ένα βαθμό στα... ψιλά, πως οι πλούσιοι είναι πλούσιοι χάρη στις οικονομικές πηγές που ελέγχουν και οι οποίες τους δίνουν το δικαίωμα να διεκδικούν μεγαλύτερα εισοδήματα από όλους τους άλλους.

Τα ιστορικά στατιστικά δεδομένα του πλούτου και του εισοδήματος είναι βασισμένα στο φόρο περιουσίας. Τα συμπεράσματα του Πικετί διαψεύδουν τον «νόμο» που διατυπώθηκε από τον Σάιμον Κούζνετς στα μέσα της δεκαετίας του 1950, που ισχυριζόταν ότι η ανισότητα μεγαλώνει μεν στα πρώτα στάδια της εκβιομηχάνισης, αλλά μειώνεται όσο οι οικονομίες γίνονται πλουσιότερες.

Για παράδειγμα, στη Βρετανία τη δεκαετία 1900-1910, λίγο πριν από το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού κατείχε το 90% του πλούτου, με το πλουσιότερο 1% να κατέχει περίπου το 70%. Ο υπόλοιπος πληθυσμός δεν είχε στην ουσία τίποτα. Η εικόνα ήταν παρόμοια, αν και όχι τόσο δραματική, στη Γερμανία και τη Γαλλία.

Ωστόσο, ανάμεσα στο 1950 και το 1970, στη Γαλλία και τη Βρετανία το μερίδιο του πλουσιότερου 10% έπεσε στο 60-70% του πλούτου και το μερίδιο του πλουσιότερου 1% χαμήλωσε στο 20-30%. Η πλάστιγγα, όμως, άρχισε να γέρνει ξανά προς την άλλη μεριά. Στις ΗΠΑ, το 2010-11 το ανώτερο 10% κατείχε πάνω από το 70% του συνολικού πλούτου και το ανώτερο 1%, πάνω από το 35%, ενώ το κατώτερο μισό κατείχε μόλις το 2%.

Τα εισοδήματα ακολούθησαν μια παρόμοια πορεία. Οι διαφορές μειώθηκαν μετά το 1914, αλλά τώρα η ψαλίδα έχει ανοίξει πολύ. Για παράδειγμα, το ποσοστό του εθνικού εισοδήματος που καρπώνεται το πλουσιότερο 1% στις ΗΠΑ έχει αυξηθεί από 6-8% τη δεκαετία του 1970 στο 20% το 2010. «Ο λόγος κεφαλαίου/εισοδήματος διεθνώς ακολουθεί το «σχήμα U»: φαίνεται σήμερα να πλησιάζει το 500%, δηλαδή στο επίπεδο που είχε φτάσει στις

παραμονές του Α' Παγκοσμίου πολέμου», σημειώνει ο Πικετί.

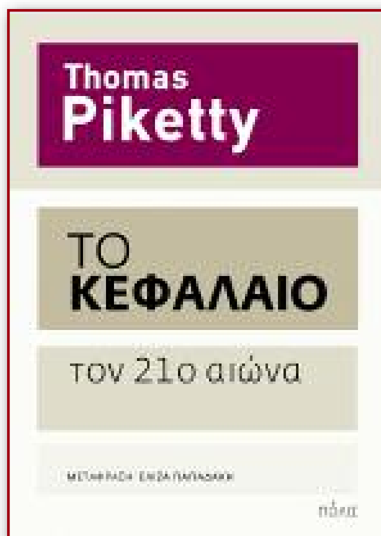
Ο ίδιος απορρίπτει την συνηθισμένη ερμηνεία που υποστηρίζει ότι πίσω από αυτή την ανισότητα βρίσκεται η τεχνολογική πρόοδος που έχει πιέσει προς τα πάνω τους μισθούς των «ειδικών». Ρίχνει τις ευθύνες σε αυτό που ονομάζει «η άνοδος του υπέρ-διευθυντή», δηλαδή ανωτάτων διευθυντικών στελεχών τα οποία, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ και τη Βρετανία, στηρίχτηκαν στην επιχειρηματική διαπλοκή και τις χρηματιστηριακές φούσκες για να οδηγήσουν στην απογείωση των αμοιβών τους.

«Έρευνες δείχνουν πως η μεγάλη πλειονότητα του 0,1% των υψηλότερων εισοδημάτων (πάνω από 1,5 εκατ. δολ. το 2010), περίπου το 60%-70%, αντιστοιχεί τη δεκαετία του 2000 σε διευθυντικά στελέχη. Ωστόσο, το 80% του υψηλότερου 0,1% δεν βρίσκονται στο χρηματοοικονομικό τομέα (π.χ. επενδυτικές τράπεζες)», παρατηρεί.

Ο Πικετί υποστηρίζει ότι το ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου (κέρδος) τείνει στο 5%, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας είναι χαμηλότερος. Υποστηρίζει ότι το κεφάλαιο ήταν 6-7 φορές μεγαλύτερο από ό,τι το εθνικό εισόδημα στα τέλη του 19ου αιώνα στην Ευρώπη. Έπεσε στο επίπεδο του 2πλάσιου ή 3πλάσιου στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, αλλά έχει επιστρέψει κοντά στο 5πλάσιο σήμερα.

Κι όσο ισχύει αυτό, εξηγεί, η ανισότητα θα μεγαλώνει, διότι όταν το ποσοστό της απόδοσης του κεφαλαίου είναι μεγαλύτερο από το ρυθμό αύξησης της οικονομίας, οι πλούσιοι μπορούν να αποταμιεύουν ένα μεγάλο κομμάτι από τα εισοδήματά τους και να συσσωρεύουν με αυτό τον τρόπο ακόμα μεγαλύτερο πλούτο.

Αλλά η περίοδος ανάμεσα στο 1914-1945, όπου παρατηρεί μείωση της ανισότητας, είναι γι' αυτόν μια εξαίρεση, μια παρέκκλιση για το σύστημα. Πρόκειται για μια πολύ μηχανιστική ερμηνεία. Στο επίπεδο της θεωρίας, η προσέγγιση του Πικετί είναι πολύ κοντά στα «ορθόδοξα» οικονομικά. Οι πόλεμοι και οι κρίσεις αντιμετωπίζονται ως εξωτερικά σοκ στο σύστημα. Αυτό με την σειρά του οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι έμφυτες τάσεις του καπιταλισμού δεν

παράγουν κρίσεις και πολέμους. Οπότε το σύστημα απαλλάσσεται από την ευθύνη.

Όμως, ο Πικετί είναι επίσης «ορθόδοξος» στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται την ίδια την έννοια του κεφαλαίου. Το νέο βιβλίο του Αλεξ Καλλίνικος «Αποκρυπτογραφώντας το Κεφάλαιο» (Deciphering Capital-Marx's Capital and its destiny) και το «Καπιταλισμός Ζόμπι» του Κρις Χάρμαν, δίνουν μια λεπτομερή ερμηνεία βασισμένη στην προσέγγιση του Μαρξ.

Ο Πικετί ταυτίζει το κεφαλαίο με τον πλούτο, δηλαδή με οτιδήποτε δίνει εισόδημα. Το κεφάλαιο είναι κάτι το εξωτερικό σε σχέση με την παραγωγή και την εργασία. Αντίθετα για τον μαρξισμό, το κεφάλαιο είναι μια κοινωνική σχέση. Για την ακρίβεια είναι ένα σύνολο από κοινωνικές σχέσεις που επιτρέπουν στους κεφαλαιοκράτες να χρησιμοποιήσουν τα χρήματά τους και τον έλεγχο που αυτά τους εξασφαλίζουν πάνω στα μέσα παραγωγής.

Αυτός ο έλεγχος τους επιτρέπει να υποχρεώνουν τους εργάτες να παράγουν αξία και -πάνω απ' όλα- υπεραξία, που αποτελεί την πηγή των κερδών τους: την «κλεμμένη εργασία». Ο Μαρξ θεωρούσε ως «απόγειο του φετιχισμού», να ταυτίζει κάποιος την κατοχή κάθε αγαθού με το κεφάλαιο.

Από τον Πικετί απουσιάζει η έννοια των παραγωγικών σχέσεων. Για τον Μαρξ, οι δυο ανταγωνιστικές σχέσεις, δηλαδή η εκμετάλλευση της εργασίας από το κεφάλαιο και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα πολλά κεφάλαια είναι ο κινητήρας της συσσώρευσης και επέκτασης του κεφαλαίου.

Ο πιο άστοχος ισχυρισμός του Πικετί είναι ότι ο Μαρξ δεν καταλαβαίνει την αύξηση της παραγωγικότητας στον καπιταλισμό. Αντίθετα, ο Μαρξ εντοπίζει τη βασική αιτία των κρίσεων του καπιταλιστικού συστήματος στην ίδια την αύξηση της παραγωγικότητας μέσω του τυφλού ανταγωνισμού. Είναι το υπόβαθρο της πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους.

Αυξανόμενη παραγωγικότητα σημαίνει ότι ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι του συσσωρευμένου κεφαλαίου απαιτείται για την εκμετάλλευση κάθε εργάτη. Αλλά όταν η αξία του κεφαλαίου μεγαλώνει γρηγορότερα από την αξία της εργατικής δύναμης, που είναι πηγή της υπεραξίας, το αποτέλεσμα είναι να πιέζεται η πηγή του κέρδους και να ξεσπούν κρίσεις.

Το ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου δεν κυμαίνεται στο ίδιο σταθερό επίπεδο όπως ισχυρίζεται ο Πικετί. Υπάρχουν περίοδοι ανόδου της απόδοσης, όπως στην «χρυσή εποχή» στα μέσα του 20ου αιώνα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και κάμψεις, όπως στις δεκαετίες του '60 και του '70, από τις οποίες δεν έχει ανακάμψει ακόμα.

Ο τίτλος του του βιβλίου του, «Κεφάλαιο στον 21ο αιώνα», υποδηλώνει τη φιλοδοξία του Πικετί να συνεχίσει το μεγάλο έργο του Μαρξ, παρόλο που ο ίδιος λέει ότι δεν το έχει διαβάσει. Αν και επαινεί τον Μαρξ για τις κρίσιμες παρατηρήσεις του για την αυξανόμενη ανισότητα, η λανθασμένη του αντίληψη για το κεφάλαιο υπονομεύει τις μακροχρόνιες τάσεις που ο ίδιος θέλει να προβάλει.

Δυστυχώς το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο στηρίζεται ο Πικετί οδηγεί σε πολιτικά συμπεράσματα αδύναμα, που έχουν στο επίκεντρο τη «μεταρρύθμιση», τη βελτίωση του «άκαρδου» συστήματος. Έτσι πολιτικά, η «ορθή λύση» που προτείνει για να «αποφευχθεί η ατέρμονη σπείρα της ανισότητας» την οποία διαπιστώνει, περιορίζεται σε έναν «προοδευτικό φόρο στο κεφάλαιο», στην περιουσία, «ενόσω θα διαφυλάσσονται οι δυνάμεις του

ανταγωνισμού και τα κίνητρα», όπως υπογραμμίζει. Ενδεικτική είναι η δειλή του προσέγγιση στο ζήτημα της κρίσης χρέους, με αιχμή την Ελλάδα στην ευρωζώνη. Περιορίζεται σε καλέσματα προς τη Γερμανία, στα χνάρια του ΣΥΡΙΖΑ, για «αναδιάρθρωση» (μείωση) του χρέους χωρίς καν να τολμά να μιλήσει για ρήξη και μονομερη διαγραφή χωρίς αποζημίωσης των κεφαλαιοκρατών.

Αναζητώντας νέο «κοινωνικό συμβιβασμό» παραδέχεται πως αυτό έχει μια δυσκολία να επιτευχθεί καθώς θα απαιτούσε «πολύ υψηλό βαθμό διεθνούς συνεργασίας» σε έναν ανταγωνιστικό κόσμο. Μπορεί να φέρνει ως παράδειγμα τη δεκαετία του 1940, όπου ΗΠΑ και Βρετανία φορολογούσαν το εισόδημα και την περιουσία σε επίπεδα σχεδόν «απαλλοτρίωσης», με στόχο να χρηματοδοτήσουν τον πόλεμο. Αλλά ξεχνά πως καθώς το εκκρεμές γυρνούσε προς την άλλη μεριά, ιδιαίτερα μετά την επέλαση του νεοφιλελευθερισμού τη δεκαετία του 1980, το φορολογικό σύστημα ξανασχεδιάστηκε έτσι ώστε να ενισχύει τους πλούσιους.

Όσο υπάρχει καπιταλισμός θα υπάρχει και ανισότητα. Όμως, η εργατική τάξη εκτός από αντικείμενο εκμετάλλευσης, είναι και υποκείμενο της ιστορίας, δρα, οργανώνεται και αντιστέκεται, αποτελεί τον «ιστορικό νεκροθάφτη του καπιταλισμού», όπως έγραφε ο Μαρξ.

Η κατανόηση της φύσης του κεφαλαίου είναι δεμένη με την κατανόηση της κεντρικότητας της εργατικής τάξης για την ανατροπή του. Μολονότι ο Τ. Πικετί, ο Π. Κρούγκαν, ο Γ. Βαρουφάκης κι άλλοι αντινεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι της «νεοκεϊνσιανής» σχολής στηρίζουν την πολιτική της «μεταρρύθμισης», το βιβλίο αυτό -από ένα άλλο πρίσμα- ενισχύει την πολιτική της επανάστασης.

Βοηθά να καταλάβουμε ακόμα καλύτερα πόσο ο καπιταλισμός είναι μια ανελέητη μηχανή παραγωγής ανισότητας και γιατί πρέπει να τον ξηλώσουμε και όχι να τον «σώσουμε από τον κακό εαυτό του».

Κωστας Σαρρής

Το δόγμα της ρατσιστικής "ασφάλειας"

Απόστολος Φωτιάδης

΄Εμποροι των συνόρων

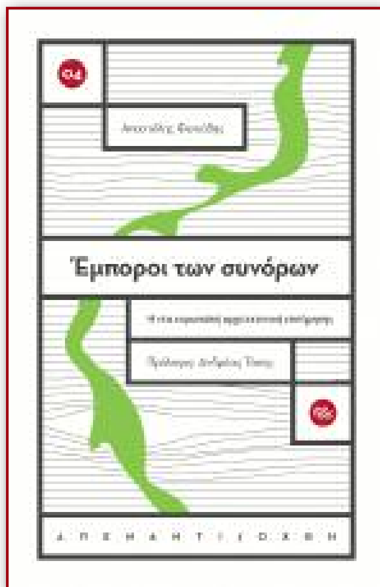
Η νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική επιτήρησης

Τιμή 12€, 196 σελίδες

Εκδόσεις Ποταμός, 2015

Το φριχτό ναυάγιο στα ανοιχτά της Λαμπεντούζα τον Οκτώβρη του 2013, με τους πάνω από 350 νεκρούς, έδειξε το πραγματικό πρόσωπο της "μεταναστευτικής" πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως γράφει ο Απόστολος Φωτιάδης στο βιβλίο του "Έμποροι των συνόρων" που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Ποταμός, "η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική [είχε] διαβεί τον Ρουβίκωνα".

Ο κόσμος ξεχείλιζε από οργή. Οι "αρχές" -ανάμεσά τους ο πρωθυπουργός της Ιταλίας Ενρίκο Λέτα, η επίτροπος εσωτερικών υποθέσεων και μετανάστευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης Σεσίλια Μάλμστρομ, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο -έσπευσαν στον τόπο της τραγωδίας. *"Επισκέπτονται το νεκροτομείο, μιλούν με επιζώντες και ο πρόεδρος Μπαρόζο ανακοινώνει ένα κονδύλι 30 εκατομμυρίων ευρώ για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ιταλία. Μαζί με*

τα λεφτά που δίνει, λέει και λόγια συμπόνιας...". Οι κάτοικοι της Λαμπεντούζα, όμως, τους υποδέχονταν με κραυγές: assassini, assassini, δολοφόνοι, δολοφόνοι...

Η οργή αναγκάζει την Ιταλική κυβέρνηση σε στροφή 180 μοιρών. Δυο βδομάδες μετά την τραγωδία το ιταλικό Πολεμικό Ναυτικό ενεργοποιεί την επιχείρηση Mare Nostrum ("Η θάλασσά μας" στα λατινικά). *"Καθοδηγούμενη από τη ναυτική βάση της Σάντα Ρόζα, τριάντα μίλια έξω από τη Ρώμη, η Mare Nostrum αποτελεί ένα πολύπλοκο εγχείρημα... Στην ουσία, το ιταλικό ναυτικό διασώζει και μεταφέρει στην Ιταλία... όσους επιβαίνουν σε σκάφος που βγαίνει από τα χωρικά ύδατα της Λιβύης... Η έκταση που καλύπτει η επιχείρηση είναι τεράστια, πάνω από 30.000 τετραγωνικά μίλια. Μέχρι τον Αύγουστο του 2014 έχουν διασωθεί με αυτό τον τρόπο πάνω από 115.000 πρόσφυγες...".*

Η Mare Nostrum βρέθηκε αμέσως στο στόχαστρο όχι μόνο των ρατσιστών που κατηγορούσαν την Ιταλία για "δημιουργία ενός πόλου έλξης πληθυσμιακών ροών" αλλά και των ίδιων των Βρυξελλών. ΄Υστερα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις η Ιταλία κατέληξε τον Αύγουστο του 2014 σε ένα συμβιβασμό με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή: η Mare Nostrum αντικαταστάθηκε από μια επιχείρηση της Frontex, την Triton. Η Mare Nostrum κάλυπτε ολόκληρη τη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα στις ιταλικές ακτές και τα χωρικά ύδατα της Λιβύης. Η Triton περιορίζεται στα χωρικά ύδατα της Ιταλίας. Η Mare Nostrum είχε σαν στόχο τη διάσωση. Η Triton τον έλεγχο.

Για την Κομισιόν η μετανάστευση είναι πρώτα και κύρια ζήτημα "ασφαλείας των ευρωπαϊκών συνόρων". Πρόκειται για ένα δόγμα, που όπως γράφει ο Φωτιάδης, έχει επιβληθεί όχι μόνο από τις "εθνικές δομές ασφαλείας" αλλά και το "λόμπι της στρατιωτικής βιομηχανίας". *"Η έμφαση ... δίνεται στην ανάπτυξη δομών ασφαλείας όπως η Frontex και το Eurosur (το Ευρωπαϊκό Σύστημα Επιτήρησης Συνόρων) και στη συνεργασία με τρίτε χώρες transit που συνορεύουν με τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα".*

Το Eurosur και τα παρακλάδια του έχουν εξελιχθεί σε μια αγορά δισεκα-

τομμυρίων για τις πολυεθνικές των συστημάτων ασφαλείας. Και η Frontex και οι πολιτικοί της προϊστάμενοι στις Βρυξέλλες έχουν πολύ στενές σχέσεις μαζί τους. Η ίδια Σεσίλια Μάλμστρομ ήταν σύμφωνα με τον Φωτιάδη συχνά η κεντρική ομιλήτρια στις ετήσιες συνόδους της διαβόητης EOS (Ευρωπαϊκή Οργάνωση για την Ασφάλεια), του "πανίσχυρο think tank που εκπροσωπεί μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα στους τομείς ασφάλειας και άμυνας".

"Τον Οκτώβρη του 2011 η Frontex διοργάνωσε μια έκθεση μη επανδρωμένων αεροσκαφών για επιτήρηση θαλάσσιων συνόρων στην αεροπορική βάση στο Άκτιο... Δεκατρείς εταιρείες και κονσόρτιουμ εταιρειών εκπροσωπήθηκαν... ανάμεσά τους και ορισμένοι από τους μεγαλύτερους παραγωγούς οπλικών συστημάτων και εξοπλισμών ασφαλείας παγκοσμίως". Τα έξοδα της παρουσίασης αυτής -που περιλάμβαναν και παχυλές αμοιβές για τις ίδιες τις εταιρείας- τα κάλυψε η ίδια Frontex.

Ένα δεύτερο παράδειγμα αυτής της στενής σχέσης ανάμεσα στις πολυεθνικές ασφαλείας και την Κομισιόν που φέρνει ο Φωτιάδης είναι το Perseus -ένα από τα ακριβότερα ερευνητικά προγράμματα "επιβεβαίωσης" (Pre-Operational Validation) που έχει χρηματοδοτήσει ποτέ η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το καταληκτικό του συνέδριο πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Σεπτέμβρη στο συνεδριακό κέντρο του ελληνικού υπουργείου Ναυτιλίας στον Πειραιά.

"Η θαλάσσια επιτήρηση έχει δυο ρητούς στόχους στο πλαίσιο του Perseus: την παράνομη μετανάστευση και το οργανωμένο διασυνοριακό έγκλημα. Σε αυτούς είναι προσαρμοσμένα και τα σενάρια των ασκήσεων ... (Μια από αυτές) μια προσομοίωση μικρών σκαφών που μεταφέρουν μετανάστες από τους Φούρνους προς την Ικαρία (και που τα συστήματα κατάφεραν υποτίθεται να εντοπίσουν) έχει χαρακτηριστεί ιδιαίτερα επιτυχημένη...".

Το τελευταίο πράγμα για το οποίο θα μπορούσε κανείς να κατηγορήσει την Κομισιόν γράφει ο Φωτιάδης, είναι για "έλλειψη φαντασίας" στη ανάπτυξη των εξοπλισμών επιτήρησης: υποβρύχιες κάψουλες, μη επανδρωμένα πλοία και αεροσκάφη, μηχανισμοί ανίχνευσης "ύποπτων" τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, ειδικοί αισθητήρες, ραντάρ. *"Το εξοπλιστικό κοκτέιλ του Perseus είναι αναμφίβολα εντυπωσιακό, χρειάζεται μόνο έναν κόσμο γεμάτο απειλές και πελάτες. Ούτε όμως αυτό έχει αφεθεί στην τύχη του...".*

Οι πολυεθνικές ασφαλείας έχουν εξελιχθεί σε έναν ισχυρό "συνομιλητή" των Βρυξελλών. Αλλά θα ήταν λάθος να θεωρήσει κανείς ότι πίσω από την Ευρώπη φρούριο κρύβονται απλά και μόνο τα δικά τους συμφέροντα. Ο ίδιος ο Φωτιάδης δεν αφήνει κανένα περιθώριο για τέτοιες παρερμηνείες: η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης, γράφει, είναι πρώτα και κύρια αποτέλεσμα της *"έντονης πολιτικοποίησης του μεταναστευτικού"* -του θεσμοθετημένου ρατσισμού απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες δηλαδή.

Ταυτόχρονα, όμως, η πολιτική αυτή είναι *"αιχμαλωτισμένη σε επίπεδο Βρυξελλών από τα οργανωμένα συμφέροντα του συμπλέγματος της βιομηχανίας ασφαλείας..."*. Των εμπόρων των συνόρων, με τα λόγια του Φωτιάδη.

Σωτήρης Κοντογιάννης